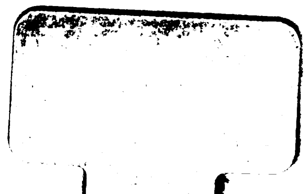

GYARFAS

A Jászkunok Személyes És Birtokviszonyainak Törtenelmi Es Jogi Fejtegetese

1883

A JÁSZKUNOK

SZEMÉLYES ÉS BIRTOKVISZONYAINAK

TÖRTÉNELMI ÉS JOGI FEJTEGETÉSE.

IRTA

GYÁRFÁS ISTVÁN

KIR. TÁBLAI BIRÓ, M. TUD. AKADÉMIAI LEVELEZŐ TAG.

Különlenyomat a »Magyar Igazságügy« XIX. és XX. köteteiből.

BUDAPEST, 1883.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.
Hold-utcza 7. szám.

A JÁSZKUNOK

SZEMÉLYES ÉS BIRTOKVISZONYAINAK

TÖRTÉNELMI ÉS JOGI FEJTEGETÉSE.

IRTA

GYÁRFÁS ISTVÁN

KIR. TÁBLAI BIRÓ, M. TUD. AKADÉMIAI LEVELEZŐ TAG.

Különlenyomat a »Magyar Igazságügy« XIX. és XX. köteteiből.

BUDAPEST, 1883.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.
Hold-uteza 7. szám.

A jászkunok személyes és birtokviszonyainak történelmi és jogi fejtegetése.

GYÁRFÁS ISTVÁN kir. táblai biró, m. t. akadémiai lev. tagtól.

(A jászkunok kiváltságos jogainak fejlödése. Alászállása és törvénytelen megszüntetése. Visszaszerzése vagy a visszaváltás (redemtio) létrejötte. — A redemtio hatása a személy- és birtokviszonyokra. — Kir. kisebb haszonvételek. — Redemtio nyilvántartása. — A redemtionalis jognak a földbirtokkal összekapcsolása. — A redemtionalis jogalapnak mind e mai napig fenmaradása és gyakorlása.)

A jászkunok IV. Béla alatt 1239-ben a mongolok pusztitásai elől 40 ezer családdal, tehát mintegy 200 ezernyi lélekszámmal és igen nagy számú hadi foglyaikkal hazánkba beköltözvén, itt a király őket a nádor biráskodása alá helyezte, s bizonyos földeken nemesi tulajdoni joggal megtelepitette, s mint III. László 1279. aug. 10. kelt oklevele igazolja, adományban nyerték a királynéi udvarnokok és más szolgálattevők, vagy örökös nélkül elhalt nemesek földjeit minden kir. haszonvételekkel s kimondatott, hogy a régi magyar nemesek és a most beköltözött kunok nemesei egyenlő szabadság előjogainak örvendjenek, s mint a többi országos — ugynevezett királyi szolgáló — nemesek, ugy e kunok is a király személyes vezérlete alatti hadsereghez tartoznak a nemesekre fennálló büntetés terhe alatt csatlakozni.

Ez adománylevélben sem a kunok vagy nemzetségeik névszerint, sem az adományozott birtokok helyrajzi névvel meg nem jelöltettek, hanem a megnevezett folyók által határolt területek általában a kunok hét nemzetségeinek adományoztattak oly módon, hogy azokat magok között szállásföldekül fel fogják osztani.

A jászkunok ezen személyes nemessége e régi időkben gyakorlatba is vétetett: nemcsak azzal, hogy a király hadtestéhez 40 ezerre is felmenő seregükkel személyesen csatlakoztak, hanem az által is, hogy az országgyüléseken személyesen résztvettek és hogy hadi érdemeikért,

külön a nemzetség tulajdonát képező örökös szállásföldeiktől, más birtokokat a többi magyar nemesek módjára adományul nyertek nemcsak az Árpádházi, de az Anjou családbeli királyaink alatt is

Midőn azonban I. Lajos királyunk a banderialis rendszert felállitotta, s a személyes ingyen felkelést a zsoldos sereg háttérbe kezdte szoritani, (mert 1291-től kezdve már a magyar nemesség is az országon kivül saját költségén katonáskodni nem tartozott) s a gazdag főrangúak hatalma nagy mérvben növekedett, sőt törvényczikkben kimondatott, hogy valódi országos nemesnek csak az tekintetik, kinek erre nézve királyi oklevele van s hogy adományban birtokot csak nemes nyerhet: a jászkunok testületileg, nemzetségileg nyert nemesi szabadsága a gyakorlatban kezdett alászállani. Ezt látva többen a jászkunok közül, már 1352-től kezdve személyökre nézve nemesi levelet, jászkun birtokaikra pedig új adományt szereztek; nemzetségileg vagy testületileg pedig régi nemesi szabadságaikat, s előjogaikat kir. kiváltságlevelekkel s ezeknek gyakori megujitásával igyekeztek biztositani s fenntartani.

Ezekből láthatjuk, hogy a jászkunok eredetileg személyesen országos magyar nemesi előjogokkal birtak, de a melyekből később csak azok maradtak fenn a gyakorlatban, melyekre egyes királyainktól kiváltságlevelet nyertek; az azonban, hogy ők személyökre nézve soha földesuri hatalom alatt nem állottak, földesuri jobbágyok nem voltak, s szállásföldjeiket földesuri teljes tulajdoni joggal birták, soha senki által kétségbe nem vonatott.

A személyes katonáskodás kötelezettsége s terhe helyett Mátyás király alatt mint a magyar nemesség, ugy ők is bizonyos adózást és szolgálatokat teljesitettek birtokaiknak koronajavadalmi minőségénél fogva, a királyi udvar fentartására; ezenkivül az 1485: 11. t.-cz. a kunság felett a nádor biráskodását megerősitvén, elrendelte, hogy, mint ez Lajos és más megelőző királyok okleveleiben foglaltatik, e biráskodásért a nádornak évenként 3000 arany tiszteletdíjt fizessenek, a mit az 1848: 2. tcz. 2. §. szerint az absolut korszakig folyvást fizettek is.

Általában a jászkun kezdettől fogva rettegett vitéz, szabadságszerető s a hazáért áldozatra kész nemzet volt, mely a Bethlen, Rákóczy, Tököly alatt vivott harczokban a szabadság zászlói alatt küzdött, a Rákóczy forradalom alatt saját költségén s hazája fiaiból önálló jászezredet állitott ki, s melynek legközelebb az 1848–9-iki szabadságharczokban önfeláldozó részvétele országszerte ismeretes.

A mi azon terheket illeti, melyeket a személyes katonáskodás alászálltával a jászkunok mint a király, illetőleg koron

— ugynevezett — jobbágyai viseltek, ezen terhek következők valának:

Elébbi kimeritő adataink nem lévén, a korona és király jövedelmeinek 1453-ban készült összeirása szerint fizettek a jászkunok tizezer frtot, s a királyi udvartartáshoz kötelesek valának évenként beszolgáltatni 1100 véka különféle terményeket, s a királynak legalább négy szép ménlovat adni. Majd Fráter György kincstárnok e szolgáltatást még inkább felemelte, s 1534 után fizettek két ezer frtot, ezenkivül adtak ezer darab ökröt, tizezer köböl [modius, de ez tesz vékát is] gabonát, s két ezer sajtot, mely teher alatt nagyon elszegényedtek. 1542 után a jászkunság az egri vár fentartására rendeltetvén, egy 1577-ik évi feljegyzés szerint fizettek censusba: 2616 frtot, adtak terményekben: 3044 vékát s vágó marhákat. Egernek a török által 1596-ban elfoglalása után a kamarához teljesitették a fizetést oly módon, hogy egy ez időből fenmaradt kamarai feljegyzés szerint: census, téli várszolgálat, rovásadó, termények, marhák, tegzespénz és tisztjeik fizetése mind készpénzre változtatva tett 4735 frtot, ehhez járult még a nádori fizetés, 3000 arany.

A 16 éves nagy török háború viharai alatt a jászkun községeknek nagy része elpusztult, lakosai elmenekültek, a kik megmaradtak s lassanként visszatelepedtek is, részint csekély számuk, részint egymástól távol elszórt helyzetüknél fogva önálló politikai hatóság folytatására képesek nem lévén, a XVII. század elején a Kiskunság Pest, a Jászság és Nagykunság Heves megyéhez csatoltatott ugy közigazgatási mint törvénykezési tekintetben; mely két megye a török által székhelyeiről kiüzetvén, Nógrád megyében Füleken tartotta ideiglenes székhelyét. Ez állapotukban is a jászkunok nem mint a jobbágyok, rovásos adót, hanem a megyei czímeres és curiális nemesekkel együtt fizettek taxát, mely a növekedő szükséghez képest reájuk is két, három, négy és ötszörös összegben vettetett ki, de e mellett megfizették szokott évi censusokat is a kamarának, ezenkivül teljesitették a katonatartást és más közszolgálatokat a többi megyei lakosokkal. E miatt a jászkunok hol a nádornál, hol a kamaránál tettek panaszt, s ez meg is kereste a megyét, ne terhelje őket túlságosan, hogy a census is megfizetni képesek legyenek; mire a megye többnyire azt válaszolta, hogy a nemesek is viselik a megyei terheket, s ezekénél kedvezőbb helyzetet a jászkunok se követelhetnek magoknak. Ezt gróf Eszterházy Miklós nádor is helybenhagyta, midőn e miatt nála tett panaszukra 1634-ben igy válaszol: »hogy semmit ne fizessenek a jászkunok az vármegye köziben, az nem lehet; mert ilyen időben kiváltképpen minden nemes embernek kell valamit adni, s ezek is csak nemes emberek és nincs több szabadságuk. Portát nem

rónak — hiszen — közöttök, de értékök szerint, nem látom, miért ne kivánhatnának tőlök is valami keveset mind hadi szükségre, s mind az koronaőrök fizetésére.« Mindezek Pest és Heves megye régi jegyzőkönyveiből láthatók.

Voltak azonban ez időben már a jászkunoknak a nádor által kinevezett főkapitányaik, kik tőlök beszedték a nádornak járó díjat, a mivelés nélkül álló néptelen kun pusztákat idegeneknek, leginkább Nagykőrös, Kecskemét és Szeged szomszéd népes városoknak bérbe kiadták, s a jászkunokat minden ügyeikben védelmezték.

Ezek szerint a jászkunok kiváltságos állása a hazai viszonyok nehézségei között is lehetőleg fentartatott, megvédetett, ugy hogy ők földesuri hatalom alá, jobbágyi állapotba ez ideig soha nem jutottak.

A töröknek 1685-ben kiüzetése után a jászkunok kezdték magukat a megyéktől függetlenül önálló törvényhatósággá szervezni, de csakhamar bekövetkezett az, hogy a német vitézi rendnek eladattak.

E régi időből származó kiváltságos jogaik a jászkunoknak következőkből állottak:

1. A megyéktől külön választott önálló törvényhatóság, mely hajdan a jászkun székek, később a kerületek által gyakoroltatott, mint ezt igazolják kiváltságleveleik: 1407. 1412. 1469. 1478. 1490. 1622. 1625. 1646. 1682-ik évekből.

2. Személyes perelhetési jog, mely szerint önszemélyükben bárkit saját birája elé perbe idézhettek; ők azonban csak a nádor és saját kapitányaik előtt vonathattak perbe, s maguk közötti pereik is ezen saját biróságaik illetősége alá tartoztak; erre vonatkoznak: 1323. 1342. 1343. 1407. 1423. 1446. 1451. 1461. 1467. 1490. 1527. 1539. 1583. 1622. 1629. 1668 1673. 1682. évi kiváltság leveleik, az 1485: 11. tcz. 1498: 47. 48. tcz.

3. Hajdan egyénileg, később egyetemileg, községileg nemesi előjogokkal birtak; ezt az 1279. 1472. 1475-ik évi okleveleik, a történelem lapjai s a következő nemesi kiváltságaik gyakorlata igazolják.

4. Földesuraság alatt nem állván, senkinek, se egyházinak, se világinak tizedet, kilenczedet, nem fizettek, robotot vagy más jobbágyi s urbéri szolgálatokat nem teljesitettek; hanem első megtelepedési helyül 1279-ben kir. adományban nyert földjeiknek mint nemesi birtokoknak mindenkor szabad rendelkezésü tulajdonosai valának, s azok jelenleg is ugy, hogy minden jászkun községe részben megannyi nemesi közbirtokosságot képez; a jászkun kerületek a XVI. századtól kezdve, mint a nádori méltósághoz csatolt koronai javak tekintettek; ezt igazolják: az 1279-ki adománylevél, melyben a többi országos nemesekkel egyenlő

joguaknak nyilvánittatnak, s ebből folyólag több országgyülésen fejenként részt vettek, a többi országos nemesekkel a kir. zászlója alatt személyesen katonáskodtak, s ez úton hadi érdemeikért birtokokat nyertek a királyoktól adományba; ide vonatkoznak: 1266. 1423. 1425. 1428. 1458. 1469. 1473. 1491. 1492. 1503. 1505. 1527. 1622-ik évről fennlévő okleveleik, s az 1514: 3. tcz.

5. Harminczadokon, réveken, vámokon fizetésmentesek voltak az 1407. 1412. 1478. 1490. 1625. 1646. és 1673-ik évi kiváltságleveleik szerint.

6. II. Ulászló 1512-ik évi oklevelében a jászkunokat kegyuri s szabad lelkész választási joggal felruházta, nyiltan kifejeztetvén ez oklevélben, hogy ők mindenkor és mindeddig éltek azon szabadsággal, miszerint egyedül magok választottak maguknak lelkészeket; s ez alapon a lelkész kijelölési jognak katholikus egyházaikra nézve ma is gyakorlatában vannak.

7. Már az 1279-ik évi adománylevelükben jelzett kir. kissebb haszonvételi jogoknak is szabad s önálló gyakorlatában voltak, mely azonban az egyéni nemesi jog elenyésztével nem egyénileg, hanem a közszükségek fedezésére a községekre szállott át. Igy gróf Pálfy Pál nádornak egy 1649. évben kiadott rendeletében a csap- és mészárszékjog a jászkun községek régi kiváltságon alapuló tulajdonának mondatik; hasonlóán I. Lipót 1668-ik évi kiváltságlevelében, valamint a szabadszállásiak 1669. évi hivatalos panaszlevelében is ugyanezen jogok mint a község tulajdonai emlittetnek. 1617 körül azonban találunk még némi nyomaira annak, hogy a bormérés egyénenként gyakoroltatott, a mészárszék és halászati jog pedig a községeknél volt.

A hazai történelem és törvénykönyvünk lapjai szerint ugyan nem tagadhatni, hogy voltak hazánkban oly törekvések, melyek a kiváltságos jászkunokat a földesuri jobbágyság szolgálatába igyekeztek dönteni. Igy a pórlázadás leverése után 1514:23. t.-cz. szerint a philisteusok, kunok és a királynak bárhol lakó többi jobbágyai, az országnak más jobbágyai és parasztjai módjára minden census, adó és kilenczedek fizetésére és szolgálatok teljesitésére köteleztettek. Hasonlóan az 1638: 67. t.-cz. több megnevezett városok, valamint a jászkunoknak is kiváltságait, a mennyiben ezek alapján a szökött jobbágyoknak visszaadását és a megyékhez való adózást megtagadják, megsemmisiti, s mindezeket, mint jobbágyi állapotra vetetteket, minden megyei adózásokra, kir. rovásos adókra, ingyen munkákra és a hozzájok szökött jobbágyok kiadására törvényes büntetés terhe alatt kötelezi. Azonban, hogy ezen törvények soha életbe nem léptek, igazolják I. Lipótnak 1668. és 1696-ban kelt kiváltságlevelei, melyekben megerő-

sitette III. Ferdinánd 1646, II. Ferdinánd 1625. 1622-ben kelt kiváltságleveleit, melyekben ismét Ulászló, Mátyás és Zsigmond királyoknak a jászkunok kiváltságos jogaira vonatkozó több oklevelei nyertek kir. megerősitést. De nem kell erre nézve erősebb bizonyiték mint az, hogy midőn az 1712-ik évi országgyülésen a jászkunságnak a német vitézi Rend részére 1703-ban a bécsi udvar által történt törvénytelen eladása, s ez állapotból visszaváltásuk ügye egész hévvel mint országos sérelem tárgyaltatott, az ez iránt kinevezett országos 13 tagu küldöttség, melybe az országgyülés 4, az udvar gróf Volkra Kristóf udvari tanácsos elnöklete alatt 8 tagot nevezett, szept. 22-én kelt s minden pontjait törvényekkel támogatott jelentésében a 3-ik pontnál következőleg nyilatkozik:

„Hogy az egész kunság s igy a jászkunok koronai javak és elidegenithetlenek, az Ul. VII-ik végz. 2., 3. t.-cz. s hogy az ország koronájától származó nádori hatósághoz vannak csatolva, az Máty. V-ik végz. 11. t.-cz. által ki van mutatva. Ul. VII-ik végz. 23. t.-cz. ugyan a jászkunokat más jobbágyok és parasztok módjára minden censusok, adózások, kilenczed és szolgálatok teljesitésére rendelte s az 1638:67. t.-cz. (a közterhek viselése és a szökevény jobbágyok visszaadásáról erélyesen intézkedvén) Szathmár-németi és más kiváltságos városok módjára minden megyei adózások, királyi rovások, ingyen munkák s a közibük menekült jobbágyok visszaadására kötelezte ugyan: azonban világosan láthatni, hogy Ul. VII-ik végz. 23. t.-cz. azért alkottatott, mivel ezt megelőzőleg az e törvényben megjelölt terheknek alávetve nem voltak s mivel Ulászlónak ezen törvénye gyakorlatba nem lépett (a minthogy ezt követőleg a jászkunok régi kiváltságai János, I. Ferdinánd, Rudolf és II. Ferdinánd s több királyok által 9 oklevélben megerősitést nyertek), ugy látszik, ezért hozatott az 1638: 67. t.-cz.; s hogy ez ismét végrehajtást nem nyert, az kitetszik a későbbi törvényekből; mert az 1647:26. 27. t.-czikkek szerint a megyéhez tartozó taxáknak, valamint a harminczadnak fizetésénél nem mint parasztok tekintettek; sőt az 1655: 44. t.-cz. által — kivéve egyedül a jászkunok közötti szökevény jobbágyoknak a nádor avagy ennek kapitánya által való visszaadatását — egyébként a kunok (cumani et philistei) kiváltságos mentességeiknek elébbi használatában tettlegesen meghagyattak és megerősittettek. Ezen gyakorlatuk s mentességeik pedig abból állottak, hogy senkinek másnak, mint a nádornak, vagy ennek hivatala üresedése alatt a magyar kamarának a három ezer aranyon kivül semmi mást nem fizettek; ezenkivül a közterheket az ország részére teljesitették; és hogy az igazságszolgáltatás és egyéb közigazgatási dolgokban a nádortól, ennek kapitányától, s a nádori hivatal üresedése alatt a m.-kamarától

és ennek azon időre, rendelt kapitányától függöttek. Innét figyelembe véve, hogy a Htk. előb. 12-ik cz. szerint a törvénynyel ellenkező gyakorlat oly erejű, hogy magát az ellenkező törvényt is megsemmisiti: nyilván következik, hogy mind az ő előbbi gyakorlatuk, mind a következő ellenkező törvények — Ul. VII-ik végz. 23. és 1638:67. t.-cz. — ezen részben megsemmisittettek, s hogy a jászkunok előbbi mentességeikben, melyeknek használatában emlitett törvénytelen eladatásukig megvoltak, az idézett 1655:44. t.-cz. által megerősittettek."

Igy nyilatkozott azon tizenhármas országos küldöttség, melybe az országgyülés csak 4 tagot küldött, nyolczat pedig s az elnököt kinevezte a bécsi udvar, mely a német vitézi rendnek való eladás törvényességét 1709. máj. 28-a óta az országgyülés ismételt sérelmi felterjesztései ellenében oly erősen vitatta, hogy ez ügynek az országos küldöttség általi tárgyalását is csak 1712. máj. 23-ki leirattal engedte meg. A jeles törvénytudók s nagy részt udvari emberekből összealkotott országos küldöttség fentebbi jelentésében törvényekre alapitva kimondotta, hogy a jászkunok földesuri adózó jobbágyok soha nem voltak, kimondotta, hogy régi kiváltságos jogaiknak legutóbbi (1703.) törvénytelen eladatásukig használatában, gyakorlatában megmaradtak.

A török kiűzése s az ezt követő hosszú hadjáratok azonban a bécsi udvari kincstárt nemcsak kiüritették, hanem annyira adósságokba sülyesztették, hogy már a hadsereget se vala képes rendesen fizetni. A pénzügyi viszonyok rendezése végett kinevezett udvari bizottság tehát, az új szerzeményi czímen kierőszakolt fizetéseken kivül, több, a koronára szállott javakat, ezek között a visegrádi és hatvani nagy uradalmakat, eladóvá tette.

A Jászkunság nem szállott ugyan bármi czím alatt a koronára, de gazdag szántóföldjei s téres legelői miatt sorsát ki nem kerülhette, mert ezt mint korona jószágot a német vitézi rend Kollonics primással társaságban megvenni szándékozott, s hogy arra nézve némi tájékozást nyerhessenek, az udvari bizottság a jászkunságot községenkint, pusztánkint, sőt egyénenként minden javadalmaival összeiratta, a kamarai számvevőség által megbecsültette. Ezen összeirás és becslésnél a kiváltságos jászkun birtokosok ugy tekintettek (mik soha sem voltak), mint földesuri jobbágyok, az összeirásba felvétetett, hogy minden községben jelenleg hány jobbágy (a mi pedig nem volt) és zsellér van, mennyire tehető az ezek által évenként fizethetendő füstpénz, igás és gyalog napszám; az is számitásba jött, hogy a mostaniakon kivül azon községben vagy pusztán még hány jobbágy élhet meg, s ezek mennyi földesuri jövedelmet adhatnak, felbecsültetett a halászat, vadászat,

malom, bor, sermérés és mészárszékjog, s a terményekből vehető földesuri dézsma; e becslés eredménye lett 683,462 frt.

Ennek alapján alku mellett az eladás 500 ezer frtért megtörtént, s az erről 1702. márcz. 22-én kiállitott kir. levél minden kir. örökös tulajdoni és fegyverjogot, valamint teljes földesuri jogot, különösen felemlitve a piacz, vásár, robot s egyéb szokásos jobbágyi szolgáltatás, urbéri dica, kilenczed, hegyvám, korcsma, mészárszék, halászat, vadászat, madarászat, fajzás, rév- és vámjogokat (jól lehet a' Jászkunságon ezen jogok bármelyikének is használatában soha egy magyar király sem volt), a vevő vitézi rendre a kialkudott 500 ezer frtért örök joggal, a fentebbi kamarai összeirásra hivatkozás mellett átruházott, adott és ajándékozott; a vitézi rend máj. 22-én a Jászkunság birtokába nagy ünnepélyességgel beigtattatott, s a nádor erélyes és ünnepélyes ellenmondása mellett is magát birtokba behelyezte, a mennyiben a földesuri jobbágyi szolgálmányok fejében 25 ezer frt évi haszonbérben a jászkunkerületekkel irásbeli szerződés mellett kiegyezett.

Ez eladási oklevél különös figyelmet érdemel, mert az ebben, habár országos törvény világos megsértése mellett egyedül hatalom szóval, eladott jogok és birtokok szolgáltak később a visszaváltás — redemtio — tárgyául.

Ezen jogfosztással párosult törvénytelen eladása a jászkunságnak nem szüntethette meg jogi alapjában az annyi törvények s kir. oklevelek által biztositott s megerősitett kiváltságait a jászkunoknak, hanem ezeket csak egy időre hatalomszóval felfüggesztette. Ők ez idő alatt 1703—1745-ig az urbéri terheket évi pénzhaszonbérrel váltották meg, azonban mig más földesuri alattvalóknak parasztjobbágyi állapota országos törvények által szentesitve vala, a jászkunok jobbágyi sorsba sülyesztése nem vala más, mint országos törvényszegés, s a jogfosztó hatalom visszaélése.

Ezért történt, hogy a Rákóczy által kitűzött szabadság zászlója alatt annyi vér és vagyoni áldozattal tömegesen harczolt jászkunok szabadságának visszaállitása már az eladást követő 1703. évnek vége felé az országban elterjedt száz sérelmi pontokban, valamint az 1703., 1704., 1705. és 1706-ik évben a bécsi udvar és Rákóczy fejedelem között folyt béke-értekezleteken mint országos sérelem folyvást sürgettetett, sőt a legközelebbi 1709-ik évi országgyülésen az országos sérelmi pontok, majd 1711-ben a szathmári béke pontjai közé felvétetett, s az ezt követő 1712. 1715-ik évi országgyüléseken ismét oly hévvel lett felkarolva, hogy végre a német rend kénytelen volt örök adásvételi jogától elállani, az 1715 : 34. t.-czikk elrendelte, hogy a jászkunok mint az ország törvényei szerint elidegenithetlen koronai javak a német rendtől a

király kincstárából és az ország közvagyonából visszaváltassanak; s a vételárnak 3 év alatti lefizetésével elébbi kiváltságos szabadságaikba visszahelyeztessenek.

E törvény végrehajtását a következő országgyülések a nádor és a jászkunok kérelmei folytán erélyesen sürgették, ez iránt hosszú tárgyalások folytak, különféle tervek merültek fel és több felterjesztések tétettek, de mivel ugy a királyi, mint az országos pénztár kimerültségök miatt a német v. rendnek az 500 ezer frtot le nem fizethették, végre sem mutatkozott más mód, hanem a vételben a Széchenyi-alapitványnál fogva különben is érdekelt pesti rokkantak házának alapitványa a német vitézi rendet a vételárra nézve kielégitette s a jászkunság birtoka 1731. szept. 26-án kelt kir. oklevéllel ezen alapitványra ruháztatott át ugyanazon földesuri jogokkal, haszonvételekkel s jobbágyi terhekkel, melyek szerint azt a német rend birta.

A jászkunoknak tehát csak urok változott, de állapotuk jobbra nem fordult. A rokkantak alapitványa helyett a földesuri hatalmat egy udvari bizottság gyakorolta oly sanyargatással, hogy az évi censust az eddigi 25 ezer forintról felemelte 45 ezer frtra, vagyis a jobbágyi szolgálatok természetbeni kiszolgáltatása váltságául ennyit kelle nekik évi haszonbérül fizetni.

Hogy e roppant tehertől valahára megszabaduljanak, hosszadalmas országgyülési és bizottsági tárgyalások után végre is kénytelenek valának a jászkunok megajánlani, hogy ők a vételár kifizetésével készek magok magokat az alapítványi uralom alól megváltani. Azonban ez ajánlatuk is sok ideig elfogadást nem nyerhetett, mig nem a porosz háború kiütésekor, csak hogy engedtessék meg nekik önmagok erejével való megváltás, megajánlották, hogy a már előbb adott 400 lovason kivül újabban 1000 lovast saját költségükön felszerelve kiállitanak, sőt az országos nemesekkel együttesen a személyes felkelésben is részt vesznek. Sok kérvényezés, utánjárás, költekezés és ajándékosztogatások után, a nádor közbenjárására végre ezt M. Terézia megengedvén, 1745. május 6-án kelt kir. oklevéllel szabadságukat, kiváltságos jogaikat, szabad birtokaikat 580,000 forint lefizetése mellett visszanyerték. Melléklet I-ső szám.

Ezen váltsági összeg igen nagy, az ennek lefizetésére kitüzött idő pedig rövid lévén, a jászkun kerületeknek, hogy vagyonilag tönkre ne jussanak, annak előteremtésére módot kelle találni, rendszeres eljárást létesiteni s fizetési aránykulcsot felállitani, mely szerint ez összeg egyes községekre ezeknek vagyoni erejökhöz képest kivettessék. E végett a főkapitány Almásy János hétszemélynök elnöklete alatt Jász-

berényben 1746. nov. 24-dikén kerületi közgyülést tartottak, melyben mindegyik jászkun község és puszta földjének értéke megbecsültetett, elhatároztatott, hogy a 25 jászkun községek között az 56 jászkun puszták miként osztassanak el, a mi azonban véglegesen csak 1769-ben lett megállapitva, mint az a következő becs- és osztálylevéiből kitetszik:

Megbecslése a jászkúnkerületi helységeknek és pusztáknak, mely Almásy János főkapitány elnöklete alatt 1746. november 24-én tartott közgyülésen megállapittatott, s kimutatása azon változásoknak, melyek a kerületek 1769-ik évi jegyzőkönyvének 1010. s köv. lapjain látható feljegyzés szerint utóbb közbejöttek.

I. Jászberény.

1. Jászberény város becsültetett . . .	40,400	frtra,
2. Bódogháza puszta » . . .	8,000	»
3. Négyszállás » $^{2}/_{3}$-da » . . .	2,000	»
4. Kun Lajos » » . . .	5,000	»
5. Mise » » . . .	6,000	»
6. Bene-puszta felerésze becsültetett .	3,750	»
Összesen . . .	65,150	frtra.
Bódogháza $^{1}/_{4}$ része A. Sz.-Györgyhöz . . .	2,000	fttal elment,
marad	63,150	frt.

II. Árokszállás.

1. Árokszállás község becsültetett . .	19,400	frtra,
2. Ágó puszta » » . . .	8,000	»
3. Kerekegyháza fele » . . .	5,000	»
Összesen . . .	32,400	frtra,

Árokszállás 5,000 forintért megváltván Matkó kis-kún pusztát, ezt 1760-ban elcserélte az egri káptalan Szent-András pusztájáért, igy tehát ide jön

4. Szent-András puszta becsültetett . .	5,000	frtra
Összesen . . .	37,400	frtra.

III. Apáthi.

1. Apáti község becsültetett	17,000	frtra
2. Kocsér puszta »	8,000	»
3. Kömpöcz puszta »	5,000	»
Összesen . . .	30,000	»

Apàti Kömpöcz pusztát 1760-ban elcserélte az egri káptalan Heves-Ivány pusztájáért, igy tehát a kömpöczi 5,000 frt redemtiót

4. Heves-Ivány puszta képviseli

IV. Fénszaru.

1. Fénszaru község becsültetett . . . 9,000 frtra,
2. Kiskún-Kara puszta fele becsültetett 4,000 frtra, másik fele Alsó-Sz.-Györgyé;

Összesen . . . 13,000 frtra.

V. Kisér.

1. Kisér község becsültetett . . . . . 12,600 frtra,
2. Móriczgáttya kiskún puszta becsült. 2,500 »

Összesen . . . 15,100 »

Később Móriczgáttya Laczházának adatván, lejön . . . . 2,500 frt,

Marad . . . . 12,600 frt.

Kapta azonban Móriczgáttya helyett

3. Pálos kiskún puszta felét . . . . 2,500 frtal, másik fele Ladányé.

Összesen . . . 15,100 frt.

VI. Ladány.

1. Ladány község becsültetett . . . . 11,300 frtra,
2. Bene kiskún puszta fele becsültetett 3,750 »
3. Pálos » » » » 2,500 frtra, másik fele Kiséré.

Összesen . . . 17,550 frtra.

VII. Alsó-Szent-György.

1. Alsó-Szent György község becsültetett . . . . 12,900 frtra,
2. Kara kiskún puszta fele » . . . . 4,000 »
másik fele Fénszarué.
3. Kisszállás kiskúnpusza fele » . . . . 2,750 »
másik fele Félegyházáé.

Összesen . . . . 19,650 frtra.

4. Boldogháza ¼ részével később szaporodott . 2,000 frttal

Összesen . . . . 21,650 frtra

VIII. Jákóhalma.

1. Jákóhalma község becsültetett . . . . 9,700 frtra,
2. Szt.-László kiskúnpuszta fele része becsült. . 2,250 »
másik fele Dosa, F.-Szt.-György és Mihály telkénél 1—⅙ részben.
3. Négyszállás ⅓ da . ... 1,000 »

Összesen . . . . 12,900 frtra.

IX. Dósa.

1. Dósa község becsültetett . . . . 8,100 frtra,
2. Szent-László ¼ része becsültetett . . . . . . 1,125 »

Összesen . . . . 9,225 frtra.

Később Szt.-Lászlúnak csak 1/6 részét kapván, lejön		375 frt,
3/6 része Jákóhalmáé, 1/6 r. F.-Szt.-Györgyé, 1/6 r. Mihályteleké.		
	Marad összesen .	8,850 frt.

X. Gál vagy Felső-Szent-György.

1. Felső-Szent-György község becsültetett . . .		4,000 frtra,
2. Szent-László puszta 1/4-e »		1,125 »
	Összesen	5,125 frtra.
Később Szent-Lászlónak csak 1/6 része hagyatván meg nála, lejön		375 frt,
3/6 része Jákóhalmáé, 1/6 r. Dósáé, 1/6 része Mihályteleké.		
	Marad összesen .	4,750 frt,

XI. Mihálytelke.

1. Mihálytelke község becsültetett		7,600 frtra,
2. Szent-Lászlónak 1/6 részét később kapta . . .		750 frttal,
3/6 része Jákóhalmánál, 1/6 r. Dósánál, 1/6 r. F.-Szt.-Györgynél.		
	Lett összesen . .	8,350 frt.

Jászkerület.

1. Jászberény	63,150	frt
2. Árokszállás	37,400	»
3. Apáti	30,000	»
4. Fénszaru	13,000	»
5. Kisér	15,100	»
6. Ladány	17,550	»
7. Alsó-Szent-György	21,650	»
8. Jákóhalma	12,950	»
9. Dósa	8,850	»
10. Felső-Szent-György	4,750	»
11. Mihálytelke	8,350	»
Jászkerület összesen .	232,750	frt.

Nagykúnkerület.

I. Karczag.

1. Karczag város becsültetett			17,800 frtra,
2. Asszonyszállása puszta becsültetett . . .			5,000 »
3. Magyarka	»	» . . .	4,000 »
4. Bolcsa	»	» . . .	7,000 »
5. Ködszállás	»	» . . .	3,500 »
6. Orgonda-Szt.-Miklós puszta	»	. . .	4,000 »
	Összesen	. . .	41,300 frtra.

II. Turkeve.

1.	Túrkeve község becsültetett	11,300 frtra,
2.	Kiskaba puszta »	3,000 »
3.	Móricz » »	8,500 »
4.	Pohamara » »	3,000 »
	Összesen . . .	25,800 frtra.
5.	Csorba pusztának 1/4 részét később megkapván, szaporodott	2,500 frttal,
	Lett összesen .	28,300 frt.

III. Kisújszállás.

1.	Kisújszállás község becsültetett	11,300 frtra,
2.	Tóturgony puszta »	9,000 »
3.	Marjalaka » »	4,000 »
	Összesen . .	24,300 frt.
4.	Csorba pusztának 1/4 részét később megkapván, szaporodott	2,500 frttal
	Lett összesen .	26.800 frt.

IV. Kúnhegyes.

1.	Kúnhegyes község becsültetett	9,700 frtra,
2.	Kolbász puszta »	9,000 »
	Összesen . . .	18,700 frtra.

V. Madaras.

1.	Madaras község becsültetett	9,700 frtra
2.	Kápolnás puszta »	7,000 »
3.	Fabiánka » »	4,000 »
	Összesen . . .	20,700 frtra.

VI. Kún-Szent-Márton.

1.	Kún-Szent-Márton község becsültetett . .	9,700 frtra
2.	Csorba puszta fele része	5,000 »
3.	Mesterszállása puszta becsültetett	4,500 »
	Összesen . . .	19,200 frtra.

Nagykúnkerület.

1.	Karczag	41,300 frt
2.	Turkevi	28,300 »
3.	Kisújszállás	26,800 »
4.	Kúnhegyes	18,700 »
5.	Madaras	20,700 »
6.	Kún-Szent-Márton	19,200 »
	Összesen	155,000 frt.

Kiskúnkerület.

I. Halas.

1. Halas városa becsültetett	24,200	frtra,
2. Fejértó puszta »	8,000	»
3. Füzes » »	4,000	»
4. Balota » »	4,000	»
5. Zsana » »	3,200	»
6. Tajó pusztának fele része . . . . másik fele előbb Majsáé volt.	1,500	»
7. Bodoglár puszta becsültetett	4,500	»
Összesen . . .	49,400	frtra.
Később Tajó pusztának másik felerésze is ide csatoltatván, szaporodott	1,500	frttal,
Lett összesen .	50,900	frtra.

II. Félegyháza.

1. Félegyháza község becsültetett	12,100	frtra,
2. Kisszállás puszta fele része becsültetett . másik fele Alsó-Szt.-Györgyé.	2,750	»
3. Galambos puszta becsültetett	5,000	frtra,
4. Ferenczszállása »	7,000	»
Összesen . . .	26,850	frtra.
5. Csólyos puszta később ide csatoltatván, szaporodott	6,000	frttal,
Lett összesen .	32,850	frtra.

III. Dorosma.

1. Dorosma község becsültetett	4,800	frtra.
2. Átokháza puszta »	3,000	»
3. Ülés puszta becsültetett	4,000	»
Összesen . . .	11,800	frtra.

IV. Majsa.

1. Majsa község becsültetett	4,000	frtra
2. Ágasegyháza puszta becsültetett	2,500	»
3. Kigyós puszta becs.	1,500	»
4. Tajó puszta fele része becsültetett . . . másik fele Halasé.	1,500	»
5. Jakabszállás puszta ¼ része becs.	2,250	»
Összesen . . .	11,750	frtra.
Később Tajó felerésze Halashoz adatván, fogyott	1.500	frttal,
Marad összesen	10,250	frt.

V. Fülöpszállás.

1. Fülöpszállás község becsültetett . . . . 9,700 frtra,
2. Kis-Balázs pusztának fele része becs. . . 2,000 »
3. Jakabszállás » $\frac{1}{4}$ » » . . 2,250 »

Összesen . . 13,950 »

4. Kerekegyháza puszta $\frac{1}{3}$ része később ide csatoltatván, szaporodott . . . . 3,333 frt $33\frac{1}{3}$ drra,

Lett összcsen 17,283 frt $33\frac{1}{3}$ dr.

VI. Szabadszállás.

1. Szabadszállás község becsültetett . . . . 12,100 frtra,
2. Bösztör pusztának fele része becs. . . . 3,000 »
3. Jakabszállásnak fele része becs. . . . . . 4,500 »
4. Kisbalázs pusztának fele része becs. . . . 2,000 »

Összesen . . . 21,600 »

VII. Kún-Szent-Miklós.

1. Kún-Szent-Miklós község becsültetett 12,900 frtra.
2. Bösztör pusztának fele része » 3,000 »
3. Bábony puszta becsültetett . . . . . 9,000 »
4. Szank » » . . . . . 5,000 »
5. Orgovány » » . . . . . 8,500 »
6. Kerekegyháza pusztának $\frac{1}{6}$ r. becs. . 1.666 frt $66\frac{2}{3}$ drra

Összesen . . . 40,066 frt $66\frac{2}{3}$ drra

Bábony puszta becsértéke később . . . 1,500 frttal alább szállittatván

Maradt. . . . 38,566 frt 40 kr.

VIII. Laczháza.

1. Laczháza község becsültetett . . . . . . 3,600 frtra,
2. Kátó puszta becsültetett . . . . 2,000 »
3. Csókás » » . . . . 2,000 »
4. Jakabháza puszta » . . . . 300 »

7,900 »

5. Móriczgáttya puszta később Kisértől 2,500 frt helyett ide csatoltatott . . . . 2,000 frt ért.

Lett összesen . 9,900 frt.

Kiskúnkerület.

1. Halas	50,900	frt	
2. Félegyháza	32,850	»	
3. Dorosma	11,800	»	
4. Majsa	10,250	»	
5. Fülöpszállás	17,283	»	$33\frac{1}{3}$ dr.
6. Szabadszállás	21,600	»	
7. Kún-Szt.-Miklós	38,566	»	$66\frac{2}{3}$ dr.
8. Laczháza	9,900	»	
Összesen .	193,150	frt —	dr.

Ezek szerint a redemtió főösszege következő:

I. Jászkerület . .	232,750 frt,	Palugyaynál 19. l.		232,750 frt,
II. Nagykúnkerület	155,000 »	»	»	155,000 »
III. Kískúnkerület .	193,150 »	»	»	193,150 »
	580,900 frt,	»	»	580,900 frt.

Nagy Lajos számitása szerint:

	225,250 frt
	155,000 »
	182,150 »
	562,400 frt
Jakabszállás fele	4,500 frt
Pálos	5,000 »
Mérges	2,000 »
	573,900 frt

Az én számitásom szerint a főösszeg	580,900 frt
Hozzájön Mérges	2,000 »
Összesen	582,900 frt.

Különbség: Nagy L.	573,900 frt
	+ 7,999 frt

(Hátra van még Páka redemtiója, hogy ez mennyi, megtudhatni nem sikerült.)

Ezenkivül Jászberényben egy közös megváltási kerület pénztár állittatott fel, melybe tartoztak egyes községek a reájok rótt megváltási összegeket befizetni.

Az igy egyes községre s az ahhoz tartozott, vállalt vagy csatolt pusztákra eső váltsági összeget mindegyik község saját lakosaira kivetette s a hány forintot fizetett be minden egyes lakos a község váltsági összegébe, ahhoz arányositott területű megváltott szabad földet kapott szántó- és kaszálóföldül a községi és erre kijelölt pusztai határokban, az egyénileg ki nem osztott, többi megváltott föld pedig közös birtokul, mint legelő fentartatott. A ki tehát a váltságba fizetett, az redemtus czímet nyert, s kapott egyéni használatra földet, sőt redemtió összege arányában része volt a közösben osztatlan fentartott földben is; a ki pedig a redemtióba semmit nem fizetett, az nem kapott semmit, se földet, se jogot, lett irredemtus, sőt ha volt is előbb földje azt is elvesztette s az annak adatott, ki helyette a váltságot befizette.

A redemtio összegének egyes lakosokra kivetésének kulcsa azonban nem volt szigoruan meghatározva és előirva s igy ez nem is volt mindegyik községben egyenlő. Nagy lévén e teher, a községeknek szabadságukban állott a váltsági összeg előteremtése tekintetéből a helyi viszonyokhoz képest a legkönnyebb módot választani, melyen a váltságösszeget vagy az erre felvett kölcsönöket törleszthessék.

Igy Halas városa, melyre vetett váltási összeg 50,900 frt, az összes redemtionalis összegnek majdnem egy tized részét tette, ezt kivetette adó forint után, más közsegek az akkor egyénileg birt földek után, sőt Félegyháza ingóra, ingatlanra vetette ki, mely mint érdekes eset, közelebbi felvilágositást igényel.

Meghatároztatott, hogy egy sessio = kertföld = 140 cat. holdra esik a redemtióból 200 frt s ez arányban a fél és negyed sessióra, egy egész helyes háztelekre = kerthelyre 12 frt, aránylag a fél és negyed háztelekre, egy marha számra 80 denár; volt pedig az összeirás szerint: egész kert = sessió 37, fél kert 68, negyed kert 89$^1/_2$, háztelek egész 37, fél 68, negyed 89, kertetlen háztelek 61, marhaszám 3673, melyre a fentebbi kulcs szerint az összes kivetés tett: 22915 frt 40 d. tehát az egész 28,850 frt félegyházi redemtióból még hiányzott 5934 frt 60 d., mely összeget kölcsönpénzből kellett fedezni.

Félegyháza pusztát 1743-ban Jászfénszaruról 219 család szállotta meg, mely a redemtiókor birt 37 egész háztelket és 37 egész sessiót, 68 fél háztelket és fél sessiót; 89$^1/_2$ negyed háztelket és 89 negyed sessiót, összesen 60$^1/_2$ egész telket, ezenkivül 61 kertetlen vagyis földnélküli háztelket, összesen 255$^1/_2$ lakhelyet, a 46$^1/_2$ családi szaporodas a megszállás után újabb megtelepedésekből származhatott. Bár a fentebbiek szerint a redemtió a sessió nevet viselt külső földbirtokon kivül a földes és földnélküli háztelkekre, sőt marhaszámra is kivettetett és beszedetett, azonban ebből magoknak ezen háztelkeknek, értve azt, melyen a ház állott, redemtiós viszonyát következtetni nem lehet, mert itt nem házról és udvarról, hanem oly nagyobb kiterjedésű beltelekről van szó, melyre egy egész sessiónál 12 forint vettetett ki, mig a külbirtoki egész sessióra; mely 140 cat. holdat tett, 200 frt esett, melyből egy holdnak váltság-ára 1 fr. 43 denárra ment, s igy 12 fr. után ez arányban egy egész helyes földes háztelekre 8$^1/_3$ hold jönne ki, sőt a föld nélküli háztelek 3 fr. redimálási ára is legalább négy annyi értéket mutat.

Itt tehát azon kényszereljárással találkozunk, hogy a félegyházi lakosoknak ez időben minden ingó- és ingatlan vagyonára, marhára, háztelekre s külső földre a redemtió a fentebbi kulcs szerint kivettetett, s a mennyit e kivetésből valaki

befizetett, annak az összes redimált belső és külső határból aránylag föld adatott, s mivel a kerttelek több holdnyi nagyobb területet, nemcsak házat és udvart, hanem például szérüskertet is képviselt, a kiállitott egyéni redemtiós levélben ez is kifejeztetett, illetőleg föld-illetőségébe beszámittatott a nélkül azonban, hogy ebből redemtus ház és udvarra s igy a szükebb értelmű beltelekre lehetne alaposan következtetni. — Ezenkivül azt is látni fogjuk a félegyházi redemtiós levélből, hogy a helység territoriuma alatt a félegyházi határban lévő szántó- és kaszálóföldek s a nagyobb terjedelmű kerthely értetik s ezen itt lévő fundus vagy birtok szolgált osztó kulcsul az e fundust követő többi redimált pusztákhoz való aránylagos jogra nézve, mint ez itt Csólyos pusztára világosan ki is fejeztetik.

Ha tehát egy Félegyházát újolag megszálló lakosnak nem volt is egyéb vagyona, mint kertetlen vagyis földnélküli háztelke és a téres pusztákon nagy mérvű marhatenyésztés következtében például 58 darab marhaszáma s az ezek után a kivetett 50 frtot befizette, e fizetés után neki egy negyedrész sessió föld adatott s egyuttal megszerezte az osztatlan közös többi határbeli részföldekhez való aránylagos tulajdonjogot is, a nélkül azonban, hogy ha a negyed sessiót később eladta, de eredetileg kertetlen vagyis földetlen háztelkét vagy marháit megtartotta, ez utóbbiakban osztókulcscsal birna a többi osztatlan földekre nézve.

Ugyanehhez hasonló értékre kivetés nyomait találjuk Jászberény városa 1755-ben kiadott egyéni redemtiós leveleinek e szavaiban: „ezen városnak érdemes lakosa N. N. értékéhez képest megfizetvén a város cassájában . . . rfrokat . . . azon somma után a közönséges osztás szerint jutott ő kegyelmének a kaszálóföldekből . . . kötel, a szántóföldekből . . . kötel stb. Mindezek világosan mutatják, hogy nem azon érték menyisége és faja, melyre a redemtió kivettetett, hanem azon érték után befizetett redemtió összege volt az aránylagos kulcs, mely szerint azon egyén ugy a redemtiókor, mint később a redimált összes földek kiosztásában részesült.

Igazolják ezt az egyes félegyházi lakosok részére, kik a reájok esett vagy vállalt redemtió összegét hét év alatt nagy nehezen lefizették, 1762-ben kiállitott redemtionalis levelek, melyeknek általános szövege nyomtatva volt; ezekben az mondatik, hogy N. N. ezen privilegiált helységünk lakosa ugyan helységünk territoriumának, ahoz tartozó praediumoknak redemtiójában in summa (u. n. össz.) effective befizetvén, kérelmére ezen fizetést attestáljuk; ellenben (helyesebben viszont = e contrario), mi ő kelmének praedenotált fizetéséhez képest helységünk territoriu-

mából s alább szervezendő praediumokból igaz proportio szerint excindáltunk és assignáltunk: ugymint Félegyháza helységünk határjában közönséges osztályunk szerint — a mint erről helységünk protocollumja és osztályoknak könyve circumstantialis bizonyságot tészen — egy egész helyből álló szántó és kaszálló földet s kerthelyet N. N. és N. N. szomszédságokban, ezen fundust a proportione követő Csólyos nevű kun pusztánkban levő jussával együtt."

Ezen, a helyi viszonyok sajátságából származott különböző alapu kivetési kulcs használata le nem ronthatja azon tényt, hogy a redemtiónak alapja a föld, még pedig nem az, melyen a ház és udvar fekszik, hanem a külső földbirtok, mert különben redemtus háznak, marhának stb. is kellett volna lenni, ennek az egyéni redemtiós levélbe bejegyeztetni, sőt napjainkig fenmaradni. Ezenkivül az is kimutatandó lenne, hogy a redemtió utáni időben felmerült közterhek viselésében a helyes és kertetlen, vagyis föld nélküliháztelek, sőt a marhaszám is aránylagosan és folyvást részt vett, sőt midőn jogélvezet, például új földosztás következett be, ismét aránylag mindebben ezek is részesittettek, a mi azonban, mivel meg nem történt, ki nem mutatható, valamint az sem, hogy a redemtió nyilvántartási könyvekben, ha valaki eladta házát, vagy udvara egy részét, az ez után járó redemtió a vevőre átiratott volna, mig a külső földbirtok eladásánál ez mindenkor eszközöltetett.

Elhullottak tehát azon marhák, elenyésztek később a gyakorlati életben azon földes és földetlen házhelyek, melyekre kezdetben a redemtió kivettetett, de megmaradt napjainkig **a redemtió egyedüli alapjául** a külső földbirtok.

Hogy a gyakorlati életben a földek váltsága alapjául Félegyházán a tanyai birtokok szolgáltak, igazolja ezt az 1843. márczius 23-án kelt nádori végzés, melyben kimondatik hogy a földek váltságának alapját a tanyai birtokok képezték, s a közös használatra kihagyott pusztarészek folyvást ugy tekintettek, mint a felosztott tanyabirtokoknak járulékai, s ehhez képest történtek az idő óta eddig minden ellenkező követelés nélkül az erdőföld vagy nyilas osztályok, az örök föld adásvételek, ebből következik azon, más jász-kun városokban is fennálló alapszabály, hogy a ki tőke (tanya) birtokát eladta, vele eladta a közhasználatra hagyott pusztákbani járulékos jogait is.[1])

Hasonlóan Karczagon a redemtiófizetésről kiadott nyugtákban világosan ki van téve, hogy a váltság az illető redemtor által magára vállalt rúdföldek után fizettetett.[2])

---

[1]) Nagy L. „Jászkun birtokviszonyok" 253—4. l.
[2]) U. o. 216. l. jegyz.

Szinte ily módon fejtette meg a gyakorlat azon kérdést, hogy a mely jkun községben a váltságösszeg 1745-ben s ezt követő években külön vettetett ki a községi belhatárra és külön az e községhez tartozó egyik vagy másik pusztára, külön szedetett be is és külön lett kitüntetve az első fundi liberben, hogy ki és mennyivel járult a község belhatára s mennyivel a puszta redimálásához, ez eljárás mily birtokjogi viszonyt eredményezett? Ennek sem lehetett s nem volt más eredménye, mint az, hogy a ki egy bizonyos összeget bármelyik határrész vagy puszta megjelölésével lefizetett, az legközelebb ugyan saját — legtöbb esetben hihetően ezen pusztában fekvő — kiosztott vagy felfogott földjét, de ugyanekkor a többi közös földeket is mint a megváltott egyéni földbirtok aránylagos járulékait megváltotta, s ha utóbb bármelyik határrész vngy pusztán új földkiosztás tétetett, ebből mindegyik redemtus, habár eredetileg nem ezen puszta czímén fizette is be redemtióját, mégis redemtiója vagy tőkeföldje arányában részesült. Példa erre Kisújszállás, Kun-Szt.-Márton s újabban Jászkisér, melyekben akár a belhatár, akár a hozzájok tartozó pusztákon történt közös földelosztás, a birtokkíadás nem a belhatárra vagy egyik vagy másik pusztára külön kivetett s befizetett redemtionális összeg, hanem a belhatár és összes pusztákra esett összes redemtió öszege arányában történt.[8])

De a jog és osztó igazság elvével is ellenkeznék az, hogy a ki egy megnevezett puszta vagy határrész redemtiójába fizetett, az az ugyanazon község területéhez tartozó más határrész vagy puszta közös tulajdonából ki legyen zárva. Mert lehető volna igy oly eset, hogy valamely jászkun községnek két lakosa közül egyik a belhatárban vált földet 50 frttal, másik szinte 50 frttal egy e községhez tartozó pusztán; a belhatár sokkal nagyobb terjedelmű, a puszta kisebb, s igy a belhatárban levő több közös legelőn az egyik több marhát tarthat, sőt az itteni közös nádas vagy erdőből is vesz jövedelmet, s midőn végre a közös földek mindkettőn kiosztatnak, a belhatárban kap az egyik 25, a másik a pusztán csak 10 holdat; majd a teherviselés a hosszu franczia háboruk alatt egyes lakosokra kivettetik, mivel az ily időközi javadalmi arányt kimutatni nem lehet és szabályellenes is volna, a két lakos egyenlő redemtió-összeg után egyenlő arányban lenne

---

[8]) Jászkun birt. visz. Nagy L. 263—4. l.

köteles a terheket viselni, a mi a nem egyenlő jogélvezet irányában ugyanazon község lakosai között nagy jogtalanságra vezetne.

Az ekkénti megváltásból fejlődött ki a jászkun községekben a redemtus, irredemtus és inquilinus lakosok közötti különbség, mely az 1799. évben kiadott VI. stat. 4. §-ban világosan feltüntetve van.

Az 1745. máj. 6-án kelt kiváltságlevélnek 5-ik pontja és zárszavai szerint a visszaváltásnak elengedhetlen feltételei, melyeknek teljesitésére a jászkunok magokat előlegesen irásban és egyetemlegesen kötelezték, ezek valának: ezer lovas katona kiállitása, most és jövendőre is az országos felkelésben való részvétel, 515 ezer frtnyi zálogösszeg lefizetése, és a nádor részére évenkint 3000 arany megadása. Ezen elengedhetlen feltételek teljesitése mellett nyerték vissza ősi személyes kiváltságaikat, s engedte át nekik a királyné minden városaikat, faluikat, pusztáikat, melyek az 5-ik pontban névszerint is előszámláltatnak, s engedélyezett nekik pallosjogot. Mindezen személy- és birtokjogok élvezete tehát egyes jászkun lakosokra is ugyanezen elengedhetlen feltételek teljesitése mellett szállottak.

Teljesitették pedig ezeket oly módon, hogy az ezer lovas katonát a községek a reájok kivetett számban a birtokosok költségén kiállitották, a felkelési kötelességet s ennek költségei fedezését most és mindenkor a redemtusok viselték, — az 515 ezer frtra menő redemtió összegét készpénzül lefizették, végre a nádori háromezer arany fizetését a megváltott, de ily közczélokra közösben fenhagyott némely földbirtokoknak jövedelméből teljesitették.

A kik tehát ezen elengedhetlen feltételek, ezen nagy terhek teljesitéséhez a jászkunsági lakosok közül kisebb-nagyobb arányban hozzájárultak: azok s kizárólag csak egyedül azok szerezték meg maguknak e kiváltságlevélben engedélyezett ugy személyi, mint birtokjogokat. E személyi jogok összessége abból állott, hogy saját és a nádor biráskodáskodása alatt állottak, hogy réven vámon nem fizettek, hogy tisztjeiket szabadon választották, lakosokat magok közzé befogadhattak, egyházvédnökségi és pallosjogot gyakorolhattak, s mivel ezen személyjogok megbecslés és arányfelállitás tárgyát nem képezhették, ezek mindegyik redemtus-lakost a kiv. lev. 7-ik pontja szerint egyenlően illettek; ellenben a földekben az 5-ik pont szerint, és a kir. kisebb haszonvételekben csak azon lakos és csak azon arányban részesült; a kik és a mely arányban a községre kivetett váltságösszveghez já-

rultak; a kir. kisebb haszonvételek élvezése azonban régi szokás szerint a gyakorlatban a községekre ruháztatott, mig a földek egy része egyes lakosoknak az összes váltságöszeg lefizetéséhez járulásuk arányában egyéni használatukba a redemtiós levelek erejével átadattak örök joggal; más része a földeknek a munkás kéz hiánya s a jövedelmező kiterjedt baromtenyésztés tekintetéből mint közlegelők, puszták, a redemtusok közös tulajdonaiként felosztatlan állapotban hagyattak.

Ezekből látható, hogy a fentebbi elengedhetlen feltételek mindegyikét egyedül a földek váltási árát kifizetők, vagyis a redemtusok teljesitvén, az egyedül ezen feltétel teljesitéséből folyó jogok s nyert birtokok is kizárólag csak ezeket illették, s illethetik.

Az osztatlan állapotban maradt közös földek, legelők, puszták, nádasok tehát az egyénileg megváltott s átadott földbirtoknak lévén járulékai, ezekkel egyenlő jogi természetet nyertek, mert minden denárfizetés a közös váltsági összegbe, annak, ki azt fizette, az egyéni használatába adott földön kivül a közösben maradt többi összes földekhez is aránylagos jogot adott. Igy Halason a határban lévő osztatlan hagyott terjedelmes nádasok termése több, mint egy századig évenkint nádvágás idejekor egyedül a redemtus lakosok között redemtio összegük arányában osztatott ki.

Hogy a redemtionális összeg mily súlyos teher volt a jászkunokra, megláthatjuk az 1746. márczius 29-én tartott jkun kerületi közgyülés azon intézkedéséből: „hogy a szegény nép, a ki redemtióját nem fizetheti, marháját és más barmát a helység birái illendő árán bevenni tartoznak; ezenkivül termésének, ugymint buzájának, árpájának, borának és más efféléknek hetedét vagy nyolczadát beszedjék és pénzzé forditván, a redemtióban acceptálják. Az olyanok pedig, a kiknek tehetségök volna a fizetésre, mindazonáltal még is semmiben nem igyekeznek adósságokat lefizetni, az olyanok ellen districtuális kapitány uraiméknak teljes hatalom adattatott, hogy keményebben bánhasson vélük, a helység magistratusa pedig a földnek haszonvételétől mindaddig eltiltsa, mignem fizetni akarnak."

Hasonló szigorú intézkedést tett a Majsán 1746. ápril 16-án tartott kiskun-kerületi gyülés a következőkben: tapasztaltatik, hogy némely helységek a redemtio lefizetésében semmire nem igyekeznek, kire nézve serio parancsoltatik, hogy az olyatén nyakas emberek, a kik fizetni nem akarnak, nevek szerint beadattassanak, máskülönben a pusztáktól megfosztattatnak, és azoknak adatik, kik az árát le fogják tenni.

Ez intézkedésnek szigorú végrehajtására példát találunk Halason, az itteni „redemtio felvetésének módja 1746. esztendőben portionale quantum után instituálván proportiót, tudniillik minden portióbeli forintra tizenegy frt redemtio repartiáltatott, s az ennek alapján készitett fundi liberben következő s több ehhez hasonló tételeket olvastunk: 304 fszám. Borbély György, portionale quantum de ao $174^{5}/_{6}$: 14 frt 75 denár, a proportione cuius obvenit redemtio: 162 frt 25 d. jegyzet: anno 1752. cassáltatott, mivel nem fizethetett; a kik azután az ilyen földeket a birtoktalanok közül átvállalták, s az utánnok járó redemtio öszveget lefizették, azok neo-redemtusoknak neveztettek, s külön jegyzékbe vétettek. Ugyanerről emlékezik a jkun VI. stat. 4. §. is, melynek szószerinti szövege következő:

Mivel pedig két féle rendű emberek lakják ezeket a Districtusokat, kik közzül a főbbek azok, kik azon alkalmatossággal, midőn a Districtusok 1745-ik esztendőben kegyelmes Királyi meg-egyezés mellett magokat az Invalidus Katonák Pesti Háza Uradalma alól ötszáz ezer forintoknak le-tételével és ezer Lovas katonáknak kiállitásával ki váltották, ezen summának és a mellesleg való költségeknek ki-fizetésében részt vettek, és akkor tehetségekhez képpest magoknak és a maradékoknak számára kész pénzen földeket szerzettek, és igy a kegyelmesen megerősittetett Privilegiumok is főképpen ő reájok tartoznak; s Districtusbéli redemptus Lakosoknak neveztetnek; a másbéliek pedig az ugy nevezettek irredemtusok, a kik ismét kétfélék, ugymint egy felől azok, a kik a redemtio alkalmatosságával bizonyos földeket felfogtak és az ezer Lovas katonák ki-állitásában is segitettek, de mivel a reájok esett summának lefizetésében késedelmeztek, az akkori Nádor-Ispánynak rendelése szerint a fel-fogott földeket (mivel azoknak ki-rendelt váltás szerént való árát le nem fizették) elvesztették, mellyek osztán másoknak olyanoknak adattak, a kik az árát letették. – A másik rendbéli Irredemtusok azok, a kik sem redemtio idején, sem azólta magoknak földet nem szerzettek, vagy pedig azután Zsellérképpen jöttek lakni a Districtusokba, a kik azért Zselléreknek, Inquilinusoknak hivattatnak. Midőn tehát valamely Fundust Irredemtus lakosnak adnának el, azt kell megtartani, hogy ha azt redemtus akarja meg-venni, elsősége légyen az Irreddemtus felett, és az Irredemtus is elébb megvehesse, mint az Inquilinus. — Ha továbbá több Redemtusok akarnák azon fundust megvenni, és sem szomszéd, sem más elsőségü lakos nem jelentené magát, vagy pedig Redemtus vevők nem találkozván, több első rendű Irredemtusok jelentenék magokat, a Helybéli Tanáts itéletében fog állani, hogy a legjobb szolgálatú, és legérdemesebbnek itéllye a megvételben való elsőséget.

Midőn azután valamely jászkun község a reá az 1745. november 25-ki közgyülésben kimunkált becslés alapján kivetett összes redemtionális tartozását részint egyes lakosoktól beszedés, részint felvett kölcsönből összeszerezte, ezt beszolgáltatta a hatósági székhelyen Jászberényben felállitott kerületi központi redemtiós pénztárba, s a közgyülés e teljes befizetésről a községrészére bizonyitványt — redemtiós levelet — állitott ki, melyben előadta, hogy a királyné az 515 ezer frt váltási összeg valóságos lefizetése, s a jkunok költségén ezer lovas katonának kiállitása mellett, a megerősitő kiváltságlevelében elősorolt földeket a jászkunok birtokába bocsátotta, s ennek folytán N. N. község a közgyülési becslés és kivetés alapján saját territoriumáért ... frtot .... pusztáért .... frtot, ... pusztáért, ... frtot stb. öszvesen .... frtot.. ... frtot tevő törvényes kamataival a redemtiós pénztárba befizetett: ennélfogva fentjelölt ... pusztákat minden törvényes beneficiumaival és tartozékaival a kiváltságlevél szerinti birtoklásul a közgyülés átadja, s nevezett község lakosait ezeknek birtokában meghagyja és megerősiti. Melléklet II. sz.

A mi már a „territorium" kifejezés gyakorlati jelentését illeti: az 1745-ik évi kiváltságlevél fentemlitett 5-ik pontja szerint a királyné a jászkunoknak a megválthatásra engedelmet ád, s lefizetvén s teljesitvén a váltsági feltételeket, felhatalmazza őket, hogy szabadon használhassák, élvezhessék, azonban el ne idegenithessék a hármas kerületekhez jogosan és régóta tartozó, s általok vagy a rokkanták alapitványa által birt territoriumjaikat és praediumjaikat; jelesen, s itt névszerint mint territoriumokat számlálja elő: Berény, Karczag és Halas városokat, s megnevezett 22 falukat; ezenkivül ezen praediumokat: Boldogháza stb. 56 megnevezett pusztákat.

Ezt igazolja az 1745. nov. 24-én tartott kerületi közgyülésen megállapitott becslési okirat is, mely igy kezdődik: Aestimatio locorum et praediorum; itt a territorium helyett a locus szó áll, mindkét gyüjtő név alatt a jászkun városok és faluk, a praedium alatt pedig a mindegyik város vagy faluhoz tartozó külön névvel megjelölt puszták soroltatnak elő; s a becslésnél mindenkor az illető város vagy falu nevét viselő terület van mint legnagyobb kiterjedésü és értékü, a legmagasabb értékre becsülve; igy Jászberény 65150 frt összes váltságában a város nevét viselő terület maga 40,400, a hozzátartozó öt puszta pedig csak 24,750 frtra, Karczagon a város 17,800, az oda tartozó 5 nagy puszta 23,500 forintra, Halason a város 24,200, az oda tartozó nagy 6 puszta 26,700 frtra van becsülve.

Hogy pedig a község nevét viselő nagy terület becsértékét nem a község belterületén ez időben kevés költséggel épitett lakóházak és melléképületek, s ha ugyan voltak, keritett udvarok és kertek értékének is számlálásba vétele emelte ily magasra, ezt igazolja Majsa és Félegyháza becsüje. Ezen két kis kunközség a váltság előtt csak két évvel, 1743-ban lett mint elébb századok óta puszták, újonnan megszállva, jelesen Félegyházán 219 család telepedett meg; s igy ily rövid idő alatt e fában szükölködő vidéken valami sok és értékes épületek csinálására sem idejök, sem alkalmok s talán módjok sem vala, a minthogy Félegyházán minden gyors emelkedése mellett sem vala 1744-ben több 327 háznál, mégis Félegyházának összes 32,850 frtra menő váltságösszegében, a puszták nélkül maga Félegyháza 12,100, Majsa 10,250 frtból maga 4000 frt értékre becsültetett.

Okozta a territoriumnak ezen magos becsértékét a terület nagyságán kivül a földeknek a községhez közel fekvése, s ebből kifolyó mívelési könnyebbség és a nagyobb személy- és vagyonbátorságnak is figyelembe vétele.

Igazolják a territorium fentebbi értelmezésének helyességét a nyomtatott szövegü redemtionális levelek is, melyek mindegyik jászkun lakosnak, ki a reáesett váltságösszeget a községháznál teljesen lefizette, az illető község pecsétje, főbiró és jegyző aláírása alatt kiadattak. Ezekben a számszerint kitett összeg hiány nélkül lefizetése bizonyittatik, azután, felhozva például egy Halason 1762. jan. 2-án kelt ily levelet — igy folytatja: „ellenben mi őkelmének praedenotált fizetéséhez képest városunk territoriumából s alább nevezendő praediumokból excindáltunk és assignáltunk igaz proportio szerint kaszáló rétet és szántóföldeket, ugy mint: kaszáló rétet vagyis szállást elsőt: alsó szállásokon város földén 90 frtra (itt feljegyeztetik a földnek széle, hossza, szomszédok), másodikat Sajtos hegyen alól város földén 79 frtra (széle, hossza, szomszédok), szántóföldeket: 1-ször Fejértón belső osztályban ... külső osztályban .... 2-szor Bodoglári pusztán .... 3-szor nyomási szántóföldet majsai utban ..... Mely praemittált mód szerint kimutatott kaszálórét és szántóföld portióknak dominiumában introducálván, azokat minden hozzátartozandó beneficiumokkal, mind városunk territoriumában, ugynevezett pusztákban azon jussal, mely minekünk privilegiumunk szerint engedtetett, repetált N. N. lakosunknak, házastársának és maradékainak szabadosan usuálni és örökösen birni által adtuk“. Itt a territorium magyarul világosan: „város földjé“-nek neveztetik.

Nézzük meg most ehhez az 1745. évi köz-becslevelet, mely igy szól: oppidum Halas 21200 fl., Fejértó 8000.... Bodoglár 4500 fl.; kétségtelenül áll előttünk, hogy a territorium a község nevét viselő határrészt, a praediumok pedig az ehhez tartozó pusztákat jelentik.

Hasonlóan a jászberényi 1755. évben kiadott magán redemtiós levelek igy szólanak: „ezen városra és ahhoz tartozandó .... pusztákra háromlott 65150 frtokból N. N. ezen város érdemes lakosa értékéhez képest megfizetvén a város cassájában..... frtokat és .... pénzeket .... azon somma után a közönséges osztás szerint jutott ő kegyelmének a kaszálló kertekből .... kötel, a szántóföldekből ..... kötel".

Ezzel egyez a Jászapátin kiosztott redemtionális levél, melynek latin nyelvű nyomtatványában ez áll: „... inhabitator ejusdem oppidi in redemtionem quidem territorii Jászapátiensis, et ad idem oppidium pertinentis praedii Kocsér dieti fl. rhen ..., alterius vero, pro praedio Kömpöcz cambiati, Hevesivány nominati, inclusa adhuc in anno 1746. persoluta redemtionali aestimatione, fl. rhen ... adeoque in summa fl. rhen... solverit .... eundem in territoriis praefati oppidi et dictorum praediorum secundum aequam et rectam ad vires depositae .... summae proportionem in reale excisarum inibi portionum in territorio videlicet nostro et praedio Kocsér .... in praedio vero Heves-Ivány ... dominium introducentes, easdem in dicto oppidó et praefatis praediis portiones, cum omnibus ad easdem spectantibus ... appertinentiis et beneficiis ... pro praefato .... damus et concedimus liberamque attribuimus utendi, fruendi, perpetuoque possidendi facultatem".…

A kaszálló vagy szálláskert elnevezés Halason is szokásban volt s az 1755-ki fundi liber szerint „kaszálló vagy szálláskert adatott redemtio szerint egy forintra egy öl széles, 300 öl hosszú föld. Melléklet III. sz.

Az itt közlött redemtionális levelek mutatják, hogy bár valamely község a reá kivetett összes redemtio egész összegét a kerületi váltsági főpénztárba részint saját erejéből, részint kölcsönvett pénzekből az erre kitűzött rövid idő alatt befizette is, s bár egyes lakosoknak a megváltás végett magokra vállalt föld ideiglenesen használatába adatott is: azonban az örök-tulajdont megállapitó redemtiós levél egyesek részére csak akkor állittatott ki, midőn az illető a felvállalt vagy reá vetett váltsági összeget a községi pénztárban teljesen befizette.

Ezen redemtionális levelekből látható, hogy az illető lakosok szoros értelemben vett belső fundusa, jelesen: háza, udvara e levelekben sehol fel nem emlitte-

tik, e belsőségekért senki külön váltságösszeget nem fizetett; hogy e beltelek se jogélvezetnél, mint legeltetés, új föld kiosztás, se közteherviselésnél soha mint aránylagos osztókulcs nem szerepelt; a nyilvántartási könyvek szerint, ha e belsőségek és szőlők eladattak, utánok a vevőre semmi redemtio át nem iratott, s mert ezekhez ily redemtiónalis összeg kapcsolva nem volt, át nem is irathatott s birtokosnak csak a redimált külső földdel biró lakos tekintetett s neveztetett, mely földnek eladása alkalmával a vele járó redemtionális összeg a vevő nevére a nyilvántartási könyvben átvezettetett.

Ezek szerint az 1840: XXX. t.-czikk ezen kifejezései alatt: birtokos, birtok, nem ily beltelket, hanem egyedül külső redimált földbirtokot kell és lehet csak helyesen érteni. Ebben láthatjuk a nagy különbséget a nemesi és a jászkun közbirtokossági aránykulcsra nézve, mert a nemesi közbirtokossági haszonvételeknél az aránykulcs rendesen a nemesi udvartelek, mely rendszerint 2—3 házhelynek vétethetik, s az udvarteleknek e telek utáni tartozmányokkal, külső földekkel kell ellátva lennie, s midőn az ezen arányosságot szabályozó 1836: XII. t.-cz. az 1840: XXX. t.-cz. által a jászkunkerületekre is kiterjesztetett, a házhelyekről, udvartelekről említés se tétetik, hanem a jászkun birtok természetével s szerzési alapjával egyezőleg a 3. §. szerint a tagositás kulcsául szolgál kinek-kinek mostani — vagyis az arányositás és összesités idejében levő — birtoka, helyesen külső földbirtoka váltságának mennyisége, vagyis a külbirtok redemtiója; ezt követőleg, mivel a Hajdu kerületben nincs váltság, erre nézve az 1840: XXXI. t.-cz. 3. §. kinek-kinek összesitéskori birtokát állapitja még osztó kulcsul.

Láttuk fentebb, hogy a Jászkunságon ez aránykulcs már a redemtiókor megalakult, mert a hány forinttal járult valaki azon község egész váltságösszegéhez: azon arányban lett részese a megváltott földbirtoknak és jogoknak s e jog tulajdoni megszerzéséről az illető részére állittatott ki a redemtiós levél, s az ez által rendezett jogviszonyt a gyakorlat, bár ez országos törvényben világos kifejezést nem nyert, majd egy századig aránykulcsul használta, ugy hogy az 1840: XXX. t.-cz. csak e százados gyakorlatot szentesitette s foglalta törvénybe. Sőt a nemesi közbirtokosságra nézve is már előbb ugyanez elv fogadtatott el az 1836: XII. t.-cz. 5. §-ban, mely szerint ott, hol a nemesi házhelyek száma ki nem derithető, az aránykulcsául azon közgyakorlat vétessék, mely a úr. haszonvételek vagyis jogélvezetre, és a közös teherviselésre nézve részvételi szabályul meg van állapitva. Ugyanezen gyakorlat volt, mint láttuk, majd egy századig a Jászkunságon is szokásban.

Fentebb láttuk, hogy a jászkunok 1702-ig, mely kiváltságos jogokkal birtak, láttuk, hogy mindezen jogok eltörlése mellett 1702-ben a nvitézi rendnek, s 1731-ben a rokkantak pesti alapitványának mily jobbágyi tartozások terhével adattak el; midón tehát magokat 1745-ben önköltségükön megváltották, ez eljárás jogi alapjában nem oly természetű vala, mint a szentesitett s százados törvényeken alapuló földes uri jobbágyok állapota, s ebből származó urbéri örökváltság; mert a megváltás által a jászkunok csak az országos törvény ellenére hatalomszóval reájok erőszakolt jobbágyi terhek alóli mentességet s egyszersmind régi kiváltságos jogaiknak tőlök elvont élvezetét szerezték vissza. Ezenkivül a földes uri jobbágyi viszony az urbéri örökváltság tárgyalásakor az országyülés által törvényen nem alapulónak nem nyilvánittatott; ellenben a jászkunoknak jobbágyi szolgaságba sülyesztő eladatását több országgyülések tárgyalásaikban, felterjesztéseikben, mint országos sérelmet, törvénybe ütközőnek, sőt semmisnek kimondták. Megjegyzendő azonban, hogy e jászkun kiváltságos jogok nem személyhez, hanem birtokhoz valának kapcsolva; nemes, sz. k. városi polgár vagy földesuri jobbágy, ha valamely jkun községbe letelepedett, s ennek tanácsa által lakossági joggal felruháztatván, jövevény, zsellér lenni megszünt; s ezután jászkun birtokot szerzett, azonnal a jászkun kiváltságos jogoknak részesévé lett; viszont, ha egy községbeli jászkun lakos redemtiós birtokát eladta, akár ott maradt, akár elköltözött, a fennálló jogszabályok szerint mindezen jogoktól elesett. (Melléklet IV. sz.) Csak egy-két jászkun községben, mint Szabadszálláson és Halason jött némi nemesi büszkeség s önérzetből szokásba és nézetett el, hogy némely redemtus birtokos, ha eladta is redemtus földjét, de az ezzel együtt volt redemtióját megtartotta azért, hogy redemtus czime megmaradjon és a nem redemtus vagy zsellérek sorába ne jusson: az ily föld nélküli üres, puszta vagy száraz redemtus lakosok a nevükön jegyzőkönyvileg megtartott redemtus forintok után élveztek is bizonyos közös haszonvételt, pl. a közös osztatlan legelőket legeltetési jogot, s a határbeli nagy kiterjedésű nádasokból évenkint a redemtio frt arányában kiosztani szokott nádlási illetőséget, s ugyanezek később 1861-ben a legelő egyéni felosztásakor aránylag legelő-illetményt is kaptak; mig a redemtióval nem birók ingyen sem legeltetés, sem nádlásjogban nem részesültek, holott közülök némelyik házakkal, tőkepénzzel, sok marhával, birkával birván, azon földnélküli, száraz vagy puszta redemtus lakosnál sokkal gazdagabb volt.

Megforditva, ha egy redemtus lakos eladta házát, szőlőjét, de földjét megtartotta, redemtusnak tekintetett továbbra is, s valamint minden közös haszonvételekben ugy a tehervisclés-

ben is aránylagosan részesült; a minthogy sok redemtus tanyás gazdák tanyáikon lakva, a városban házzal évtizedekig, némelyek soha nem birtak.

A magyar földesurnak kiváló érdekében állott, hogy jobbágya beltelekkel s házzal birván, ott a községben lakjék; mert igy kapott tőle füstpénzt, hosszu fuvart, ölfa- és nádvágást, méhraj, borjú, bárány, apró majorsági hasznot, dézsmát a terményekből, fonást a kenderföldektől, kazánpénzt, s a mi neki életszüksége volt: ingyen igát és kézi robotot, melylyel majorsági sok földjeit megmiveltethette; ott lakó jobbágyával borait kiméretette; ezen jövedelmek élvezhetése volt fő indoka annak, hogy a földesur külső jobbágytelket belsőség nélkül nem adott, hogy elszökött jobbágyait messze földről visszahurczoltatta, sőt költséges perrel is visszakövetelte; ezért van telve törvénytárunk az ily jobbágyok visszakövetelésére vonatkozó eljárási szabályokkal, melyeknek a szökevény jobbágyokat befogadó jkunok ellen szigorú alkalmazását a földes urak érdekében az országgyülések oly erélyesen követelték.

Ellenben a jászkunságban se földesur, se jobbágy nem volt; s a szökött jobbágyok és más beköltözöttek szives befogadásának egyedüli fő indoka az vala, hogy a jászkun lakos helyben fizetésért minél több munkás kezet kapjon, hogy ezekkel terjedelmes pusztáiból minél nagyobb területet vehetvén mívelés alá, a reá tulságosan nehezedő terhek elviselésére képes legyen. Nem adott tehát a jkun község a beköltözötteknek ingyen se bel- se kültelket, de nem követelt, s követelni jogositva nem is volt a Kunságban se a község, se egyes lakos a beköltözöttektől jobbágyi tizedet, robotot, füstpénzt, ingyen fuvart, urbéri szolgálatokat, s épen ezen viszony és jobbágyi szolgálatoktóli mentesség volt annak alapja, hogy a földesuri terhek alatt nyögő jobbágyok, ha megszökhettek, a jászkunságon nagy számmal és szivesen letelepedtek; de a Jász-Kunságból bármennyi lakos költözött volna is el más vidékre, azt a kerület, község vagy egyeseknek visszahurczolni, perrel vissza követelni e czímen joguk nem vala, ugy hogy e részben a kerületek csak a teherviselés elől kiköltözést igyekeztek az 1799. évi 7-ik statutum tilalma által korlátozni. Itt tehát a földesuri és jobbágyi viszonytól teljesen eltérő intézménynyel már a legrégibb idő óta találkozunk annyira, hogy még Mátyás király idejében a Kunságon megszállott tót jobbágyok a szabad kunok példájára, saját kapitányuk szabad választhatási jogával is felruháztattak.

Ezek szerint a Jászkunság valamely községében szerezhetett magán egyén 10—20 házat, beltelket, kertet, és semmi külsőséget; viszont külső határbeli birtokot: szántó, kaszálló földet ezer hold számra vehetett a nélkül, hogy a község belterületén csak egy kis háza, kertje, udvara is lett volna,

mert ezek nélkül tanyás gazdaságot a községtől mértföldnyi távolságban folytathatott; mindemellett azonban a közterhek viseléséhez a szokásos arányban hozzá járulni tartozott.

Ebből látni való, hogy a jászkunság földesuri jobbágyi birtok s magok a jászkunok földesúri jobbágyok soha nem lévén, itt belsőséget külső birtok nélkül, viszont külsőt is belsőség nélkül szerezni, birni lehetett és szabad volt; a redemtiónak nem a bel hanem a külső, kiosztott szántóföld, kaszálló és közös legelő-birtok volt alapja.

Ezek szerint tévesnek és a százados gyakorlattal ellenkezőnek s ez által megczáfoltnak kell kijelentünk azon elvet, hogy a jászkunság tagositási kulcsát megállapitó 1840: XXX. t.-cz. 3. §-ban e kifejezés alatt birtok, nemcsak a külső földek, hanem a b e l s ő b i r t o k is értendő, s igy jelenleg felosztási kulcsul mind a kül- mind a belbirtok váltságának mennyisége veendő, mert — ugymond — megszállott helységekben, különösen a megváltás idejekor, midőn még a tagos kihasitás eszméje fel sem merült, k ü l s ő b i r t o k b e l s ő s é g n é l k ü l n e m i s l é t e z h e t e t t.

Ha valahol erre alkalmazható azon igazság: a posse ad esse, non valet consequentia; és hogy itt az 1836: XII. t.-cz. 7. §-nak analogiájából kiindulni nem lehet, mert ez analogiát százados tények gyakorlata megczáfolja.

Hogy a jászkunságon egyedül magához a belbirtokhoz redemtióból származó sem jog, javadalom vagy haszonélvezet, sem ezzel kapcsolatos közteherviselés soha és sehol egybekötve és gyakorlatban nem volt: ez az eddigiekből s a következőkből kiderül. Tény, hogy a jászkun specialis viszonyok megengedik, hogy külsőséget belsőség nélkül lehessen birni, sőt erre a gazdálkodási rendszer a lakosság egy részét mintegy kényszeritette. Mert a régi redemtionális levelek, s későbbi földosztályok igazolják, hogy a községtől 2—3 óra járásnyi távol fekvő pusztákon is osztattak szántó és kaszálló földek: ezek mívelése, megőrzése, s a közös pusztákon kiterjedt baromtartás a tanyákon való egész évi kinlakást tette szükségessé; mi természetesebb tehát, mint — a mire még ma is számtalan példát találunk, — hogy több szép birtokú tanyás gazdák a községekben belsőséggel: házzal nem birnak, hanem — a mi reájok nézve kevesebb költséget kiván — a községbe hazajövetelük esetére szálló helyet mások házánál bérelnek. Igy tehát külső birtok belsőség nélkül nem csak létezhetett, hanem ma is valósággal létezik.

Ezért van, hogy ily községekben a hivatalos összeirások nem csak házsor szerint a községben, hanem az itt házzal nem birókra nézve távol pusztai tanyákon is eszközöltetnek.

Mások azon alapból indultak ki, hogy mivel a megváltás a községi egész határra, sőt némely községben határozottan

kifejezve: a beltelekre is kiterjesztetett: tehát a beltelek is: ház, udvar, kert területe aránylagos osztókulcsot képvisel az egész határbeli közös külső földekre nézve is. De ezen állitás is ellenkezik a százados gyakorlattal; mert ha ez igy állana: miért nem adatott ennek az egyedül beltelekkel biró lakosnak későbbi földosztályoknál aránylagos rész a közös külbirtokból? miért nem volt nyilvántartás tárgya eladásoknál — mint a külbirtokokra nézve — a beltelek és szőlő redemtiója? azért, mert ezek egyikéhez sem volt soha a gyakorlatban redemtio kapcsolva, e nélkül pedig a közös területekhez soha senkinek joga nem volt.

Nézzük meg, mi volt a Jászkunságban a gyakorlat az ily beltelek, házi fundusok, kerthelyek osztásánál s szerzésénél. A népesség szaporodván, az addigi lakhelyek elégtelennek mutatkoztak, s a lakosok új házhelyek osztása végett kérvényekkel ostromolták a községi tanácsot. Redemtusokra nézve nem volt nehézség, ha az illető kimutatta, hogy több feleséges fia lévén, egy telken már meg nem férhetnek. Irredemtus azonban már 1804-ben csak akkor kaphatott házhelyet, ha az apjáról nem volt reménybeli örökösödése, ha legalább 12 évig mint zsellér már a községben lakván, jóviselet és közterhek hordásával magát érdemessé tette, vagy ha annyi igajószággal birt, mely a községi és előfogati szolgálatra alkalmas volt, vagy ha 10—12 évig katonáskodott. Ez esetekben a házhely □ öle irredemtusnak 4 és fél krért. redemtusnak 3 krért, sőt ezek kétszeregéért is osztatott. (M e l l é k l e t V. sz.)

Hogy lehetett volna egy beltelek vagy házhelynek a váltáskor birása, vagy későbbi osztáskor megszerzése alapja redemtusi jogok nyerésének, midőn egy 1807. évi nádori leirat a redemtusi jog feltételéül nyilván kiköti, hogy az illető azon községben legalább a legkisebb redimálás szerinti földmennyiséget szerezzen, sőt e mennyiség 1823-ban 25 frtos redemtiót érő töke földbeli birtokra emeltetik, — midőn a földetlen gazdák már 1794-ben a közös legelőn tartott birkáiktól, valamint szőlőjöktől a község pénztárába bizonyos évi taxa fizetésére köteleztettek. s hogy e fizetésektől a puszta háztelkesek mentesittettek volna: arra példát nem találunk, hanem ezektől csak a redemtus földbirtokosok valának szentesek.

Tudjuk, hogy hazánkban a Htk. Előbesz. 11. czím 5. és 12. §. szerint oly esetben, hol a törvény hiányzik, a szokás törvény erejével bir, sőt hogy a törvényyel ellenkező közönséges szokás magánál e törvénynél nagyobb erővel van felruházva. Arra nézve, hogy a Jászkunságon ugy a jogélvezet mint a teherviselésnél csak a külső földbirtok vagy egyszersmind a beltelek is szolgáljon aránykulcsul, a redemtió létrejötte 1745-től 1840-ig irott törvény nem rendelkezik, s erre nézve az 1751: 25. t.-czikkben is, mely a jászkunokat vissza-

nyert kiváltságos jogaikban s birtokaikban átalános kifejezésekkel megerősiti, s azon szabályrendeletben, melyet az ország-gyülés átvizsgálván, némi változtatásokkal helybehagyott; szinte semmi intézkedés egy szóval se foglaltatik, s e szerint e részben az irott törvény hiányát a szokásnak, gyakorlatnak kell vala egész törvényes erővel pótolni: a szokás pedig mindenkor és egyedül csak a külső földbirtokot, és soha nem a beltelket vette és használta aránykulcsul; a mint hogy ezt 1824-ben a kerületek közgyülése a redemtióval egyidejü, azóta folyvást fennálló és törvénynyé vált alkotmányos rendtartásnak nyilván kijelentette. (XIII. sz. melléklet.)

Avagy talán e törvényerejü századus szokást az 1840: XXX. t.-cz. megváltoztatta? ezt állitani igen, de alaposan bebizonyitani soha nem lehet. Mert ezen törvényben a beltelek nemhogy aránykulcsul, de sehogy sincsen emlitve; hanem van szó egyedül: birtokról, ezen birtok váltságának mennyiségéről s oly birtokos lakosokról, kik a tagositandó határban birnak; minthogy az aránykulcs törvényerejü százados szokás szerint egyedül külső földbirtokon s ehhez kapcsolt redemtión alapult, lehet-e csak valószinüséggel is azt állitani, hogy e százados szokást ez új törvény eltörölte, s a beltelket is aránykulcsul — a birtok szóban befoglalva — elfogadta s megállapitotta volna? Hiszen ez esetben az lenne mindenekelőtt igazolandó, hogy a belteleknek a százados szokás idejében volt redemtiója, mely egy bizonyos öszvegben birtokváltozáskor a nyilvántartási jegyzőkönyvben az új birtokosra, ugy mint a külső földbirtoknál, átiratott, hogy a beltelek redemtiója után aránylag már a régibb időbeli gyakori földosztáskor, a közös földbirtokból osztályrész — ugy mint a külső földbirtoknál — adatott, mind erre nézve azonban semmi bizonyiték elő nem állitható.

Vagy azt kellene e törvény létrejöttekor folyt s elég hosszú országgyülési tárgyalásokból kimutatni, hogy ezekben a beltelekről is folyt vita s igy az országgyülés a „birtok" kifejezés alatt nem csak a külső földbirtokot, hanem a beltelket is kivánta érteni. Azonban az 1840-ki országgyülés erre vonatkozó tárgyalásaiban sincs sehol a beltelek, belbirtokról egy betüvel is emlités; itt a törvényhozás az 1836: XII t.-czikket terjesztette ki a jászkun kerületekre is az e törvényben meghatározott módositással, s a mint az 1836: XII. t.-czikkben világosan elrendelte aránykulcsul a régi házhelyeket, esetleg a régi teherviselési közgyakorlatot, vagy minden illetőnek egész birtoka mennyiségét: bizton lehet állitani, hogy ha az 1840: XXX. t.-czikkben a „birtok" kifejezés alatt a belbirtokot, tehát udvartelket, házhelyet is kivánt volna érteni: azt itt is, mint elébb amott, határozottan kifejezni el nem mulasztotta volna. Sőt az 1844-ik évi aug. 24-ki országos

ülés kifejezi, hogy nem személyhez, hanem birtokhoz vannak kötve a redemtionális kiváltságok; — kifejezi azt is, hogy a jászkun magánviszonyok kirekesztőleg a földbirtokos gazdákat illetik; ez ellenében ki kellene mutatni, hogy a csak beltelekkel birók is élvezték a redemtiónális kiváltságokat, és hogy e kifejezés alatt: földbirtokos, törvény szerint beltelek vagy házbirtokos is értendő; a mi azonban soha ki nem mutatható.

Ezek szerint a Jászkunságban a redemtionális összeg volt azon arányositó kulcs, mely szerint a jászkun kerület, mint törvényhatóság ugy a jogélvezetet, mint a teherviselést egyes községekre elosztotta s kivetette; s ebből kifolyólag ugyanez volt kulcsa a községekben egyes községi redemtus lakosokra nézve is ugy a jog és földbirtok élvezésének, mint a teher viselésének. E jogviszony szükségkép azt eredményezte, hogy az egyes lakos az őseitől reá maradt, s ezek által a redemtio lefizetésekor nyert redemtio-levelet, mint valami nemességi oklevelet, fiuról fiura gondosan megőrizte, hogy ezzel az eredeti váltság összege mennyiségét szükség esetében, p. osztálykor hitelesen kimutathassa; ezenkivül az egyes lakosokat illető redemtio összegek az e czélra a községháznál hitelesen vezetett redemtiós könyvben féltékeny gondossággal nyilvántartattak és tartatnak mind maiglan.

Az ily redemtiós-könyvbe tized és házsorszám szerint beiratott mindegyik redemtus lakos neve, utánna forint és denár rovatba a birtokában levő redemtio összege, mely azután ha vétel, zálog, örökösödés, osztály, per, csere, hagyomány stb. utján változást szenvedett, a vonatkozó összeg az egyiknek redemtió összegéből mint fogyás leiratott, a másik neve után pedig mint szaporulat, hozzájegyeztetett; zavar lehető elkerülése végett a felek az e könyvek vezetésével megbizott városi tisztviselő előtt személyesen tartoztak megjelenni.

Álljon itt például nehány tétel Halas város 1803. 1804-ik évi redemtiós könyvéből:

35 (házsorszám) Szentpéteri István redemtiója van	101 frt 25 d.
Kaszás Mihálytól jött (mint szaporulat) . .	16 „ —
Van összeg . . .	117 frt 25 d.
777. Bikit János	21 frt 66 d.
ad numerum 846. Bikit Sándornak megy (fogyás)	6 „ 66 „
ad n. 820. Bende Istvánnak megy (fogyás) .	15 „ —
Fogyás . . .	21 frt 66 d.

Ily esetben nem maradván az illető nevén egy denárnyi redem-

tio sem, ennek neve keresztülhuzás által a redemtusok sorából kitöröltetett.)

820. Bende István . . . . 10 frt.
a nro 777. Bikit Jánostól jött 1803-ban (szaporulat) . . . . 15 „
846. Bikit Sándor . . . . 21 „ 66 d.
a nro 777. Bikit Jánostól jött (szaporulat) . . 6 frt 66 d.
(Melléklet VI. sz.)

A redemtiót megelőző időben a Jászkunságon a közterhek, sőt a német rendnek fizetni kellett 25 ezer frt évi census is a községekre dicajuk arányában vettetett ki; a redemtio után azonban a redemtionális összeg, vagy — a mi ezzel egyértelmű — a redemtiós külső földbirtok volt mindég kulcsa azon község és pusztái földbirtokához való jognak, de ugyanez szolgált aránykulcsul 1848-ig, sőt némely esetekben ezután is a közterhek egyes jászkun községekre való kivetésénél.

Lássunk erre példákat a redemtiója nagyságával a jászkun községek között második helyet elfoglaló Halas városából: hol mindjárt 1747-ben kinek-kinek redemtionális összegéhez képest osztatott szántóföld: a fehértói pusztán, 1753-ban a város territoriumát képező Nyomáson, 1765-ben Eresztő pusztán, ugyanekkor veteményföldek, 1766-ban új osztály Fejértón, 1768-ban Bodoglár, Tajó, Eresztő, Balota s Göböljárás megváltott pusztákon; 1791-ben új osztály a belső és külső határban, osztatott 1801-ben futó homok erdővel beültetésre, osztattak ki évenkint több mint egy századig a határbeli nagy közös nádasoknak termései stb. (Melléklet VII. sz.)

Hasonlóan 1787. és 1790-ben csak redemtus lakosnak engedtetett meg, hogy saját termésű borát 3 hónap alatt szabadon mérhesse, s 1813-ban, hogy taxafizetés nélkül boltot nyithasson; 1799-ben egy szilas erdő kivágatván, a fa a lakosok között birtokaránylag osztatott el; mert a redemtiót fizető járult a német rendnek szinte eladva volt bormérés s boltnyitás jogának s azon földnek, mely a szilas erdőt nevelte, visszaszerzéséhez.

Tekintsük meg a közteherviselést. A franczia háború alatt 1800-ban esett Halas városára 50,900 frt redemtiója után 67 ujoncz, 75 ló s ezeknek felszerelési költsége 7635 frt szinte redemtio szerint, hasonlóan a többi jászkun községekre is redemtiójuk arányában. (Melléklet VIII. sz.) 1803-ban a megajánlott katonákból jutott a városra redemtiója után 9 katona, 1804-ben hasonlóan 9 katona; az 1805-ki felkelési költségekből a redemtusoknak minden forint nádjussokra (redemtio) kivettetett 15 kr, ezenkivül széna és zab; 1809-ben Halasra birtoka után esett 27 katona, — 1811-ben az országos belbátorsági seregből minden ezer frt redemtióra jutott egy lovas és egy gyalog, — 1812-ben „a redemtionális summa clavisa" szerint

18 katona, 4 ló; ezen igen terhes kivetés ellen 1814-ben Halas városa folyamodott a kerületekhez, hogy a katonai repartitio ne a redemtióra, hanem a népességre vettessék ki; azonban siker nélkül, mert a redemtio után kivetett 83 katona kimélet és változás nélkül a városon hagyatott.

Voltak azonban a redemtusokon kivül a jászkun községekben nagy számmal iredemtusok és zsellérek is; mert a lakosaiban megfogyatkozott jászkun községeknek a XVIII. század első felében nagy kiterjedésű földjeik mívelhetése végett munkás kéz szaporitására igen nagy szükségük volt. Ezért kész szivvel fogadták, sőt földesuri visszakövetelés esetén erélyesen védelmezték is a más községből jött s náluk letelepedő vidékieket; kik azonban, ha házat szereztek is, de a redemtióhoz fizetéssel nem járultak, irredemtus, birtoktalan és zselléreknek tekintettek és neveztettek, s a redemtusok jogaiban soha nem részesültek; igy földosztálykor a redemtusokkal egyenlő jogon földet nem kaptak, boltot taxa nélkül nem nyithattak, bort, ha maguk termése volt is, nem mérhettek. Érdekökben állott azonban a községeknek, hogy a megélhetésre e zselléreknek lehetőleg módot nyujtsanak, többek között az által is, hogy ezek földosztáskor magoknak pénzért kis veteményföldeket, válthassanak; igy 1798-ban Halas városa a községi jövedelemnek szaporitása végett veteményföldeket redemtus vagy irredemtusnak különbség nélkül ölét 3 és másfél krért osztott ki; ez azonban inkább adásvétel szinét viseli.

Mivel azonban az 1745. évi kiváltságlevél 6 ik pontjában megengedtetett a jászkun községeknek, hogy bárhonnét szabadon költözhető jövevényeket magok közzé befogadhassanak, és ezeket többi lakosaik módja szerint a közterhek viselése és teljesitésére szorithassák: ezeket tehát a községek a terhek viselésére is kötelezték. Igy 1800-ban Halason a katonák felszerelésére, 1805-ben katonakiállitási költségre a zsellérek minden adóforintjuk után 12, illetve 3 krt fizettek; 1814-ben a Halasra esett 83 újoncz kiállitása a birtokosok redemtiójára s az irredemtusok adóquantumára 20 palétán felosztatott; ezenkivül a községek a közösből felfogott földeken a községi jövedelem fedezése végett gazdálkodást üzvén, a földek felszántása a redemtusokra, a kaszállás, aratási munka pedig a zsellérekre vettetett ki.

Ezen közteherviselésben való részvétel azonban a községi együttlét, a község igazgatása s igy közérdekben történvén, redemtionális jog megszerzésére egymagában elegendő nem volt annyira, hogy bármily hosszú ideig lakott egy zsellér valamely jászkun községben, s bármily hiven teljesitette is a zsellérekre esett közterheket: még sem birt a községben redemtus-birtok megszerezhetésére képességgel mindaddig,

mig őt ez iránt tett kérelmeire a tanács a községi lakosok közé végzésileg valósággal be nem vette.

Mivel pedig a községi legelőkön az irredemtusok, zsellérek aránytalanul sok marhatartás által visszaéléseket követtek el: a kerületi közgyülés 1794. szept. 2-án elrendelte, hogy a kerületekben levő földetlen vagy irredemtus emberek, kik juhokat tartanak, minden darabtól terragium név alatt a községi pénzártba 12 krt fizessenek, s ezenkivül a pascuatio classisába felvétetvén, a jószágaikra kivetendő quantumot fizessék; 1795. april 13-án pedig a kerület gyülés megújította azon régibb végzését, hogy minden földetlen lakos minden 10 □° szőlőjétől a beneficialis cassába évenként egy drt fizessen, 1819-ben pedig kimondatott, hogy az irredemtus lakosok a nagyobb jószágoktól 24, az apróbbaktól 8 krt, s 350 □ ölet tevő egy kapa szőlőtől 20 krt fizessenek. (Melléklet IX. sz.)

Mindezek ellenére a visszaélések meg nem szűnvén, a legeltetési jogot a községek is szabályozták, s Halason a zsellérekre nézve már 1808-ban a legelő használásáért ugynevezett „fűbér" fizetése elrendeltetett, mig a legelőket a redemtus lakosok ingyen használhatták.

Szinte csak redemtusok részére adatott 1848. előtt oly útlevél, melynek alapján az illető az országos törvénnyel engedélyezett hid, rév, vám és helypénz fizetési mentességet élvezte, mint ezt az 1753. april. 15. kelt nádori leirat 7-ik pontja világosan kifejezi következőkben: „a helységek lakosai elegendő passualissal járjanak, mert a vámoktól való mentség és privilegium a zsellérekre és azokra, a kik nem redimáltak, nem értetődnek".

A kir. kissebb haszonvételeket — beneficia regalia — a mi illeti: a jászkunok a régi időben IV. Béla és III. Lászlótól nyert adományozás erejenél fogva személyes nemesek valának, s nemesi birtokokat nyertek; s igy kétséget nem szenved, hogy minden nemesi előjogoknak s kiváltságoknak más országos nemesek módjára részesei valának; hogy azonban ez időben a kir. kissebb haszonvételeket mi módon gyakorolták: erre nézve semmi történelmi adat vagy oklevél nem létezik.

A későbbi idők folyamában a jászkunoknak egyéni nemesi előjogai elenyészvén, e kir. k. haszonvételek gyakorlása a kiváltságos nemes jászkun községekre szállott át. Igy 1649-ben gróf Pálfy Pál nádor egy előfordult peres kérdés alkalmából kiadott rendeletében nyilvánitja, hogy Jászberény és Fénszaru jász városokban régtül fogvást és mindenkor, ember emlékezete óta, mindez mai napig és most is a csap- és mészárszéktulajdon csak a város által biratott; majd I. Lipót 1668. jun. 17. a jászkunok régi kiváltságleveleit azon záradékkal erősitette meg, hogy a korcsma-

ɪg — mint eddig a legrégibb idő óta ugy jövőre is — Jászerény városánál maradjon.

Midőn 1702-ben a jászkun kerületek a német vitézi rendek eladattak, az örökadásvételi kir. oklevélben a kir. kissebb aszonvételek névszerint elősorolva a Rendre mint földesurra uháztattak át, mely azoknak részint közvetlen kezelés, részint községeknek haszonbérbe adása által tettleges használatába :pett, s e viszony nyert folytatást 1731-ben is, midőn a erületek a rokkantak pesti alapitványára szállottak át.

A midőn tehát a jászkunok magokat visszaváltották, az 15 ezer frt pénzösszeg léfizetése s egyéb elvállalt kötelezettégek feltétlen teljesitése által nemcsak személyüket a jobbágyi ötelék, földbirtokaikat a földesuri hatalom alól, hanem a kir. issebb haszonvételek minden nemeit is ujolag magoknak isszaszerezték; ugy azonban, hogy földjeikre nézve az egyéni ulajdon és használati jogot gyakorolták, a kir. kissebb haszonételek pedig, mint már fentebb jeleztük, százados szokás zerint a községek használatába mentek át. Ezen kir. kissebb ıaszonvételek, mint a nemesi udvartelkékhez kir. adományoás által csatolt hasznok, regale beneficiumoknak is neveztetén, a jászkun községek pénztárai, melyekbe az ezek használatából járó jövedelem befolyt, sőt ezek bevételeinek legfőbb észét képezte, beneficialis pénztár nevet nyertek és iseltek több mint egy századig.

Ezen beneficialis cassák jövedelme az illető község közszükségeire fordittattak, s midőn a redemtio megtörtént, s a irályné megbizásából a nádor a jászkunkerületek és községek zervezése iránt többféle szabályrendeleteket adott ki, az 1795. ıov. 28 kinak XVI., 1751. okt. 5-nek XV. és 1753. ápr. 15-nek /III. pontjaiban ezen beneficiumokról a községi pénztárba olyó jövedelemről világosan emlités tétetik.

De még világosabban emlittetnek ezen beneficiumok ızon nyugtákban, melyeket a váltságösszeg befizetéséről egyes községek részére a kerületi közgyülés 1755-ben kiállitott, :zekben nyiltan kitétetik, hogy az illető község a reá rótt gész összeget a váltsági pénztárba befizetvén, a község területe s hozzácsatolt puszták annak minden törvényes beneiciumokkal s tartozékaikkal örökösen átadatnak.

A községek e beneficiumok használatát oly kizárólagos oggal gyakorolták, hogy csak 1787-ben II. József császár endeletére engedték meg, hogy a községbeli minden birtokos akos saját szőlleje termését apróbb mértékben mérıesse; hogy e jogot kizárólag csak redemtus birtokos gyakoolhassa, azt az 1795-ik évi ápril 13-án tartott jászkun kerületi özgyülés is kimondotta; e szabadság azonban már 1792-ben :sak három hónapra szorittatott; s ugyanez egy 1797-ki leiratal is fentartatott.

A mészárszék és halászati jog kizárólag a község által gyakoroltatott.

Hasonló szigorral gyakorolták a községek a boltnyitási jogot is, a mi több kellemetlenségre adván okot, 1813-ban a ker. közgyülés elhatározta, hogy minden birtokos lakosnak joga van saját házánál taxafizetés nélkül kereskedő boltot nyitni; a birtoktalan vagyis nem redemtus lakosok azonban a bolt nyithatási jogért 3 osztályba vett 20, 40, 50 frt taxát kötelesek a beneficialis cassába fizetni. (Melléklet X. sz.)

Hasonló volt az eljárás új malom felállitásánál.

A vadászatot a régibb időben minden redemtus birtokos a község egész területén gyakorolhatta; a nem redemtusok vagy birtoktalanok azonban ettől eltiltattak.

A vásár és piaczi helypénzre nézve a régibb időben a helybeli redemtus birtokosok semmit nem fizettek; a nem redemtusok azonban fizetésre köteleztettek a megállapitott tariffa szerint.

A kir. kisebb haszonvételek közül a korcsma- és mészárszékjogot a községek kezdetben közvetlen magok gyakorolták, ezek vettek bort, más szeszes italokat s vágómarhát, melyeket azután egyes kimérőknek osztottak ki eladás végett. E joggyakorlat közvetlen kezelésére állittattak fel a községekben: a székbirák és borbirák; Félegyházán 1807-ben kettő-kettő, 100, 200 és 70 frt fizetéssel. A mészárszék közvetlen kezelése azonban sok nehézséggel járván, e jog nem sok idő mulva haszonbérbe adatott ki, a székbiró teendője csak a vágómarhák járlatai vizsgálatára szoritkozott; borbirák azonban több községben még 1848 után is hivataloskodtak.

A most emlitett beneficialis cassák másik jelentékeny jövedelmét képezte a községek majorkodása vagy gazdasága. A nádor a közigazgatás rendszeres vezetése és a redemtio fizetéssel túlterhelt birtokosságon való könnyités szempontjából mindjárt a redemtio után ismételve sürgette a községek gazdálkodásának felállitását, sőt a felterjesztése folytán 1746. május 4. kelt kir. rendelettel köteleztettek a jászkun községek „a községi oeconomiára és a szegénységnek hasznára proportio szerint egy jó darab plagát excindálni“. (Melléklet XI. sz.) A lakosság számához aránylag nagy kiterjedésű határral biró jászkun községek ezt teljesitették is, s minden községben több száz holdat tevő jó szántó és kaszálló föld hasittatott ki, s adatott át a birtokosság által a községnek, mely az ugynevezett második biró és gazda kezelése alatt azon rendes gazdaságot állitott fel. A szántásvetésen kivül a nagyobb községek magok tartottak külön gulyát, ménest, birkanyájat. E gazdálkodásra a község maga igen keveset költött, mert a szántásvetés, széna kaszállás és gyüjtés, a termények összehordása, a község összes, redemtus és irredemtus lakosai által

ingyen, az aratás és nyomtatás pedig részes munkások által teljesittetett. Valamennyi igás jószággal biró redemtus, irredemtus lakos, szakaszokra felosztva, egy nap elvégezte ugy ősszel, mint tavaszszal a szántást, vetést; az összes kasza fogható lakosság egy nap elvégezte a széna kaszálást, s utóbb a gyüjtést is.

A földbirtokos tehát adta a községnek a regálék jövedelmét, a földet, s a munkát, a birtoktalanok pedig csak a munkát, s e 3—4 napi munkával a birtoktalanok is azt nyerték, hogy sem kerületi házi adót, sem községi pótlékot nem fizettek, éppen ugy, mint a birtokosok. E csekély munkán kivül az irredemtusok sem a község, sem más irányában semmi munka teljesitésre kötelezve nem voltak, s a fentjelzett 3—4 napi munkát önérdekükben azért tették, hogy a megyei házi és községi adótól mentesek legyenek.

Ellenben az urbarialis zsellérek 18, illetve 12 napi munkát szolgáltak földesuruknak, ezenkivül a többi jobbágyokkal fizették a megyei házi és községi adót.

Mind ezen kir. kissebb haszonvételek, valamint az osztatlan közös földbirtok használatára vonatkozó intézkedés a redentus birtokosság jogköréhez tartozott oly módon, mint ez hazánkban a nemesi közbirtokosokból álló községekben is szokásban volt. A jászkun közbirtokosság azonban még a régibb időben a politikai községgel egy és ugyanazon testület volt. A községek igazgatását a főbiró elnöklete alatt több kevesebb tagokból álló tanács vezette a jegyzői személyzettel, 1799-ki uj szabályzat alapján a tanács mellett volt még a kis tanács határozatlan számú tagokból (Halason 12 tagból), melynek hatásköre főleg a község fontosabb gazdasági ügyeire terjedt ki. A tanács és kis tanács együttes gyülése politika sessio nevet viselt, melyen a kerületi tisztek is jelen voltak, sőt az elnökséget vitték. Mindkét tanács s az egész tisztikar régebben egyedül csak jómódú helybeli birtokosokból állott, a nép választási jogának még ekkor hire sem volt, mindkét tanács egy kerületi tiszt elnöklete alatt önmaga egészitette ki magát, s kis tanácsba beválasztani a jómódú birtokosra nézve megtiszteltetés volt. A tisztikar csekély fizetésért szolgált, a tanácsnokokkal pedig semmi fizetésük nem volt, hanem e helyett 1780 óta közterhektől mentességet élveztek. E két tanácsi testület intézkedett a közös birtokok használása módjáról, ez osztott a népesség szaporodásával a község szélein házhelyeket rendesen bizonyos taxafizetés mellett, ingyen házhelyek csak jutalmazásul adattak, p. a kik a községre kivetett számhoz katonának beállottak, ezeknek szolgálatuk végére ingyen házhely ajánltatott nagyobb buzditás végett, adatott ingyen házhely régebben szolgáló községi tisztviselőknek is.

E két tanács intézkedett a községnek a közös földekből alakitott majorkodásáról, e czélra több föld kiszakitásáról, új szántó, kaszáló, erdő és szőlőföld osztásról, a községi tisztviselők, szolgák fizetéséről, az egyházak védnökségi jogával járó ügyekről.

E régi időben csak egy pénztára volt a községnek; ebbe folytak be minden jövedelmek, s mind ezek forrása majdnem egyedül a kir. kissebb haszonvételek és a községi gazdálkodás volt, e pénztár beneficialis cassa nevet viselt.

1840 utáni években a nép kezdett magának jogot követelni az elöljárók s kis tanács választásában, s midőn ez az 1848 : 24. s 25. t-cz. által érvényre jutott, nehogy a tanácsok helyébe lépett képviselőgyülés tagjaivá választott nem redemtus s nem birtokos egyének a redemtus jogok és birtokokról való intézkedésekbe jogtalanul beavatkozzanak, a közbirtokossági képviseletről való gondoskodás szüksége felmerült, lassanként ezek megalakulása kezdődött, s hol községi pótadó is vettetett ki, hogy ennek ürügye alatt ismét a birtokossági jogokba illetéktelenek ne avatkozzanak, lassanként a közbirtokossági és külön községi pénztárak eszméje felmerült, több helyen életbelépett, s a közbirtokosság jövedelme a község bevételeitől elválasztatott, sőt némely helyeken nem csekély surlódások mellett a közbirtokossági pénztár a községitől független önálló kezelés alá vétetett.

Ezek szerint minden jászkun személyi — birtok — és kir. kisebb haszonvételi jog használatának a redemtiós birtok volt az alapja; mindezt csak azok élvezhették, a kik — vagy a kiknek ősei a redemtióba fizettek, vagy később e redemtus jogot f ö l d v é t e l á l t a l maguknak megszerezték.

Ezen redemtusi minőség — mint láttuk — némely személyi és polit. előjogoknak is (mint a ius praemonendi — a községügyeiben való részvétel stb.) — alapja volt; — azonban a közjogokban, az administratióban való részvét — szóval a polit. jogok tekintetében fenállott ezen különbségeket gyökeresen megváltoztatta — ugyszólván nivellirozta az 1848-iki törvényhozás — majd az erre következett absolut rendszer a közjog terén tabula rását csinál; a redemtió pedig mint magánjogi fogalom és az egyéni birtokjogok rendszerének alapja mindezen változások közepette magánjogi jelentőségében sértetlenül fenmaradt, meghagyatott — sőt mint az általános jogi bizonytalanság — vagyis a polit. viszonyok változásai között egyedüli biztos jogalap ebbeli minőségében mindinkább megszilárdult s már ekkor kezdtek feltünni körvonalai azon átalakulásnak, mely egyrészt a község mint politikai vagy administrationális (hatósági) fogalom és másrészt a birtokosság — mint külön (redemtionalis) vagyoni jogokkal biró zárt testület között egyes nagyobb községekben megindult s több-

kevesebb krizis mellett részint már befejeződött, részint még folyamatban vagy keletkezőben van — némely kisebb helyeken azonban még az ősi állapot maradván fenn. — Ezen ősi — vagyis a redemtió idejétől jóformán 1848-ig tartó állapotnak alapvonását az képezte, miszerint — ámbár a redemt. birtokosság eleitől fogva mindenütt külön jogi személynek — önálló zárt testületnek volt tekintendő — a mennyiben tagjai csakis a red. földbirtokosok voltak — mégis külön önálló szervezete és képviselete nem volt, hanem ügyeit autonomice igazgatta és képviselte mindenütt a község elöljárósága, képviselete; a melynek tagjai természetesen maguk is red. földbirtokosok voltak s ezek által is jutottak tisztségükhöz — s ezen familiaris állapot mellett a közjövedelmek is mind a beneficiális cassákba menvén: különbség nélkül fordittattak a közszükségletek fedezésére — s nem jutott kifejezésre annak tudása, hogy a red. birtokosság — mint külön birtokjogok alanya — s önálló vagyonjogi személyiség (mint reál-község) — az administrativ községtől, melynek tagja volt tnrmészetesen minden a községben lakó adózó, irredemtus és zsellér is: külön jogi személyí létet folytasson. — Azonban az 1848-iki s ezt követő alakulások nyomában ez is bekövetkezett — s erre főkép a következő körülmények gyakoroltak döntő befolyást, u. m.: Először is az absolut kormány müködésének megkezdésével általánosan elterjedt azon hit, hogy a kényuralom központi kormánya centralisticus és politikai czélzat ból szándékozik a községek összes közvagyonát saját administrationalis és egyéb czéljaira lefoglalni, értékesiteni; s e confiscatió elől egyedüli védelmet csakis a vagyonok magánjogi jellege nyujthatván: szükséges és tanácsos, hogy az eddig községi — vagyis közczélokra szolgált közvagyonok kizárólag a red. birtokosságok magánvagyonának qualificáltassanak — s a birtokosság kezelése és birtokába tényleg is azonnal visszaadassanak; — a mi számos — és pedig a nagyobb községekben keresztül is vitetett: ugy, hogy midőn a telekkönyvek behozatala is elrendeltetett: ezen közvagyonok legnagyobb részt — és pedig a jelzett opportunitási indok hatása alatt nem nagy kritikával vizsgálva azok sajátképi jogi természetét: csakugyan a red. birtokosságok nevére — ezek kizárólagos tulajdonaképen — irattak és vétettek fel a telekkönyvekbe; majd ehhez járulván még a lakosságnak, különösen a redemtióval nem biró beköltözőknek, az irredentus és zselléreknek, cselédeknek stb. szaporodása s ezzel párhuzamosan az országos adók és közterheknek folytonos emelkedése, mindenekfelett pedig az addig osztatlanul kezelt közjavak, legelők, pusztáknak divatossá vált és felülről is favorizált felosztása (tagositása) s ezek incidenséből a red. vagyonjogi viszonyok tüzetes megállapitásának mind élénkebbé s fontosabbá váló

szüksége s nagy gyakorlati hordereje: mindezek azt eredményezték, hogy a red. birtokosok már nagyobb féltékenységgel őrködvén vagyoni és birtokjogaik felett: az ebből folyó érdekközösség érzetének kifolyásaképen mindinkább zárttá és elkülönitett önálló jogi személyiséggel biró vagyoni testületté fejlődött a red. birtokosság, mely ekkép tudatára jövén annak, hogy közte és a redemtióval nem biró vagyis a birtokossági közjavakbani részesedésre nem jogositott többi községi lakot közt nemcsak különbség — hanem valóságos érdekellenek létezik: lassankint és több helyütt előállott a birtokosést külön szervezetének szüksége s önálló képviseleténsá és autonom birtokjogi életének kérdése — ugy hogy — elkülönittetvén a birtokossági javak a községiektől: amazok kezelését is immár maguk közül — vagyis red, birtokosokból álló válaszmányokra kezdték bizni — szóval szervezték a red. birtokosságokat s több városban szakitottak azon régi jászkun gyakorlattal is, miszerint a birtokosságot mint testületet a polit. község feje (főbiró — később polgármester) hivatalból képviselte: hanem e helyett választottak maguk közül önálló birtokossági elnököt, pénztárnokot stb. alkottak szabályokat, szóval külön szervezték az addig szervezetlen, illetőleg a községgel közös szervezettel biró birtokosságot.

Visszatérve már most az általános és különösen polit. fejlődés történetének menetére — constatáljuk, hogy a jászkunoknak elősorolt személyes kiváltságai és redemtionalis birtokjog viszonyai a későbbi vagyis a redimálást követő időben sem szenvedtek változást, azok a gyakorlati életben mindinkább kifejlődtek, sót újabb törvények s kir. oklevelekkel megerősittettek.

Az 1745 ki kiváltságlevél 9. pontja értelmében vett királyi rendeletre a nádor a politikai hatósági jogaikba visszaállitott kerületeknek politikai, igazságszolgáltatási, adózási és gazdászati ügyeire szabályrendeletet — regulatio — készitett, melyet a királyné 1745. nov. 22. kir. oklevél alakjában kiadott, mely az 1751-ki országgyülésen némi változtatásokkal a 25. t.-cz.-ben törvényes erőre emeltetett. E törvény által a jászkunoknak a redemtionalis összeg lefizetése által szerzett személyes kiváltságai és birtokjogai megerősittetnek, jövőre bármi eladásuk megtiltatik, s rendeltetik, hogy a nádor részére, ki jövőre a jászkunok főispánja és főbirája czimet visel, a jászkunok évenként a 3000 aranyat, vagy ezzel egyénértékű 12,600 frtot megfizessék, a regulatio pedig kir. megerősitéssel ellátva nekik a nádor által kiadassék.

1746. márczius 19. kelt kiváltságlevéllel Mária Terézia a jászkun kerületek új pecsétet adományozott.

Ezt követte egy 1754. márczius 28. kelt kir. rendelet, mely szerint a jászkunok a királyi kincstárba egyszer minden-

korra három ezer aranyoknak lefizetése mellett az országgyülési taxák viseletétől felmenttettek; — egy másik 1761. febr. 27-én kelt kir. rendelettel pedig a jászkun birtokosok, kik hiteles utlevéllel utaznak, rév és vám fizetéstől szabadoknak nyilvánittatťak.

E közben a redimálás keresztülvitele mind rendszeresebb alakot s végeredményében szilárd alapot nyert; a pusztáknak mely községekhez csatolása véglegesen szabályoztatott, a mi azt eredményezte, hogy a jászkun kerületi közgyülés minden egyes községnek a hozzácsatolt pusztákkal együtt, redemtionalis összegét 1769-ben véglegesen megállapitotta, ezt közgyülési jegyzőkönyvben megörökitette, s az ebben foglalt egyes községi redemtionalis összeg szolgált és szolgál az újabb időben is a jászkun községek között ugy a jogélvezet, mint a teher viselés felosztásánál arány kulcsul. Melléklet XII. sz.

Hogy a közteherviselésnél mily szorosan fentartatott a redemtionalis kulcs, igazolja a fenmaradt következő adójegyzék: „privilegiált Kun-Laczháza helységében találtatott redemtus és irredemtus pipásoknak lajstroma, mely redemtusok a crucif. 15. irredemtusok pedig a crucif. 24. fizettek in anno 1765-ben“.

Ezután majd két évtizedig a jászkunok politikai hatóságuk önálló szabad fejlődésének örvendhettek. Mária Terézia 1780. nov. 29-én meghalván, másnap nov. 30-án kelt leiratában József császár tudatta Albert herczeg helytartóval, hogy a jászkunokat s nekik adott kiváltságaikban megtartja; a mi azonban nem igy történt, mert az általa felállitott új kormányrendszer következtében a Nagy-Kunság a nagyváradi, a Jászság és Kiskunság pedig a pesti kerület hatósága alá rendeltetett, mig nem 1790. márczius 30. ismét régi jogaikba visszaállittattak.

Majd megnyilt az 1790—1-ki országgyülés, melyen alkotott 5. t.-cz. végpontja a jászkunokat a nádor hatósága alá visszarendeli, s a 25. t.-cz. szerint a régi királyoktól nyert törvényes jogaikba s kiváltságos szabadságaikba visszahelyeztetnek, sőt a 29. t.-cz. felruházta őket hadi szükségekre tett sokszoros szolgálataikra való tekintetből azon joggal, hogy az országgyülésre, ennek alsó táblájánál szék- és szavazattal biró két követet küldhessenek, s eként az országos törvényhozásban résztvehessenek.

József főherczeg 1796. nov. 12. nádorrá választatása után mint a jászkunok főbirája ezek belügyeivel behatóbban megösmerkedvén, belátta annak szükségét, hogy a jászkun törvénykezési eljárás, főleg az örökösödési ügyek egyöntetű szabályozást kivánnak. Ennek eredménye lett, hogy 1799. jan. 8. főbirói hatalmánál fogva kiadta a jászkun statutumokat, melyek a jászkun tényleges viszonyok s történelmi

fejlődés és a redemtionalis jogok alapján a magánjogi viszonyokra nézve törvény erejével biró állandó szabályokat hoztak létre. Ezek között legfontosabb az örökösödésről szóló 4. 5. és a birtok adásvételéről alkott 6. szabályok, melyek a jászkun birtokjogot illetőleg részben ma is érvényben vannak; s tagadni nem lehet, hogy ezek mély belátással, s a jászkun birtokok jogi természetének teljes ösmeretével szerkesztvék.

Nemcsak a mult évtizedekben, de napjainkban is lehet hallani felemlitését azon jogtalanságnak, mely a jászkun ősi javakbani örökösödésnél nyilatkozik az által, hogy a fiúk az ősi ingatlan javakból leánytestvéreiket a váltság összeg aránylagos részével készpénzben elégitik ki, mert ezen javak csak fiágat illetnek.

E jogtalanság azonban elenyészik, ha a többi magyar birtokokkal párhuzamba állitjuk a jászkun javakat. Verbőczy Htk. I. R. 21. cz. szerint az oly magyar nemesi birtokok, melyek részint szolgálatokért, részint pénzért is szereztetnek, tekintettel a szerzés alapját képező, s csak fiág által teljesitett szolgálatokra, csak fiágat illetnek, s ezekből a fiúk a leányokat a szerzés pótlékául tekintendő pénzből aránylag kifizetik. Ez eljárás teljesen hasonlit a jászkun ősi ingatlan javakra nézve kimondott szabályhoz, mert mindegyik egyenlő szerzési alapokon nyugszik.

Az 1745. május 6. kelt kiváltságlevélben a királyné a jászkunoknak birtokaikat ezer lovas katona kiállitása és felkelési kötelesség elvállalása, tehát fiág által tehető hadi szolgálatok, ezenkivül ötszáztizenötezer frt váltság összeg lefizetése mellett adta és ajándékozta; s mint a nemesi hasonló szerzésű vagyonoknál, ugy a jászkun birtokokra nézve is állani kell a hazai törvény azon intézkedésének, hogy a részint szolgálat, részint pénzért szerzett vagyonok a fiágat illetik, s ezekből a leányok csak a szerzési pénzösszeg aránylagos része által — a mi a jászkun birtokoknál a redemtio fizettetnek ki.

A VI. stat. 2. §-ban emlitett elővételi jog szinte a redemtus lakosok jogai védelmét czélozza; a VIII. stat. 4. §. azon fontos szabályt tartalmazza, hogy mivel egyes jászkun község a privilegiumok ereje szerint együttvéve földesuraságot képvisel, a kebelében végrendelet és maradék nélkül kihalt lakos javai azon községre szálljanak; s ennek jövedelmeihez csatoltassanak.

A jászkunoknak felkelési kötelessége az 1800. 1801. 1802. 1804. 1805. és 1808. évben hozott törvények által igénybe vétetett. 1800-ban a jászkun és hajdu kerület egy egészen új ezredet, nádor ezred név alatt saját költségén teljesen felszerelve állitott ki; jászkunságra esett 800 ujoncz a községekre rendemtio aránylag vettetett ki; az ezred felszerelésére

pedig, a már régebben alakitott felkelési pénztárba befizetés végett, az e czélra már elébb évenként minden forint redemtiora eső egy dénáron felül még 9 · frt lett kivetve. 1802-ben a 12 ezer ujonczból a jászkun kerületekre esett 180, mely a községekre ezek redemtiója arányában vettetett ki, hasonló eljárás mellett az 1805. évi 600 felkelő lovas, s az 1808. évi 183. ujoncz szinte redemtio aránylag osztatott el. Igy folyt ez eljárás, valameddig és valahányszor a kerületekre ujonczállitás, felkelés vagy hadi segély lett kivetve.

Ezután békésebb idők következvén; a redemtionalis jogok mind rendszeresebb alakot nyertek. A jászkun ker. közgyülés 1823-ban határozatilag kimondotta, hogy bár az 1745-ki redemtiókor „a kerületeknek 1795-ben is megujitott végzése szerint is csak azok számittattak a valóságos redemtusok közé, a kik a földek elosztása alkalmatosságával a legalsó classis szerint meghatározott quantitásig földeket váltván, azokért eleget tettek s a bormérés is csak ezeknek engedtetett meg", de mivel e legkisebb váltsági összeg a községekben igen különböző : az e részben szükséges egyenlőség végett kimondatik, „hogy ezentúl csak azok tartassanak redemtusoknak, következésképen csak azok élhessenek a redemtusokat illető jussokkal, a kik, külömben irredemtusok lévén, a községek határaiban 25 frtos redemtiót érő tőkeföldbeli birtokot szereznnk. Törzsökös redemtusoknak successori pedig, habár csekélyebb földbirtokjok legyen is, mindenkor redemtusoknak tartassanak."

Ugyanezen elv 1824. és 1838. években kerületi közgyülési határozatokkal nemcsak bővebben felvilágosittatott és maga teljes érvényében fentartatott, hanem az is kijelentetett, hogy ez a redemtióval egyidejü, azóta folyvást fenálló és törvénnyé vált alkotmányos rendtartás vagy szabályrendelet. Melléklet XIII. sz.

Ezen törvényerejü szabályrendelet a redemtusi jogok alapjául mindenkor földet, földbirtokot, földbirtokost emlit, nem pedig: házat, beltelket vagy belbirtokot; s ez maga elég súlylyal bir azon elv teljes lerontására, mintha a belbirtok is a közös területek felosztásánál aránykulcsul szolgálhatna.

Majd az 1836: 22. t.-cz. megengedte, hogy a kerületek a hazai kormányszékekkel s testvér törvényhatóságokkal a levelezést a kerületek neve és 1746 ki pecséte alatt gyakorolhassák.

Még fontosabb törvények hozattak az 1840. évi országgyülésen. A 28. t.-cz. által az 1836: 33. t.-cz.-nek a nemesek és kir. városok polgáraira szóló azon rendelete, hogy ezek, ha mindjárt kereskedést vagy mesterséget gyakorolnának is, a helypénztől mentek és szabadok legyenek, a jászkun kerüle-

tek birtokos lakosaira is kiterjesztetett. Az eddigiek alapján önként következik, hogy birtok alatt csak redemtus birtok értendő. s igy e kedvezmény csak a redemtus földbirtokosoknak adatott.

Igy értette azt az ugyanez évi 30. t.-cz. a jászkun kerületek községeiben behozandó összesitésről s arányosságról, melynek megalkotása ez országgyülésen hosszas tanácskozás és többszörös izenetek váltása után sikerült. E törvény által a nemesi közbirtokosságokban a határbeli haszonvételekre nézve gyakorlatból behozandó arányosságról szóló 1836: XII t.-cz. a jászkun kerületekre is némi módositással kiterjesztetett; az 1. §-ban kimondatott, hogy ez ügyben a kérelmezési jog a birtokos lakosokat illeti, ezután ugy ezen, mint a 2. §. az eljárást szabja meg; a 3. §. igy szól: a tagositás kulcsául szolgál kinek-kinek mostani birtoka váltságának mennyisége, végre a 4. §. szerint a költségeket minden birtokosok birtokuk arányában viselni kötelesek. Az erről szóló törvényjavaslat tárgyalásakor kimondatott az országgyülésen, hogy a jászkunok birtoka a megváltásban gyökerezik, birtokuk akkor keletkezett, mikor magokat megváltották, következőképen a váltság mennyisége a legbiztosabb, legmeghatározottabb kulcs.

Hogy itt is a birtok alatt csak redemtus birtok értendő, a fentebbiek szerint önként következik. Az pedig, hogy itt nem bel, hanem redemtus külbirtok, földbirtokról van szó, kitetszik abból, hogy e törvényben: tagositandó határról, ennek feléről, ötödéről van emlités téve, ez pedig belbirtokra például házra, udvarra. kertre, szőlőre stb. nem vonatkozhatik.

Az idők folyama alatt a jászkunság belkormányzatában több visszaélések merültek fel, s midőn hazánkban 1830. körül a szabadabb eszmék mind hangosabbak lőnek, azoknak megszüntetése végett a Jászkunságban is mozgalmak keletkeztek, melyeket az 1836-ban tett közgyülési intézkedések sem elfojtani, sem lecsendesiteni nem tudván, az 1843. évi országgyülésen a jászkun kerületek belrendezése tárgyában törvényjavaslat készittetett, mely hosszú vitákra s a két ház között több izenet váltásra adott alkalmat Ezen ugynevezett coordinationalis munkálat 67. §-ban kimondatott, hogy »a közlegelő használata iránt az alatt, mig a törvény rendszerinti utján arányositás vagy tagosztály be nem hozatik, az illető községek előterjesztése és előleges vizsgálat után a szabály fog rendelkezni; de a közös használatból senkit, a ki fekvő értékkel bir, kirekeszteni nem lehet.“

Mielőtt azonban e javaslat törvénnyé válhatott volna, az országgyülés eloszlott; a jászkunok váltsági százados ünnepe 1845. május 20. nagy fénynyel megtartatott, s a coordinationalis mozgalmak végre az 1848-ki törvények szabadelvűségében

nyertek kifejezést, melyek szerint az 5. t.-czikkben a jászkunság az eddig helylyel igen, de figyelembe nem vett szavazattal biró két követ helyett hét országgyülési, a többiekkel egyenlő szavazattal biró követ küldésére feljogosittatott; a 15. t.-czikkel az ősiség az egész országra, s igy a jászkun kerületekre nézve is eltöröltetett, s ezzel a leányoknak az ősi váltságos földekből a redemtió csekély aránylagos összegével kifizethetése megszüntetett; a 28. t.-czikkben a nádor a jászkunok grófsága gyakorlatáról, a királynak az országból távolléte idejére lemondott, a nádori főkapitányság főispáni rangra s hatóságra emeltetett, s hogy a nádor ezen kerületekre nézve törvényes jogait az illető felelős ministerium utján gyakorolja, azonban a jászkun kerületek által a nádornak fizetni szokott tiszteletdíj eddigi állapotában továbbra is fentartatott, végre a 24. t.-cz. a községi a 25. t.-cz. pedig a kerületi tisztviselők és közgyülési képviselőknek választásáról, a közgyülésekről és a közigazgatásról intézkedik, a 15. szakasz kimondván, hogy a redemtióból eredő magánjogi viszonyok és haszonvételek a törvény további rendeleteig ezennel világosan fentartatnak. E szerint az e törvények által kimondott egyenlőség alapján, ugy a nemesi, mint a jászkunok személyes kiváltságai eltöröltettek, azonban a redemtión alapuló magán birtokjogi viszonyok érintetlen maradtak.

A jászkunoknak a forradalomban tanusitott tevékeny részvétök után a bekövetkezett absolut uralom a centralisatió és német törvények behozatalával súlyosbitotta a különben is terhes belviszonyokat. Az 1852-ik évi ősiségi és 1853. évi telekkönyvi nyilt parancsok az ősiség eltörlésének következményeit s a birtok biztonságát szabályozták, s a jászkun birtokosságnak községenként, az osztatlan közös redemtiós földbirtokaiknak a megnyitott telekkönyvekben a birtokosság nevére telekkönyvezéséről kelle gondoskodni; a mi tagadhatlan, a birtokjogi viszonyok nyilvántartására jótékony hatással volt.

Már a forradalom előtti években merültek fel egyes eszmék a jászkun közös puszták egyéni felosztása iránt; az absolut korszakban azonban e terjedelmes pusztákon lévő közös legelők terhes adó alá vettetvén, ezt a községek egyes birtokosokra redemtiójuk arányában vetették ki, a mi ismét a legeltetési arány szoros megállapitásának szükségét eredményezte, melynek azonban fentartása és ellenőrzése sok nehézséggel járt, a gyakori visszaélések még több panaszra adtak alkalmat; e helyzet mindinkább érlelte a közös legelők egyéni felosztására való törekvést, melyet a 111 ezer holdnyi határral biró Halas városa elhatározván, 1854-ben a tagositás és legelő felosztás kérdését a redemtus birtokosság szavazata alá bocsátotta, kimondván, hogy nem a személy, sem a birtok, hanem a mindenki nevén hitelesen álló redemtió összege fog a sza-

vazásnál számittatni; ennek credménye lett, hogy az 50,944 frt községi redemtióból általános felosztásre szavazott: 33,702 frt, részletes felosztásra (értve hogy ne az egész közös határ, hanem ennek csak egy része osztassék fel) 11,698, nem szavazott 5544 frt redemtió. (Melléklet XIV. sz.). Ez eredmény következtében sokan ugynevezett száraz vagy földetlen redemtiókat vásároltak össze, s midőn a tényleges felosztás ideje közelgett. 1858-ban küldöttség neveztetett az egyesek redemtiójának hiteles megállayitására s a vitás kérdések eldöntésére, s ennek munkálata szolgált a kiosztás aránykulcsául. Melléklet VX. sz.).

Érdekkel bir felemliteni, hogy a jászkun ketület az 1745. évi kiváltságlevél értelmében az országos felkelésekben résztvenni tartozván, e kötelességét több izben hazafias lelkesedéssel teljesitette is; hogy azonban egy felkelő sereg kiállitásának nagy költsége egyszerre túl ne terhelje a községeket, már a mult század közepén egy felkelési pénztárt alkottak, melybe a községek redemtiójuk arányában évenként ötezer frtot fizettek. Ezenklvül még a megváltáskor közösen fenhagyott Páka és Mérges puszták jövedelme kerületi gazdasági pénztárba folyt be, s ebből fedeztettek a tisztviselők napi díjai, előfogatai és más a közteher könnyitésére czélzó kiadások. Midőn azonban a közviszonyok az absolut korszakban nagy átalakuláson mentek át, a községek közhatározata folytán Páka és Mérges puszták 1855. évi julius 7. Karczagon tartott közgyülés elé terjesztett mérnöki terv szerint, a községek között, ezek redemtiója arányában természetben felosztattak; mindegyik községi közbirtokosság a neki át adott részt átvette, s mint a redemtus közbirtokosság vagyonát kezelte, haszonbérlet utján jövedelmeztette, utóbb több jászkun községi közbirtokosság saját részét eladta, vagy jövedelmét bizonyos czélra alapitványul kijelölte stb.

Később a felkelési pénztár is felosztás alá kerülvén, ebből mindegyik község osztályrésze szinte redemtiója arányában állapittatott meg.

Majd midőn a kerületi közgyülés 1861-ben 93,699 frt házi ádó kivetését rendelte el, ezen évi ápril 16. tartott közgyülés ez adónak egyes községekre felosztása aránykulcsául, hivatkozással a felkelési pénztár és Páka puszta elosztási alapjára, szinte az 1769-ki egyes községi redemtiónalis összeget fogadta el. Melléklet XVI. sz.

Az absolut korszak megszüntével az 1861-ben összeült országbirói értekezlet a jászkun kerületi biróságokat elébbi hatáskörükkel visszaállitotta.

A redemtióból eredő magánjogi viszonyokra nézve legujabban a községek rendezéséről szóló 1871: 18. t.-cz. rendelkezett, midőn a községi háztartásról szóló VIII. fejezetnél a

108. §-ban kimondja, hogy az 1848: 25. — a jászkun kerületekről, ezek közigazgatásáról rendelkező t.-cz. 15. §-ban érintett — a redemtióból eredő magánjoyi viszonyokra és haszonvételekre nézve ugy intézkedik, hógy ezek, a mennyiben törvényesen jelenleg fenállanak, azon törvény értelmében továbbá is érintetlen fenmaradnak.

Az 1876. év igen nagy változást idézett elő a jászkunok politikai életében. Az ez évi országgyülésen alkotott 33. t.-cz. 1. §. a 17. 18. 19. pontok szerint a jászkun kerületek önálló törvényhatósági lételét megszüntette, a jász- és nagykun kerület Szolnok megyével egyesittetett, a kiskun kerületből 7 község Pest-Pilist-Solt, a 8-ik Dorozsma, Csongrád megyéhez csatoltatott. E területi kiigazitás folytán egyesitett törvényhatóságok vagyonáról rendelkező II. fejezet értelmében, a jászkun kerületi közös vagyonok s pénztárak egy vegyes küldöttség által a három testvér kerület között 1878. decz. 9. egyesség utján felosztattak; mindez azonban a redemtióból eredő magán jogi viszonyokat sértetlen hagyta, sőt az ünnepélyes egyességnél, ugy a Dorozsmát a jászberényi széképületből illető rész e város redemtiója arányában adatott ki, valamint a közös pákai és felkelési pénztáraknak az egyes kerületek közt az 1876: XXXIII. t.-cz. 6. s köv. §§-ai értelmében eszközölt felosztásánál a mindegyik kerület összesitett redemtiónalis összege szolgált aránylagos osztó kulcsul azon alapon, hogy Páka puszta a három kerület közösen redimált birtoka volt, a felkelési pénztár is egyes községekre redemtiójuk arányában kivetett összegekből alakalt.

Végre a Szolnokon épitett új megyeház költségei viselése a jász és nagykun községekre szinte ezen egyes községek redemtiója arányában vettetett ki

Legutóbb midőn a jászközségek 1882. ápril 16. a fentebbi felosztás útján nyert közös vagyonok iránti intézkedés végett küldöttségileg értekezletre összejöttek, elhatároztatott, hogy ha idővel a jászberényi volt kerületi székház iránt intézkedni szükséges leend, „a közös czél felett a redemtió kulcsból folyó dikák többsége szerint döntenek.“

Ezek szerint az 1745-ki megváltásból származó, s 126 éves gyakorlattal megerősitett, jászkun földbirtokra vonatkozó magánjogi viszonyok mai napig alapelveiben változatlanul fenmaradtak.

Megerősitette pedig e birtokjogi viszonyokat a hosszú gyakorlat, számos kerületi rendszabály, és nádori leirat, utóbb az 1840: XXX. t.-cz. oly módon, hogy a jászkun kerületekben, s ezeknek egyes községeiben a teherviselésnek, s mind e mai napig a redemtióból származó birtok-

jogok használatának aránykulcsa a redemtió összege vagy (a mi ezzel egyjelentésű) az ennek arányában birt tőkeföld vala, s ennek alapján történtek a redemtió óta akár egyesség, akár perrel a közös földeknek egyéni felosztásai.

Mellékletek.

I-ső szám.

Mi Mária Terezia isten kegyelméből Magyar-, Cseh-, Dalmát- stb. országok királynéja stb. adjuk emlékezetül jelen levelünknek rendiben mindazoknak, a kiket illet, hogy a mi okos és előrelátó hiveink Horváth Endre, Nánásy János és Varró István, mint a jász, s mindkét nagy és kiskunság királyi koronai kerületeinknek s azokban fekvő minden helységeknek küldöttei, s a mi királyi személyes jelenlétünk törvénykezésiekben helytartója, valóságos belső tanácsos, őszintén szeretett hivünk, tekintetes és nagyságos gyaraki gróf Grassalkovich Antal előtt mult febr. hó 28-án törvényesen rendelt teljhatalmazottjai, a magok és a többi összes jászok, kunok vagy philisteusoknak nevében és személyében felmutattak és előterjesztettek nekünk, dicső emlékü elődeink, Magyarország több hajdani királyainak, az ő bizonyos mentességeik, szabadságaik és kiváltságaikról szóló, különféle régi és ősi kiváltságleveleket: könyörögvén alázatosan az iránt, hogy kegyelmesen tekintetbe véve mind őseiknek s ezen kerületekben hajdan volt elődeiknek, különféle alkalmak és körülmények között, igen gyakran vérök ontásával, Magyarország dicső királyai és az ország szent koronája iránt tett hűséges és hasznos szolgálatait; mind az ő saját különböző alkalmakkor a királyért, országért, közügyért, és a mi felségünknek is hiven és hasznosan teljesitett szolgálataikat és érdemeiket; jelesen pedig, midön a tatároknak a mult török háborúban Magyarországunkba történt utolsó berohanása s a tiszántuli vidék elboritása és ellenséges pusztitása alkalmával. emlitett kerületek mostani lakosai és lakói jelentékeny számmal önszántukból fegyvert ragadva, azon vidék lakosait szörnyü rabságba hurczoló, helységeket hamuba döntö, s ezen részeket tüzzel-vassal ellenségesen pusztitó emlitett tatárokat hűségesen üldözve, több rabokat azok kezéből kiszabaditva az országból kiverni segitettek, —. azután pedig a közbékét és csendességet megzavarni akaró és fellázzadt Péró követőinek elnyomása, valamint Poroszország királyának törekvései ellen a mi sziléziai táborunkba, fegyverrel és minden más katonai felszereléssel jól ellátott négyszáz lovasnak elküldése, s a Békés megyében. a Haller-ezred, tisztjei ellen fellázadt csapatjának elnyomásával teljesitett, s jövendőben is erejökhöz képest hasonló hűséggel és serénységgel teljesitendő szolgálataikat, az ő fent előterjesztett ősi királyi kiváltságaikat, a mennyiben az ország törvényeivel nem ellenkeznek, kivonatilag kegyelmesen megerősiteni, s a kerületekhez régóta tartozó minden falukat és pusztákat e kerü-

letek lakosai használatában kegyelmesen átengedni; a pallosjog gyakorlása iránt pedig kegyes engedelmünket ugyanezen kiváltságlevélbe tüzetesen beigtattatni méltóztatnánk.

Mi ennélfogva figyelve és tekintve mind némely hiveinknek alázatos ajánlását, mind a fentemlitett jászok s mindkét Kunság lakosainak s lakóinak Felségünknél e végett tett alázatos esedezését, mind pedig leginkább azért, hogy az emlitett három kerület és ezeknek lakosai a mostani igen terhes hadi szükségünkben is, saját kiadásuk és költségükön, fegyverrel és más katonai szerelvényekkel jól ellátott ezer lovasnak a mi szolgálatunkra adását és állitását, s jövőre is, az országnok köz és részletes felkelése esetében erejükhöz és lehetőséghez képest részükről leendő felkelést, és ezenkivül saját magok megváltása végett a mi rokkant katonáink pesti házának, mely e három kerületet eddig birta, ötszázezer, s a javitási kiadások és más költségekre tizenöt ezer rh. forint lefizetését, és az őket aránylagosan illető országos közadózáson kivül, nádori fizetés gyanánt, a mi most a mi királyi kincstárunkból fizettetik, évenként még tizenkétezerhatszáz rh. forintot tevő háromezer aranynak, a mi királyi kamarai kincstárunkba időről időre rendesen lefizetését megigérték, söt irásban fentnevezett meghatalmazottjaik által e folyó évi ápril hó 20-án magokat erősen és egyetemlegesen ugy kötelezték és kötötték le, hogy e kerületek testülete azon helységekért is, melyek a fentebbi feltételekhez járulni nem akarnak, jótállani tartozik; — emlitett Horváth Endre, Nánásy János és Varró Istvánnak a magok, és a többi összes jászok és kunok nevében tett kérése, a fentebbi módon kegyelmesen elfogadtatván és meghallgattatván, ezen kerületeknek fent előterjesztett ősi kiváltságleveleiket, a mennyiben az ország törvényeivel nem ellenkeznek, s az ő mostani állapotjokra és hasznokra szolgálhatnak, az alább beigtatott pontokban kegyelmesen megerősitendőknek; ezenfelül különös és új királyi kegyelmünkből, bőkezűségünkből, emlitett három kerület lakosainak és lakói részére a pallosjógnak is, külön mindegyik kerületben, az alább jelzett módon szabad gyakorlását kegyelmesen hozzáadandónak s megengedendőnek találtuk. Mely kiváltságos pontok megerősitésének sora és tartalma következő, jelesen:

1. Hogy az emlitett három kerület lakosait és lakóit, a tüzetesen ellenök inditott ügyekben, általában senki a birák vagy az ország törvényszolgáltatói közül, akár egyháziak, akár világiak, más, mint az ország nádora, mint kunok birája, és annak kapitánya, s az ő közibök rendelt kapitányaik és biráik, bárkinek kérvényére s bármi ügyekben, kivéve egyedül a jog szerint az egyházi törvényszékre tartozókat, ezenkivül az 1635: XIX. t.-cz. foglalt határpereket, vagy a mely ügyek általok, vagy közzülök valaki által a kerületeken kivül eső dolgokra és javakra nézve, vagy a kerületeken kivül elkövetett bűntettek iránt, ha a tett helyén elfogatnak, indittatnak, ne itélhessen és őket birósága elibe állásra ne kényszerithesse.

2. Ezen jászok és kunok az országon belül, személyök, árúik és bármi velök levő tárgyaik után semmiféle révvámfizetésre ne kényszerit-

tessenek és szorittassanak; azonban a királyi harminczadot minden be- és kivittek után megfizetni tartoznak.

3. Hogy az ország egy birája vagy törvénytevője által is akár saját, akár idegen adósságért, vagy bármi más követelésekért személyökben vagy vagyonukban be ne fogassanak, le ne tartóztassanak, vagy azok biróságа elé, a mennyiben a kerületeken kivül nem birtokosok, állani ne kényszerittessenek, hanem őket, a fentebbiek szerint, kapitányaik és biráik előtt tartozzanak perbe fogni.

4. Hogy a fő vagy nádori kapitányt maga az ország nádora nevezze ki; ennek elnöklete alatt pedig magok a lakosok és lakók saját kapitányaikat, táblabiráikat és más szükséges kerületi tisztjeiket; a birákat és a községek többi szolgáit pedig magok a községek lakosai és lakói maguk közül, vagy másunnét is, ha közülök egy vagy más hivatalra alkalmasak és képesek nem találtatnának, szabadon választhassák. És mivel:

5. Különös kegyelmünkből és kegyelmességünkből a kerületek emlitett lakosainak főleg azt is kegyesen megengedtük, hogy magokat a mi pesti rokkant katonáink házától, letévén a fentebbi módon a leteendőket, megválthassák: annálfogva e megváltás megtörténvén, s megfizetvén jövőre is mindazokat,melyeket a mi adónk összege fejében, és ezenkivül a nádori fizetésbe a mi királyi kamarai kincstárunkba, mint előbb emlittetett, teljesiteni tartoznak, azon három kerülethez jogosan és régóta tartozó községeik — territorium — és pusztáikat; jelesen pedig: Jászberény, Karczagújszállás és Halas v á r o s o k a t, továbbá: Árokszállás, Apáthi,. Fénszaru, Fölső vagy Gal-Szent-György, Dósa, Jákóhalma, Mihályteleke, Alsó-Szent-György, Ladány, Kisér, Madarász, Kunhegyes, Kisújszállás, Túrkevi, Kun-Szent-Márton, Philipszállása, Szabadszállása, Kun-Szent-Miklós, Laczkháza, Dorosma, Félegyháza és Mayssa f a l u k a t; ezenkivül: Boldogháza, Agó, Négyszállás, Szent-András, Asszonyszállás, Magyarka, Bóltsa, Ködszállás, Orgonda-Szent-Miklós, Kápolnás, Fabianka, Kolbász, Kis és Tóo-Turgony, Marjalaka, Kis-Kaba, Móricz, Pohamara, Csorba, Mesterszállása, Bodoglár, Tajó, Kis-Balás, Bösztör, Bábony, Kátó, Csókás, Lajos, Mise, Kocsér, Kara, Szent-László, Móriczgáttya, Szank, Orgovány, Kisszállása, Galambos, Ferenczszállása, Jakabszállása, Bene, Csólyos, Ágasegyháza, Pálka, Kömpöcz, Matkó, Kerekegyháza, Átokháza, ahhoz tartozó Szállással Seregélyessel, Pálos, Ülés, Zsana vagy Kökut, Mérges, Kigyós, Fejértó, Füzes, Balota és Jakabháza p u s z t á k a t, a mennyiben ezek vagy ő általok, vagy a mi mondott rokkant katonáink háza által eddig valósággal birattak, élni és használni, azonban nem elidegeniteni birjanak hatalommal. Továbbá:

6. Nevezett jász- és kunkerületeknek, s ezek községeinek az is szabad lészen, hogy bármely szabad költözködésű és állapotú, e szerint semmi földes urnak le nem kötelezett, s bárhonnét jövő jövevényeket magok közzé bevehessenek, s azokat a köz és községi terheknek ő nálok való teljesitésére más lakosaik módjára kényszerithessék: azonban a befogadott s a földes urak által visszakövetelt jobbágyokat, figyelembe tartván a törvény szerint megfigyelendőket, s kimutatván a törvények értelmében

kimutatandókat, a törvényes büntetések alatt, a visszakövetelőknek vissza adni tartozzanak. És ekként:

7. Említett jász és kunkerületek összes lakosai és lakói, ezen kerületeknek elébb említett közös kiváltságai és javadalmaira — beneficia — nézve egyenlő állapotuak legyenek, s egyenlő mentességeket és előjogokat élvezzenek. Végre:

8. Ezen kerületekben fekvő helyek r. katholikus közönségeinek az egyházvédnökségi jogot is kegyelmesen oly módon engedjük meg, hogy valamely lelkészségük megüresedése esetében arra alkalmas, képes és jóéletű s erkölcsű lelkészt az ő rendes megyés püspökjüknek, vagy annak a lelkiekben való helyettesének, lelkészökül felterjeszteni — praesentandi — jogok legyen, azonban a felterjesztett iránt kellő tisztelettel és becsülettel viseltetni, annak szokott jövedelmeit néki kiszolgáltatni, s egyéb az egyházak védnökeit illető kötelezettségeket szokás szerint teljesiteni tartoznak. Mindezeken felül

9. Különös új kegyelmünkből és kegyességünkből a fent előszorolt szabadságokhoz és előjogokhoz azt is hozzá adjuk és kegyelmesen megengedjük, hogy az annyiszor említett jászok és kunok mind három kerületei magok között a pallosjogot is, azonban a nádori főkapitány elnöklete és igazgatása alatt, s alkalmazván az ő kerületi kapitányaikat és táblabiráikat, s összehiván másokat is közölök, vagy másunnét is — ha szükség — törvénytudó és igazságszerető férfiakat, a jog és igazság szerint a megyei és más arra kiváltságolt törvényszékek módja szerint, szabadon gyakorolhassák; fenmaradván azonban ugy fenyitő, mint polgári ügyeikben, a mennyiben az ország törvényei szerint felebbezhetők, az azon időbeli ország nádorához, mint a kunok törvényes és kiváltságolt birájához, a nádori hivatal üressége esetében pedig a kir. helytartóhoz, vagy ennek nem létében a mi kir. kuriánkhoz birtokon belül vagy kivül a felebbezés. Azonban ennek és ezen három kerületek más törvénykezési, közigazgatási, tartományi és házi ügyeinek további szabályozása tekintetéből időközben, és mig ezek állapota és kötelezettségére nézve az ország következő gyülésén másként fog intézkedést tétetni, az ország nádorának kegyelmesen meghagyjuk, hogy ez magoknak a kerületeknek is meghallgatásával, javaslatot dolgozzon ki, s ezt saját véleményével Felségünkhöz kegyelmes jóváhagyásunk és legfőbb intézkedésünk végett minélelőbb terjessze fel.

Legvégül azon gyakran említett jászok és kunok iránt való különös kegyes királyi kegyelmünkből és kegyelmességünkből azt is kegyesen megengedjük, hogy ezen három kerületek, s ezeknek lakosai és lakói, fent elősorolt vagy jövendőben is engedendő mentességeikkel, szabadságaikkal és kiváltságaikkal a nádori birósághoz és hatósághoz csatoltassanak, tartományi ügyeikben pedig a mi kir. Htó Tanácsunktól is függjenek.

Az annyiszor említett jászok és két kunság kerületeinek tehát ezen, részint mint fentebb említtetett, azoknak ősi kir. kiváltságaiból kivonatott, részint azokhoz általunk új különös kegyelmünkből és kegyelmességünkből hozzá adott és engedett kiváltsági pontjait, a fent elősorolt kötelezettségek és tel-

jesitések elengedhetlen feltétele alatt, azoknak minden tartalma, záradékai és czikkelyeire nézve elfogadjuk, megerősitjük, adjuk és helyben hagyjuk, s az emlitett három kerületek mostani és jövendőbeli lakosai és lakói részére örökös jogérvénynyel nyilvánitjuk, adjuk és megerősitjük, mások joga épségben maradván. Kelt .... Bécsben.... Máj. 6. 1745. ... Maria Terézia s. k. Gróf Batthyáni Lajos s. k. Koller Ferencz s. k.

1745. máj. 24. Királyfalvai kastélyunkban ezen O Szent Felsége legkegyelmesebb aszonyunk által bentnevezett kerüleknek kegyelmesen kiadott kiváltság levél nekünk átadatott és előterjesztetett, s általunk kellő jobbágyi hűséggel s alázatos tisztelettel fogadtatott. Gróf Pálfy János s. k.

(E kiváltságlevél kiadásáért a jászkunok a m. k. udv. korlátnokság díjszedő hivatalánál 1745. máj. 22. kiadási díjul 2083 frtot fizettek le.)

II-ik szám.

Nos Supremus et Vice Palatinales, necron Districtuales Capitanei, Assessores, Jurassores; locorumque Districtibus Jazygum et Cumaniae utriusque ingremiatorum Deputati memoriae comendamus; quod posteaquam SS. Regia Mattas DD. nostra naturaliter clementissima nonnulla praedia in ejusdem litteris Confirmatorio-Privilegialibus expressata, erga effective factam quingentorum millium titulo Redemtionis nostrae, titulo vero Rebonificationis aedificiorum in gremio horumce Disttictuum per Domum Invalidorum Militum Pesthiensem factorum quindecim millium florenorum Rhen. persolutionem, statutionem insuper mille militum equis et aliis militaribus requisitis, expensis nostris, probe instructorum, benigne pro usu nostrorum incolarum et inhabitatorum contulisset: inter alia loca Oppidum nostrum Halas praelibati minoris Cumaniae Metropolis, siquidem pro territorio suo erga praeviam aestimationem et repartitionem per nos elaboratam 24,200; pro integris vero praediis Tajó 3,000, pro Kökút seu Zana 3,200, pro Balotha 4,000, pro Füzes aeque 4,000, pro Bodoglár 4,500, pro Fehértó denique 8,000, in toto autem 50,900 flor. rhen. summam, una cum legali interusurio flor. rhen. 7396 d. 74 1/2 constituente, ad Cassam nostram Redemptionalem effective persolvisset, eadem praespecificata sex integra praedia cum omnibus legalibus beneficiis et pertinentiis perpetuo possidenda, in tantum in quantum nobis — uti profertur — per SSmam S. Mattem Regiam collata habentur, damus et concedimus, inque usu eorundem dictae Metropoleos Incolas et Inhabitatores relinquimus et stabilimus. Harum nostrarum, quibus authenticum nostrum sigillum est impressum vigore et testimonio litterarum mediante. Dabantur ex Generali nostra Congregatione die 13-a m. Novembris anno 1755. in Oppido nostro Jászberény celebrata. Extrad. per Greg. Dósa Jur. praelibatorum Districtuum VNotar. p. h.

Halas városi ltárban lévő eredetiről.

III-ik szám.

a. Nos N. N. Judex. & Senatus Privilegiati Oppidi Jász-Apáthyensis. Damus pro memoria Praesentium per vigorem significantes, quibus expedit Universis. Quód posteaquam confirmatis Inclytorum Districtuum Jázygum, & Cumanorum Privilegiis, in Jurium quoqué suorum Realem, & Perpetuam Firmitatem restabiliti fuissent, summámque Redemptionalem iidem Districtus ad ingremiata Loca, & Praedia repartiri fecissent

Inhabitator Ejusdem Oppidi, in Redemptionem quidem Territorii Jász-Apáthyensis, & ad Idem Oppidum pertinentis Praedii Kocsér dicti Florenos Rhenenses Cruciferos Alterius veró pro Praedio Kömpöcz Cambiati Heves-Ivány, nominati, inclusa adhuc in Anno 1746. persoluta Redemptionali Aestimatione Florenos Rhen Xr. Adeóque in Summa Florenos Rhen Xr solverit, & effectivé deposuérit; Petens Nos debita cum requisitione, quatenus Eidem

Literas super deposita Eadem Summa Testimoniales extradare vellemus. Cujus Nos justa, & aequitati consona petitione admissa, testamur repetitum praespecificatam Summam ad Cassam hujus Oppidi rité deposuisse, adeóque eundem in Territoriis praefati Oppidi, & dictorum Praediorum secundúm aequam, & rectam ad Vires depositae praedenotatae per Eundem Summae proportionem in Reale excisarum inibi Portionum, in Territorio videlicet Nostro, & Praedio Kocsér in Praedio veró Heves-Ivány

Dominium introducentes, easdem in dicto Oppido, & praefatis Praediis Portiones. cum omnibus ad Easdem spectantibus, & pertinere debentibus Appertinentiis, & Beneficiis, omni Jure Privilegialiter etiam Nobis concesso, pro praefato & Consorte Ejusdem, Successoribusque Eorundem Universis damus, & concedimus, liberámque attribuimus utendi, fruendi perpetuóque possidendi Facultatem. Harum Nostrarum vigore, & Testimonio Literarum mediante. Datnm in Oppido Jász-Apáthy Die Mensis Annô 17

b. Mi Privilegiáltt, Nemes Nagy Kunsági Districtusban Lévő Tur-Kevi Helység' Fő Birája és Tanátsa, Testimonio Praesentium recognoscáljuk és mindeneknek valakiknek illik, mostaniaknak és következendőknek tudtokra adjuk. Hogy minekutánna a' Nemes Jász, Nagy- és Kis-Kun Districtusok, a' mostan Ditsőségesen Országló Felséges Mária Theresia, Magyar, Cseh és más Országoknak Ditsőséges Ktrály Aszszonya, Kegyelmes engedelméből, az Felséges Udvari Commissiónak Birodalma alól, Ezer Magyar Lovas Katonák' fel-állitásával; Ötszáz-Ezer Rhenesi Forintoknak hiba és fogyatkozás nélkül-való le-fizetésével, ugy azon Felséges Commissió által a' Districtusokban tétetett Épületeknek rebonificatiójában fizetni

kellett terhes Summának le-tételével magokat Örökösképen meg-váltották. vólna és régi Szent Királyoktól adatott Privilegiumok-szerént-való Szabadságokra viszsza tétettek-vólná; Azok között ezen mi Nemes Helységünk-is, Negyvenkét Lovas Katonák' fel-állitásában, az említett Épületekért kellő Summában; ugy nem külömbben a' Redemptiónak terhes Quottájában-is; Ugymint: nevezetesen a'

Territoriumért.	Tizenegy-Ezer Háromszáz	Nrô	11300.
Moritz egész Pusztáért.	Nyóltz-Ezer Ötszáz	„ „	8500.
Egész Kis-Kabáért.	Három-Ezer	„ „	3000.
Egész Pohamaráért.	Három-Ezer	„ „	3000.
Negyed-rész Csorbáért.	Két-Ezer Öt-száz	» „	2500.
In Summa	Huszon-nyóltz-Ezer, Három-száz		28300.

Rhenesi Forintokát hiba és fogyatkozás-nélkül le-fizetvén Contribuált és igy azon Privilegiális Szabadságba bé-lépett. Ugy következendőképen nevezett Helységünk Lakossai között Nemzetes Hajdu Benedek urunk is azon Privilegiális örökös Szabadságban magát ingremiálta, 's meg-örökösitette, a' midőn a Praediumokon való Földeiért 484 Rhen-Fkat, a' Ház és kert Telekért 52 frkat 52—Xkat. In-summa 536 frkat 52—Xkt minden hiba és fogyatkozás-nélkül le-fizetvén, magának m i n d a' T e r r i t o r i u m o n m i n d p e d i g a m e g n e v e z e t t P u s z t á k o n ö r ö k ö s F u n d u s t v á l t o t t; Melly meg-irt Summának a' meg-irt mód-szerént hiba és fogyatkozás nélkül lett megfizetéséről nevezett Lakosunkat Quietáljuk, absolváljuk, és absolutusnak declaráljuk, és hogy azon Fundatioját mindenkoron szabadon és minden megháboritás-nélkül fiurul fiura birhassa, ezen Helységünk' szokott Petsétjével megerősittettetett Testimoniális és absolutionális Levelünkkel Legitimáljuk. Datum in Privilegiata Cumanicali Possessione Tur-Kevi Annô Millesimô Septingentesimô Quinquagesimô Primo Die 12-a Mensis Septembris. (P. H)

Hogy ezen másolat, a felmutatott eredetivel minden tételben szóról szóra megegyez, hivatalos hitelességgel igazolom.

Túrkevin, 1883. april 28-án.

Kiss Lajos s. k.,
városi főjegyző.

C. Mi N. N. Privilegiált Kiskun-Halas Városa Főbirája és Tanáttsa közönségesen, adgyuk tudtára mindeneknek, a kiknek illik, e' levelünknek rendiben: hogy minekutánna Felséges Apostoli Koronás Királyné Asszonyunk Mária Theresia különös királyi kegyelméből, ezen nemes Jász és Nagy s Kiskun Districtusoknak régi privilegyumit még ezelött ezer hétszáz negyvenötödik esztendöben résszerint kegyelmesen confirmálni. résszerént pedig újabb királyi kegyelmekkel tetézni méltóztatott volna, és azon nemes Districtusok királyi aerariumban fizetett redemptionalis summát ingremiált helységekre és praediumokra repartiálták volna, azon alkalmatossággal Nztes Vlô Kis Illyés István Ur ezen nemes városnak lakosa, ugyan Városunk Territoriumának, és ahhoz tartozó Praediumok-

nak Redemptiójában in summa 169 frt 40 dr. idest százhatvankilencz rhén frtokat s negyven pénzeket effective befizetvén, illendőképen kért bennünket, hogy azon redemptióban investiált sommáról Testimonialist adnánk; cum autem justa petenti haud denegandus esset assensus, hogy fentirt Kis Illés István Uram az említett summát városunk Cassájában hiba nélkül bizonyosan megfizette, attestályuk; ellenben mi ő Kegyelmének praedenotalt fizetéséhez képest Városunk territoriumából, s alább nevezendő praediumokbul igaz proportio szerint exscindáltunk és assignáltunk kaszálló-rétet és szántóföldeket; ugymint: kaszálló rétet vagy is szállást: elsőt alsószállásokon Városföldén 90 frtra, melynek széle 90, hossza 300 öl, szomszédja: napnyugatról Kún Istvánné, napkeletről: Ty. Nagy Pál; másodikat Sajtos hegyén alól Városföldén 79 frtra, széle 79, hossza 300 öl, szomszédja napkeletről Csatári Miklós, napnyugotról Gecze János. Szántóföldeket: 1. Fejértón belső osztályban 65 öl szélest, 250 hosszut, napkeleti szomszéd: Csatári Miklós, napnyugoti Paprika András,. Ismét: külső osztályban, 26 öl szélest, 250 hosszut, szomszédja napnyugotról Krankó János, napkeletről: Musa István. 2. Bodoglári pusztán, napkelet Krankó János, napnyugotról Músa István szomszédsagában, kinek széle 110, hossza 200 öl. 3. Nyomási szántóföldet Majsai utban, melynek széle 54, hossza 180 öl, felső szomszéd Krankó János, alsó Lusa István.

Mely praemistált mód szerint kimutatott kaszáló rét és szántóföld portióknak dominiumában introducálván, azokat minden hozzátartozandó beneficiumokkal, mind városunk territoriumában, ugynevezett pusztákban, azon jussal, mely minekünk privilegiumunk szerént engedtetett, repetált Kis Illés István lakosunknak, házastársának és maradékinak szabadosan usuálni és örökösen birni általadtuk, engedtük ezen Testimonialisunknak erejével. Költ Kis-Kun Halas városában die 2-a mensis Januarii anno 1762. Tari István főbiró. Extradat. per Joannem D. Körössi suprafati oppidi Jur. Notar. p. h.

d.

Mi N. N. Privilégyiált Kis-Kun-Fel-Egyháza Helysége Fő Birája és Tanácsa Közönségesen adgyuk tudtára Mindeneknek, A kiknek illik, Levelünknek Rendiben:

Hogy minekutánna Felséges Apostoli Koronás Királyné Aszszonyunk Mária Theresia különös királyi kegyelméből, ezen Nemes Jász és Kis-Kun Districtusokak régi Privilégyiumait még ez előtt Ezer Hét-száz Negyvenötödik Esztendőben rész-szerént Kegyelmesen confirmálni, részszerént pedig újabb Királyi Kegyelmekkel tetézni méltóztatott volna. és azon nemes Districtusok Királyi AErariumban fizetett Redemptionális Summát ingrémiált Helységekre és Praediumokra repartiálták volna;... Czakó Gergely... ezen Privilégyiált Helségünk Lakosa, ugyan Helségünk Territoriumának ahoz-tartozó Praediumoknak Redemptiójában in Summa 304 fl. 72 dr. idest háromszáznégy flkat s Hetven Két pénzeket effective bé-fizetvén illendőképen kért bennünket, hogy azon Redemptióban investiált Summáról Testimoniálist adnánk; Cum autem

Justa petenti haud denegandus esset assensus, hogy fenirt.. Czakó Gergely.. az emlitett Summát Helségünk Cassájában hiba nélkül bizonyosan meg-fizette attestállyuk, ellenben mi ő Kegyelmének praedenotált Fizetéséhez képest. Helségünk Territoriumából s alább nevezendő Praediumokból igaz proportio-szerént excindáltunk és assignáltunk: ugy-mint Félegyháza Helségünk határjában közönséges osztályunk szerint (a-mint erről Helségünk Protocollumja és osztályoknak Könyve circumstantiális bizonyságot tészen) egy egész helyből álló szántó és Kaszálló földet, s Kert helyét Fölső Retkes Páll, alsó ifiú Czakó András szomszédságokban, ezen Fundus a proportione követő Csólyos nevű Kun pusztánkban levő jussával együtt.

Mely praemittált mód szerént kimutatott Portióknak Dominiumában introducálván, azokat minden hozzátartozandó Beneficiumokkal mind Helségünk. Territoriumában, úgy nevezett Pusztákban azon Jussal, mely minékünk szerint engedtetett repetált Czakó Gergely Lakosunknak, Házas-Társának és Maradékainak szabadosan usuálni és örökössen birni által adtuk, engedtük ezen Testimoniálisunknak erejével.

Költ Kis-kun-Fel-Egyháza Helségében Die 12-a Mensis septembr Anno 1762.

(P. H.) Extradatum per me Andream Taját m. p. jurat. Notarium.

NB. A hatodik sorban levő „Districtusokak" szó a nyomtatványban is igy van, valószinüleg sajtóhibából „Districtusoknak" helyett.

e.

Mi N. N. privilegialt Jászberény városa birája és tanácsa, hagyjuk emlékezetül, advân tudtára mindeneknek, a kiknek illik ez levelünknek rendiben, hogy minekutánna most dücsösségesen uralkodó F. Királyné Aszonyunk Mária Therezia a N. Jász és két kun Districtusoknak a pesti Ispitályháznak uralkodása alól való maguk felszabadulását, régi privilegiuminak újabb felállitását, és földeinek s pusztáinak és azokhoz tartozandó minden beneficiumoknak az ötszázezer frt zálog alól való megváltását kegyelmesen megengedni méltóztatott volna, azon sommából ezen városra, és ahoz tartozandó Boldogházi, két harmadrész Négyszállási, Misei, Lajosi és fél Benei pusztákra háromlott 65,150 ftokbol (N. N.) ezen városnak érdemes lakosa értékéhez képest megfizetvén a város cassájába . . rftokat és . . pénzeket, id est ....azon somma után a közönséges osztás szerint jutott ő kegyelmének a kaszálló kertekbül... kötel, a szántóföldekből első vetőre vagyis a felső calcaturára ... kötel, a második vetőre vagyis alsó calcaturára . . . kötel (s. a. t.) Datum die 2-a April. 1755. Extradat. per Jur. Oppidi Ort. Notarium Geor. Nagy s. k. p. h.

f.

Mi alább is megirott Privilegiált kiss kun Laczházi Birák, Esküttek és az egész község adjuk tudomásra mindeneknek a kiket illet, Hogy em-

litett helységünkben lakó N. Becze András Attyánkfia Redemptionális Summáját úgymint finos Rhenes 150 azaz százötvenet minden hiba és fogyatkozás nélkül befizette. Annak okáért valamely szántó Föld, Kaszáló Rét és egyéb Haszonvételek az eö kgelme befizetett Summa pénze után igaz osztály szerint ádatott és czután fog adattni: Azokat eö kgelme és Maradéki örökössön birják és birhassák, úgy mint: Falu Földén, Jakabházán, Csókán, Kátón. Minthogy pedig sem Fia sem Lánya nem lévén, említett Becze András Ur az egész eökgelme Attyafiaira ezen juss extendáltassék, úgymint Becze Jánosné, Becze Sándorra, Becze Istvánra. Melynek nagyobb bizonyságára adtuk ezen saját helységünk elő Pecséttjevel megerősitett levelünket.

Laczházán die 28-a Maji 1747 P. H.

Laczházi Biró: Galambos István. Esküttek Bodor János, Őrsi Tóth István, Kontra György, Jaksa Máttyás, Doma János. Szabó János, Kis István, Bak István, Kiss János. Tóth Mihály, Tóth János.

IV-ik szám.

a. Kivonat.

Halas város levéltárában levő XXII. sz. 1808-ik évi Protocollumból (338. lap.)

314. Nobiles et Egregii Distrt. Informatione praetitulatae Dom. V. circa Instantiam Emerici Czifra incolae Halasiensis sub 7-a praeteriti mensis 8-bris nro 1274 submissa: quae gremiales Districtuum Locorum incolae pro redemtis considerandi sunt; qui terras adminus usque infimam n producto sub Nro 1 significatam classem redemerunt, ac talium filii ex ejusmodi terris participes facti; quamtum Determinatio Districtuum Anno 1796 ad. nm 562 facta et sub Nro 4 provocata reali fundamento innitatur, ne quippe extranei in gremium locorum: Districtuum advenienas et exiguas Terrae portiones comparantes cum injuria Redemptorum incolarum pro Redemtis haberi possint — nisi possessorium infimae salem classis sibi perrennaliter comparaverint, cum tamen Emericus Czifra licet e portione terrarum per Testamentum Patris exclusus pro extraneo reputari nequat; sed et qua Redempti Incolae Filius, sub dispositionem memorata esub Nro 4-o Determinationis haud recidat, Praetae DVost. rescribendum duxi: dictum Emericum Czifra, accedente etiam eo, quod s jure perennali Terras, licet infima classe minores, ibi comparaverit, pro Redemto Incola considerandus est. Cui in reliquo Longam Incolumitatem precando maneo Budae 3-a 9-bris 1807. Praetec. D. Vst. Benevolus Josephus Palatinus.

Determinatum est.

Ad. Nm. 314. Ezen F. válasz a megyebeli közönségekben jövendőbeli hasonló esetekben megtartandó zsinórmértékül Currens által közönségessé tétetni rendeltetik, oly világositással, hogy mivel ezen F. Válaszban foglalt értelem szerint az ott kinevezett Czifra Imrének nem csak azon okon, hogy ő Redemptusággal biró Atyától származott, hanem hogy

már valamely kevés földet szerzett is, a Redemtusság megadatni parancsoltatott, innen az olyanokat ezen sorban gondolni soha ne kellessen, a kik bátor Redemtus szüléktől származtak is, de birtokaikból magokat egészen kivetkeztették.

b. Nádori leirat és határozat.

468 1842. Districtibus Jazygum et Cumanorum. Folyó évi februárius 5-ről 405. sz. a. felterjesztett azon tudósitásukra, mely Pap László, Albert és Pál, Nagy Péter, Sándor és János, úgy több összesen 96 félegyházi lakosoknak abbeli folyamodását illeti, hogy miután eleik az egész félegyházi belső határt fél kisszállási, ferenczszállási, galambosi és csolyosi pusztákat megváltották, azonban közöttük csak a félegyházi határ, fél kisszállási puszta, ferenczszállási pusztának egy része és a galambosinak nagy része osztódott belső telekre vagyis tanyákra, a ferenczszállási pusztának más része pedig köz-kaszálónak, göbölyjárásnak és a csólyosi puszta egészen marha, ló és juhlegelőnek hagyatott meg, noha ők tőke tanya birtokukat egészen eladták, mégis nékiek a ferenczszállási és csólyosi pusztából őket illető részük külön-külön kiadattasson és egyszersmind a közös földek használatában is megtartassanak, — ezennel értesittetnek ezen kerületek, hogy jóváhagyatván ugyanezen kerületeknek a tárgy feletti ama tudósitásban előadott véleménye, ahoz képest a folyamodók hátirat által, mely kézhez adatás végett ide mellékeltetik, alaptalan kérelmüktől elmozdittattak. Budán, martius 23. 1842. másolat hiteléül Szlávik m. k.

c. Indorsata ad praeattactum Recursum.

No 1961. 841. Minekutánna vett hivatalos tudositás szerént is a földek váltsága egyedül a tanyai birtokokra vettetett ki Félegyházán váltság alkalmával, a közös használatra kihagyott pusztarészek pedig folyvást ugy tekintettek, mint e felosztott tanyabirtokoknak járulékos részei és ehhez képest történtek az idő óta eddig minden ellenkező követelés nélkül az erdőföld vagy nyilas osztályok, nemkülömben az örökföldbeli eladások és vevések: természetesen következik azon, más kerületbeli városokban is fennálló alapszabály, hogy a ki tőke birtokát eladta, eladta vele a közhasználatra hagyott pusztákbani járulékos jogait is. Ennek okáért tehát a folyamodók alaptalan kérelmükkel elmozdítatnak. Ő cs. kir. főherczegsége az ország nádorispánja kegyelmes parancsolatjára Budán martius 23. 1842 Másolat hiteléül Szlavik m. k.

V-ik szám.

K i v o n a t

[H]alasváros levéltárában levő XXI. Protocollumból. 1804-ik évről 520-dik lap.

A Házi Fundusok és kerthelyek felosztása módjáról és rendéről a [m]ai napon a Magistratualis Deputationak beadott Operatuma szoros meg-[t]artás végett, e következendőkkel currentáltatik:

Mivel a belső Fundusok, vagyis a házporta és szérűs [k]ertek adása sok nehézségeket szenved, sőt már több helyeken [p]hysica impossibilitás akadályoztatja: azért az alább irtak ki küldetté-[s]ekhez képest azok adásában és osztásában következendő Regulákat gon-[d]olnak megtartás végett a T. Distrusok által megerősittetni, — ugy mint - 1-ször stb.

4. Az Irredemptus embernek csak akkor lehet Fun-[d]ust adni, ha apjáról semmi sperativa successiója nincsen, vagy ha [a]lkalmas ideig és legalább 12 esztendeig sellérségben lakván, az alatt [e]mberséges magaviselet, és a közteherneк hordozása által magát érde-[m]essé tette, vagy pedig annyi vonó jószágot szerzett, hogy Helység szol-[g]álattyára, rövidebb és hosszabb Forspontozásra alkalmatos.

5-ször. A mely katona 10 vagy 12 esztendeig szolgálván Obsittal haza jön, ha Szüleiről semmi Sperativa successioja Ház-Fundus eránt [n]em volna, megérdemel egy Ház helyecskét. stb.

10-szer. A mi nézi az adandó Fundusok árát, ámbár azoknak] öle Districtualiter a Redemptusokra nézve 3, az Irredemp-[t]usokra nézve pedig 4½ krokra volna határozva, — mi-[v]el mindazáltal a Fundusok igen megszűkültek; külömben is minden-[n]ek felment az ára, lehetne ezt kétannyira emelni, ugy mint a Redemp-[t]usokra nézve hat, az Irredemptusokra nézve pedig [9] krra. stb.

VI-ik szám.

a.

Kivonat

A kis-kún félegyházi közbirtokossági váltság-nyilvántartási könyvből.

414	Ketting Jánosné					1854. évben Ferencz szállása tagosittatván, ezen pusztára az eredeti váltság ¼-de áttétetett s ily móddal lett a váltság állása		
	birtok megnevezése	Az 1854. évi birtoklás-számbavétel szerint: eredeti váltság		föld-terület				Jegyzet
		mennyiség						
		frt	kr.	hold	öl 1600□öl	frt	kr.	
1	Dobos Mihály-váltságból	19	50	18	721	14	63	Tizenkét hold 721 □ öl tanya-föld özvegy Ketting Jánosné tulajdona
	Összesen . .	19	50	18	721	.	.	
2	Ferenczszállázán XVIII. düllőben .	.	.	3	906	3	23	
4	Egy tehénjárási illeték	.	.	.	.	1	64	
	Összesen .	.	.	22	27	19	50	
	1856. 245. sz. alatt 2-ik számú birtokát eladta Nagy-Mátyás Lászlónak 467-ik lapra:							
	Maradt . .	.		18	721	16	27	
	1858. 271. sz. alatt az 1-sö számú birtokból Ketting Jánost illető rész az örökösökre: Ketting Ferenczre 955. lapra, Ketting Jánosra 955. lapra, Ketting Borbálára 956 lapra, Ketting Teréziára a 956. lapra átiratott.							
	Maradt . .	.	.	12	721	11	52	
	1861. évi október 10-én kelt örökösités szerint 4. számú birtokát eladta Bakos Imrének 50. lap.	.	.	.	.	1	64	
	Maradt . .	.	.	12	821	9	58	

1 frtos bélyeg) Hogy jelen kivonat a kún-félegyházi közbirtokosságnál őrzött s 414. lapszám alatt bevezetett bélyegtelen eredetivel szóról-szóra egyez — bizonyitom. Kún-Félegyházán 1879. január 7-én. Bánhidy Dezső s. k. küzbirt. jegyző. (P. H.)

b.

Halason a redemtio öszvegek egyéni nyilvántartásáról 1803 és 1804-ik évben vezetett jegyzőkönyv,

A redemtusok nevei

		Redemtio f.	denár
4.	Ör. Gózon János	299	$38^1/_2$
19.	Hajós Josef.		
	fele az öccséhez ment Gergelyhez	82	91
35.	Szentpéteri István	101	25
	Kaszás Mihálytól jött	16	—
		117	25
200.	Magóts István	85	50
	Elment: Mészáros Andráshoz 12 ft.		
	Besnyei Istvánhoz 12 ft.		
	Latabár Jánoshoz 12 ft.		
	Es igy maradt	49	50
268.	Babos György	15	22
	elment Jánosy Györgyhöz és irredemtus lett.		
313.	Ágoston Mihály	200	
	Feleségié	25	
361.	Ör. Kovács János	88	$73^1/_2$
	Pászti Istvánnétól jött zálog	82	
	Summa	170	$73^1/_2$
372.	Jánosy György örökösei	88	$22^1/_2$
	Bacsó Istvántól zálog	10	
	Summa	98	22
	1804-ben Szabó Mihálytol jött	19	
	Summa lesz	117	$22^1/_2$
521.	Daczi Mihály	54	$33^1/_2$
	3 ft elment Szilágyi Gergelyhez zálog —	51	33
777.	Bikit János	21	66
	ad num. 846. Bikit Sándornak megy	6	66
	ad num. 820. Bende Istvánnak megy	15	—
		21	66
820.	Bende István	10	
	a nro 777. Bikit Jánostol jött 1803-ban	15	
846.	Bikit Josef	21	66
	a nro 777. Bikit Jánostol jött Bikit Sándornak	6	66

VII-ik szám.

a. **Kivonat**

Fundi Liberből.

Felséges Koronás Királyné Mária Therezia kegyelmességéből és engedelméből, Pesti Invalida ház Jurisdictioja alól Nemes Jász Nagy és Kis Kun Districtusok in concreto Öt Száz Ezer Forintokban, azok között pedig Distinctive Privilegiált Kis Kun Halas városa maga Terrenumát több Praédiummal együtt ötven ezer kilencz száz Rhénes forintokban redimálván, azon Redemptioban, Halasi lakosok specifice kik? és mennyi summát fatealván, investiálták, és investiált summa pénzekre Halasi Terrenum és ahhoz való Praediumok kaszálló kerteknek és szántóföldeknek, miképpen? ki szomszédságában? és hány Forintra? hány klafter rész Földje osztatott, és jutott következendőképpen megjegyeztetett.

1-ször. Kaszálló vagy szálláskert adatott redemtio szerint egy Forintra egy ölnyi vagy Klafter széllességű föld, de a melynek hossza 300 □ öl.

2-szor. De a Fehértoi belső osztályban, a szántóföldek, melyeknek egy ölnyi, vagyis klafter szélessége, hossza 250 ölnyi vagyon, két forintra adattattak, a kik pedig későbben fizethettek azoknak,

3-szor. A Külső Fehértói osztályban egy Tallérra 250 ölnyi hosszú és egy ölnyi széles föld adatott szántóföldnek.

4-szer. Bodoglár pusztán, Szántóföld két Forintra jutott egy öl szélességű és 250 ölnyi hoszússagú föld.

5-ször. Nyomáson, vagyis város földjén Négy Forintra jutott egy ölni széles és 250 ölni hoszuságú föld, ugyan szántó földnek. Procuraltatott Nro. 1755 Taxoni István notarius által.

Jelen másolat, a halasi levéltárban létező 15-ik számú Liber Fundi jegyzőkönyvből hogy szóról szóra iratott ki, hivatalból bizonyitom.

Halas, 1883. ápril hó 1-ső napján.

Vári Szabó István
polgármester.

Kivonat

nnó 1762 a Proportione Nyomási közelebb levő földeknek
ıztálya, melyben 10 frtra 1 ölnyi széles hosszúságra 200 ölnyi adatott:

	Redemt.		Öl	
	frt	den.	széle	hossza
Szabó Gergely	160	5	24	132
Martini András	111	27½	22	100
Gozon János	131	38½	17	200
Berta Szűcs József	139	10	14	200
Gséni Mihály	51	.	6	200
Hegedüs István	98	72½	10	200
Vilonya József	105	60	11	200
Székely Ádám	100	.	10	200
Gozon Mihály fekete hegy felső végiben	131	38½	30	84
Tegzes Ferencz	152	35	36	84
Hős István, Bodi János	160	.	32	160
stb.				

Hucusque vidit Franc Molnár Capitaneus.

A fentebbi másolat Halas város irattárában létező eredeti 15-ik szám alatti föidosztálykönyvből (fundi liber) hogy helyesen iratott ki, hivatalból igazolom.

Halas 1883. ápril 1-én.

Vári Szabó István, polgármester.

c. # Kivonat

A földosztály jegyzökönyvből 1798. évről.

Numerő	Neve a birtokos lakosnak	A redemptiótól fogva czen osztályig való változások: Vétel	Adás	Competentia mely valósággal ki is méretett — Szántó Földek: Nyomási juss	Fehértói juss	Kaszálló	Classis
		Quadrát ölek					
1	Szabó Gergely Red. 160 frt 52. Obtig.						1
	Ad Nm. 170 Tari Istvánhoz ment 115 frt után való kaszálló juss a mérés szerint	.	.	10403	22407	80825	
	Ad Nm. 35. Péter Istvánhoz 160 frt 5 dr. után való Bodoglári Juss 23687 □ öl. Mely defalcal az adott Fehértói szántó föld jussából . .	.	482				
	Kaszálló jussából pedig	.	23205				
	Lészen e szerint kimérendő Competentia	.	.	10403	21925	34735	
	Kiméretett Nro. 1° Mappán:						
	Szántó földbeli jussa felső nyomáson Sóstónál	.	.	10403			
	detto Fehértóban	.	.	.	21925	.	
	2-dik kaszálló jussa Tajóban	.	.	.	.	32841	
	dtto ismét kaszálló jussa nyomási szántó földjénél napnyugot felől barázdáláson kivül kis Sostóig .	.	.	.	.	1894	
	Kimérett birtoka Summája	.	.	10403	21925	34735	
	Osztály előtt eladott birtok	.	.	.	482	46090	
	Summa mint feljebb az Obtingens .	.	.	10403	22407	80825	
	Bonif. Nyomási szántó földje homokosságára.						
	Kivül napkelet felől a székig a szabad föld javitásra adetott.						
	Notab. A Töke kaszállóját Füzesbe Tari István birja azon quantitásba t. i. a mint megvette és az új osztálykor Ingeneur által meg méretettvén 22885 □ öleknek találtatott, noha a régi Classis szerint 115 frt után 27255 □ öl Competentiája lett volna.						
	Collat. ex Probat. per Deputationem 1a xbr. 1803 Not. 2. A nyomási kiméretett földjének N.-Nyug. széle 281. N. K széle 160 öl. 3-or. A Fehértói földjének felső széle 100 öl alsó 90 öl.						

	Neve a birtokos lakosnak	A redemptiótól fogva ezen osztályig való változások: Vétel	Adás	Competentia mely valósággal ki is méretett — Szántó Földek: Nyomási Juss	Fehértói Juss	Kaszálló	Classis
		Quadrát ölek					
64	Vas István Red. 69 frt 37½ dr. . .	.	.	4509	9711	35032	1 ö
	A Nr. 261 Piacz Istvántól jött 190 frt után való Fehértói szántó föld juss	20140	.	.	20140		
	A Nro. 255. Bur Kis Jánostól jön 30 frt után való Bodoglári juss 4440 □ öl, melyből Fejértói osztályába hajol	120	.	.	90		
	Kaszálló jussába pedig	4350	.	.	.	4350	
	A Nro 162. Buda Mihálytól jött 50 frt után való Fehértói juss	5300	.	.	5300	.	
	Mostan kiadandó egész Competentia	.	.	4509	35241	39382	1-ö
	Kiméretett Nro 148.						
	Szántóföldje felső Nyomáson . . .	.	.	4509			
	dtto Fehértóban	.	.	.	35241		
	Öreg Tőke kaszállója Alsó-Szálláson	.	.	.	.	16248	
	2-dik kaszállója Tőke kaszállója mellett	.	.	.	.	7332	
	dtto Felső-Eresztőben	.	.	.	.	15802	
	Valóságos mostani kimért birtoka .	.	.	4509	35241	39382	

Bonif. Fehértái Sztó földje lábjába elmenő Mélykuti utra-hagyatott 770 □ öl azaz 3 öl széles. Eresztöi kaszállója homokossága javitatott ⅓-al azaz 4267 □ öllel.

187	Refor. Professor. Red. 50 frt. . . .	.	.	3250	7000	27250	3-k
	Annó 1798 d. 4. Máj kiméretett Nyomási és Fehértói Szántóföld jussa mind egy Táblában, Felsö Nyomáson Tari István, és Mihály Nyomási szántóföldjük mellett nap Nyugotról	.	.	3250	7000		
	Kaszálló egész juss Felsőszálláson Kukucska-Szabó Páltól vett Tanyai Kaszállójánál	.	.	.	.	27250	
	Kiméretett birtok summája	.	.	3250	7000	27250	

Bonif. Szántó föld jussa homokossága végett 1 Jug. ·/. 1600 □ öllel Kaszálló jussa is 1. Jugerummal./. 1600 □ öllel javittatott.

A Városi levéltárban iétező eredeti jegyzökönyvből, a fentebbi tételek alatti kivonat hogy szó szerint iratott ki, bizonyitom

Halas 1883. ápril hó 2.

Vári Szabó István, polgármester.

ıelyben foglaltatik. I-ször Az harmadik kaszálló juss név alatt kiosztatott földek betsüjének, az eredeti betsü Laistrómból rendbe való vétele.
II-szer. Az osztály alá vett földeknek a birtokos lakosokra való kivetése.
III-szer Annak hol és micsoda mennyiségben s Classisban való kimérése.

Nró	Neve a birtos Lakosnak	Van Redempt frt	Van Redempt Dr.	Esék a Redemtiójára Quadrát öl	Vagyon felmérni való az osztott földjénél □ öl Classis 1	2	3	Ezeket az első Glassisra húzván, tészen □ ölet	Kiméretett hol és mennyi	Im Classe 1	2	3
8	Gozon Jánosné Assz.	299	38¹/	41912	.	.	.	16900	Felsö nyomáson . .	7029	2380	16571
	Felsö nyomáson nap-nyugotnak	.	.	.	7029	.	.	.	Rekettyén	.	.	50024
									d. 2-ik tesz . . .	1586		
	Felsö nyomáson nap-nyugotnak	.	.	.	.	.	1000	szék	d. 3-ik » . . .	33297		
									Summa . .	41912		
	Felsö nyomáson nap-keletröl	.	.	.	.	2380	10766	»				
	Felsö nyomáson nap-keletröl	.	.	.	.	.	.	4805				
	A szék Classificatioját az Ns Tanácshoz nyujtott Instantiára kiküldött Deputatio változtatta a javacskáját 2-dik, a legroszát pedig a 3-ik Classisba.											
	A becsülö Deputatio Rekettyén a ház háta megett adott 50 öl széles és ugyanannyi homokot javitásúl.											
611	Turoczy István . .	375	.	52500	.	.	.	58619	Felsö nyomáson . .	30236		
	Felsö tér nyomáson	.	.	.	40383	.	.	.	Bodoglár	.	27354	
	Fehértón Kecskés Istvánhoz	.	.	.	.	.	.	.	cl. 2-ik tesz	22264		
									Summa . .	52500	.	
	Bodogláron	.	.	.	.	27354	.	.				
1226	Berkes Sámuel . .	5	89	816	.	.	.	.	Bodogl. u. o. . . .	.	1224	
	Széle: nk. 7								mely tesz . . .	816		
	nny. 7²/.								Summa . .	816		

A városi levéltárba létező eredeti földosztálykönyvből fentebbi kivonat hogy helyesen iratott ki bizonyitom Halas April 2. 1883.
Vári, polgármester.

VIII-ik szám.

Kivonat

Halas város levéltárában levő XXI. Protocolbol 1800-ik évről 81-dik lap.
A Jász-Kiskún megye által e mostani Insurectiora állitandó ovaknak, katonáknak és beszedendő készpénzeknek Repartitioja.

	Redemtiónalis forintok száma	850 Lóból 183 frt 30 kr. tévén egyet esik rá	768 katonából 756 frtra tévén egyet esik rá	Vagyon Redemptioja kész pénzben		Minden frt 9 krral számitatván Fizetendő	
	frt	Ló	ember	frt	kr.	frt	kr.
Laczháza	9900	$14^{1}/_{2}$	13	9900	—	1485	—
Fülöpszállás	17283	25	23	17283	30	2592	30
Szabadszállás	21600	$35^{1}/_{2}$	$28^{1}/_{2}$	21600	—	3240	—
K.-Szt.-Miklós	38566	$56^{1}/_{2}$	51	38566	40	5785	—
Félegyháza	32850	48	$43^{1}/_{2}$	32850	—	4927	30
Majsa	10250	15	$13^{1}/_{2}$	10250	—	1537	30
Dorozsma	11800	17	$15^{1}/_{2}$	11800	—	1770	—
Halas	50900	$74^{1}/_{2}$	67	50900	—	7635	—
Summa . .	193150	282	255	193150	—	28972	30

Signát J.-Berény d. 16. Fbris 1800 per Deputat.

Kiadta: Horváth Péter.

IX-ik szám.

a. Kivonat

Halas város XIX. számu jegyzőkönyvéből 1794 évről septemb. hó 2-án tartott Jászkun kerületi közgyülésből.

Nro. 1789. Elvégeztetett, hogy a megyében lévő földetlen emberek, a kik mindazon által juhokat tartanak, a magok jnhaitó Terragium alatt a közösség cassájában minden darabtól 12 krokat fizessenek, azonfelül pedig az efféle Irredemptuso Pascuatio clasisába felvétetvén, a jószágaikra kivetendő quantumot fizessék Kiadta Dósa Antal mp. Dis. V. nota.

Kivonat

1795. év Szt.-György hó 13-án tartott Jászkun kerületi közgyülésből.

Nro. 562. A földek váltsága alkalmatosságával a földek kiosztásában a mely legalsó Clasis a helységekben observáltatott, ha annyi quantitású földeket nem bir, vagy nem szerez magának a külhelyről bejött jövevény, minden apertinentiákkal edgyütt redemtusoknak ne tartassanak, söt hogy a bormérés is annak megne engedtessen közértelemmel itt in Publice elvégeztetett.

Nro. 660. Azon régi Distrc. végzés, mely által elrendeltetett, hogy minden földetlen lakos, minden 10 quadrat öl szölleitől a beneficialis cassában esztendönként 1 drt fizessen, megújittatik és megtartatni el rendeltetik.

A fentebbi másolat Halas város levéltárában XIX. sz. a. jegyzőkönyvből, hogy ez eredetivel egyezőleg iratott ki, hivatalból igazoltatik. Halas 1883. april hó 2.

Vári Szabó István
polgármester.

(P. H.)

b. Kivonat

Halas város levéltárában levő XXV. Protocolból 1819 évről 655—656 lapról.

Nro. 1878. Kerületbéli kapitány urak a f. é. 1392-dik szám alatt költ Districtualis határozatnak következésében, jelesen pedig 1-ször, a Irredemptusok lakosok jószágaikra vettetni szokott Terragiumnak feljebb emeltetés iránt válaszolják: hogy nevezetesen a Jász megyékben átalljában a nagyobb joszágoktól u. m. egy hámlótól vagy szarvasmarhától fizetnek az Irredemptusok 18 kr az apróbb lábas jószágoktól 6 krokat; — a nagy Kun kerületekben tovább a nagyobb joszágoktól 24 krokat, az apróbbaktól pedig 8 krokat; — végre a Kis Kun megyében a nagyobb joszágoktól 45. az apróbbaktól pedig 10 krokat és akó bortól 18 krkat.

2-szor. A mi a Generalis Domestica Impositájának egészlen a lakosokra kért kivetését illeti, e részben oly véleménnyel vannak a Tudositó urak, hogy mivel a közönségek beneficiumai többnyire adósságokkal terhelve volnának, de különben is azoknak jövedelme a pénznek szüke miatt megcsökkent, ezen okokra tekintve vagy három esztendőkig még t. i. a közönségek adóságaiktól megszabadulhatnak, azon egész Impositat a lakosokra kellene kivetni, vagy pedig egy részét azon Impositának a kerületek közmajorkodó Cassájára, a többit pedig a lakosokra stb.

Nro. 1878. Tudositó kapitány urak által előadott véleményhez és Projectumhoz képpest, jelen gyülekezet által oly határozat tétetik, hogy nevezetesen a nagyobb j o s z á g o k t ó l az Irredemptus lakosok 24, az apróbbaktól 8 krokat, egy napi kapálló s z ö l l ő b ő l, 350 □ öleket véve, 20 krokat fizessenek. Hogy pedig az Irredemptusok ezentul, a juhokat birkákat s egyébb apróbb jószágokat szerfelett ne szaporithassák, e részben D. kapitány urak kiküldettetnek a végett: hogy az eránt mennyi számmal lehessen t. i. egy Juhásznak vagy Irredemptus lakosnak juhokat vagy birkákat tartani, véleményes tudósitásokat az e részben behozandó egyenlőség végett a jövő közönséges gyülésre mutassák be. A mi pedig a Generalis Domestica cassa Impositiojának kivetését illeti: erre nézve a tudositó kapitány urak által kitett okoknak tekintetéből megengedtetik, hogy a folyó esztendőre a Generalis Domestica Cassának Impositiója egészben a a közlakosokra vettessen ki.

X-ik szám.

a. **Kivonat**

H a l a s v á r o s l e v é l t á r á b a n l e v ő XXIV-d i k P r o t o c o l l u m b ó l 1812. é v b ő l 21—22 l a p.

No. 234. Azon maglis Deputatio, mely a m. e. 1376 szám alatt, az eránt kiküldettetett, ha a magános lakosok s a j á t b o l t j a i k b a n való portéka árulásért tartozzanak-e valamely T a x á t fizetni? avagy azt szabadon gyakorolhatják? következendő véleményét terjeszti a Dstusok eleibe:

1-szőr. Hogy a B i r t o k o s l a k o s o k felállitott boltjaiktól a Taxa fizetésre nem köteleztethetnek, mivel a Bolttartozás nem tartozván a regale Beneficiumok közzé, az ily jussoknak meg szoritásával, a köz iparkodást elfolytani nem lehet.

2-or. A f ö l d e t l e n l a k o s o k azonban, kik concivilitások mellett is a birtokos lakosokkal egyenlő jussokat magoknak nem tulajdonithatnak: Boltjaiktól a köz licitatió alkalmatosságával meghatározott mérséklett T a x a f i z e t é s r e köteleztethetnek.

3-szor. Hogy a bolt tartás mellett sem a Redemptus, sem az Irredemptus lakosok, semminemű inmunitást magoknak nem tulajdonithatnak, hanem a közterheknek viselésére kötelesek legyenek. dto. 23-a Aug 1812.

234. A Tudósittó Deputatiónak véleményéhez képpest jelessen, az: elsőre nézve meghatároztatik, hogy à Redemptus lakosok általjában boltókat nyithatnak, minden Taxa fizetés nélkül, oly megjegyzéssel, hogy a Privatus földbirtokos lakosok, Boltot kereskedőik változásokkal, az ujonnan béfogadandó kereskedőket, jó magok viseletének legitimatiojára, tartozzanak a helybeli Tanácshoz utasitani, egyszersmind az ujj boltot a közönségek boltjának árendabeli cursusok ideje alatt kinyitni szabad nem lészen.

A 2-ra A mi a boltottartó Inredemptus lakosokat illeti, azok boltjaiktól tartozzanak árendabeli cursusoktol kezdve, Taxát fizetni oly módon, hogy classificáltatván az oly boltot biró kereskedők contributiora lett felvétetéseknek classisa szerint, ahhoz képpest az első Classisoktól . . . . . . , ... 50 fr.
2-dik . . . . 40 —
3-dik . . . . 20 —
desumáltatván az illető Beneficialis Cassákba be adattassanak.

A 3-ikra A Deputationak ezen véleménye is jóvá hagyatatik, hogy sem földbirtokos sem birtokatlan lakosok, Boltjaiknak tartása mellett, semmi tekintetben a közterhek viselésétől mentek ne legyenek, hanem azokat tartozzanak a több lakosokkal egyaránt viselni, mely ebbeli intézet, közönséges zsinor mértékül currentáltatik.

b. Kivonat

Halas város levéltárában levő XXVIII. Protocollumból Anno 1832 Május 12, 230—231 lap.

Nro 840. Distlis: Fő Notárius Mihálkovits Jozsef, vice Fiscális Gozon László és Esküttt Vágó Ignátz urak Karczag városa Birájának és Tanácsának azon előadására — satb.

Valamint a bemutatott Tiszti Tudósitásból ugy Kardszagh Városának előadásából is jelen közönséges Gyülekezet előtt Arsenovics János és Nep. Labraczky János között készült szerződésnek fel olvastatott foglalatjából nyilván világos, hogy abban oly tulajdonságú követelések foglaltatnak, melyek a Honnyi törvények lelkének ellenére a kérdésben levő háznak vételétől a vevőn kivül, minden egyéb elsőség jussával élni kivánokat egyenesen el idegenithetnek, egyszersmind több tekintetekből az egész nézve is sérelmesek.

Mely kérdésben forgó Ház eladásról s vételről készült szerződés, Minthogy Felséges Nándor Ispány Ö cs. kir. Fő Herczegségének 1823-dik Esztendei Aug. 24-én a 711-dik szám alatt költ, és a kerületekben zsinór mértékül tétettetett rendszeres intézetével is, a folyamodó városi Tanács által méltán félre tétetendő leszen, és minthogy ekként azon házak tulajdonossága továbbá is Arsenovits Jánost illetné, nekie mint Irredemptusnak 1827. esztendei 1080. Prot. szám alatt Bolt nyitás tárgyában be adott folyamodása következésében költ végzés szerint Házánál levő Boltjának kinyitása továbbá

sem engedtetik meg, melynél az érdeklett Tanács a feleket ehhez képest tudósitsa.

Ugyanazért, a mennyiben az érdeklett 1827. esztendei 1080. szám alatt az Irredemptus lakosokra nézve a Bolt nyitás jussa jövendőre nézve általjában megtagadva volna és igy az 1823. esztendei 234. szám alatt kelt rendelés csak az oly irredemptusokat illetné, kik régibb időkben a Bolt nyitásra engedelmet nyervén Boltjaiktól bizonyos és meghatározott Taxa fizetésre kötelezve volnának, ekként jelen tárgyban ezennel is megújittatott újabbi magyarázat köz tudomány és ahoz leendő alkalmaztatás végett, mind a három kerületekben közhirré tétetni rendeltetik.

XI-ik szám.

a. **Kivonat**

a „Protocollum Primum Communitatis Dorosma ab Anno 1719. 6-a Febr. usque annum 1776. 1-a Aprilis" felirattal Dorosma város levéltárában őrzött hivatalos bélyegtelen eredeti jegyzőkönyvből.

23-ik lap. Perceptae die 4-a mya. 1746. Fölséges asszonyunktól kegyelmesen kiadattatott Articulusokban fundáltatott ezen alább irt punctumokat pro exactissima observatione, hogy annyival is inkább a clamansek tollaltassanak, ki küldöttem kigyelmeteknek: 1-o Valakik a Helységben számadásra kötelesek lesznek, mindenik azok közül minden holnapban tartozik az Helységnek Birája és Esküttyei elöt Perceptiójáról, erogatiojárul és jövedelmirül számot adni, mely alkalmatossággal, ha legkisebb maleversiok tapasztaltatnak, azonnal sine omne respectu degradaltassék és az kárnak refusiójában convincaltassék, ezeknek pedig megvizsgálásukra köteleztetnek Distlis kapitány uraimék. — 2-o Az Helységek házainál, gyakorlott étel-ital s ezekben gyakran tapasztalt vesztegetések sub gravi animadversione tilalmaztatnak; ha mindazonáltal vagy Transenna, vagyis valamely vendégek a közönséges házhoz menendenek azoknak módgyával gazdálkodgyanak, connotalván kinek, mikor és mit administraltak. — 3-o Mivel pedig a Földes Uraságtól való fölszabadulásért minden gazda, minden lakos contribual és a földet együtt veszik, a proportione facultatum, azért is, a mely szántóföldek szakál földeknek neveztetnek, s a Tanácsbelieknek rend és osztáson fellyül adattak, azok maradgyanak a közönséges occonomiáján az olyan Helységnek, a melyben az practicaltatott, a hol pedig az olyanoknak excisioja nem volt, minden Helység proportio szerint a szegénységnek hasznára egy jó darab pályát excindallyon és annak cultivatiojára minden gazda- sine respectu personarum (exceptis publica officia gerentibus) procurallyon és annak procratióját minden Helység a szegénység hasznára és javára forditsa s arról debito tempore helyes számot adgyon. — 4-o. A mely Gazda Redemptioját le tehetné és abban vonakodik, huzza s halasztya, s letenni nem

akarja, értvén egyedül azt a ki könnyen leteheti és az olyan tilalmaztassék el a földtül, az szegénység mindazonáltal annyira ne kinszeritessék, hogy vonó marhájátul a redemptio kedviért kintelenittetnék magát megfosztani, hanem az Interessit fizesse a fölkölcsönözött pénznek. Vagyis mivel 5-o. Hallatik az is, hogy sok helyeken az szegénység mig az adósság alul kifejiheti magát, kész volna buzájából részt adni, amely igen nagy könyebségire lenne, mind az Helységnek mind pedig a pinzt nem szerezhető szegénységnek, mivel úgyis minden Helységben pro communi gabonát fognak vetni s azzal együtt minden communitás azt könnyen distrahaltattya: arra való nézve parancsoltatik minden Helység elöljáróinak, hogy az szegénységtül az olyas részt el vegyék in sortem summae Redemptionis. 6-o. Mivel leginkább akkor szoktak rendetlenségek és vesztegetések elkövettetni a közönséges háznál, midőn minden esztendőben nyilasokat osztanak, arra való nézve, hogy abban is a clamansok praecavealtassanak, parancsoltatik, hogy minden Helység a nyomáson, páston vagyis pascumon kévül minden haszonvehető földeit réteknek és szántóföldeknek elosza, hogy kinek kinek a proportione juthasson; úgy observállyák, pedig az osztást, hogy ahol soványabb a föld, az hasznoshoz képest nagyobbitassék, nem mint eddig némely helyeken cselekedtek egyenlö mértékkel osztván a sovány földet, valamint az hasznosabbat, vagyis kövérebbet, ne kellessék minden esztendőben a sok haszontalan fáratság mellett héjában való költekezést és vesztegetést tenni, hanem kiki tudgya meg a maga jussát és azzal semel pro semper contentaltasson. — 7-o. Committaltatik az is, hogy minden szakál földet ugy szakal füvet senkinek az rendes osztáson kivül adni ne merészellyenek, hanem értekéhez és fizetésihez képest kinek kinek a proportione; szabad legyen mind azon által a jó gazdáknak két portiót is, vagyis teleket váltani, ahol a szegénységnek nagy kárjára nem esik. — 8 o. Azis nem kevés szivek fájdalmára esik a szegény lakosoknak, hogy sok helyeken Transennáknak alkalmatosságával az forspontozást és oralis-equilis portiokat is kiadó gazdának, portiója lerovásában semmit sem szoktak acceptálni; azért is mivel az ollyan portiokért ki is adni szokott quietantiakat mindenkor szokta a Hadi Comissariatusság in defalcationem quanti contributionalis acceptalni s az ilyen bonificatiotul pedigh a szenvedö lakosok frustráltattak; Arra való nézve a modo in posterum valamikor Transenna lészen cum oralibus et equilibus portionibus erga quietentias az oralis és equilis portiokat, mellyeket a szegény gazda kiad in natura, és az Transenna azt quietallya, azon gazdának vagy quantumanak defalcatiojában, azt acceptállyák, vagyis azonnal készpénzzül bonificallyák. — 9-o. Az forspontozásban az a mód tartassék, hogy kiki maga ereivel szolgállyon. A mészárszékeknek és korcsmáknak proventussa erant, ha csak magok közöt job rendeléseket nem tesznek az eddig valóknál, el hitessék magokkal, hogy azok árendában fognak adattatni. — A mellett a Palatinale Sallarium ezen esztendöre föl ne vettessék, hanem korcsmábul malom és más egyéb beneficiumbul mindenütt a város vagy Helység Birája fizesse ki. Distlis kapitány ur egy holnap mulva ki fog menni visitatiora minden Helységben, és a hol a felylyebb irt punctumokat nem

observálnák, tartozik énnékem referalni, magam menek az olyas Helységben, és ha tovább is renitensek lesznek, representalni fogom Mtgs Palatinus urk eő Exclljának, azt hozván magával a jó rend tartás és közönséges igazság. Ezen Currensemet minden Helység Notariusa a község előtt publicallya és protocollalya. Caeterum kivánom Isten éltesse kglmeteket szerencséssen a közönséges jónak elő mozditására maradván kglmeteknek.

XII-ik szám.

Kivonat

A Jászkún kerületek 1769-ik évről vezetett Jegyzőkönyvének 1010-ik lapjáról.

	Nomina Redemptorum Territoriorum	Redemit summa Terrenum et innex sua praedia in flr.	kr.
	Jászberény.		
	Pro suo Territorio	40400	.
Praedia	Boldogháza	6000	.
Praedia	Lajos	5000	.
Praedia	Mise	6000	.
Praedia	1/2 Bene	3750	.
Praedia	2/3 Négyszállás	2000	.
	In summa	63150	
	Árokszállás.		
	Pro suo Terreno	19400	.
Praedia	Agó	8000	.
Praedia	Szent-András	5000	.
Praedia	1/2 Kerekegyháza	5000	.
	In summa	37400	.
	Apáthi.		
	Pro suo Territorio	17000	.
Praedia	Kocsér	8000	.
Praedia	Hevesivány	5000	.
	In summa	30000	.
	Ladány.		
	Pro suo Terreno	11300	.
Praedia	1/2 Bene	4000	.
Praedia	1/2 Pálos	2500	.
	In summa	17550	.
	Alssó-Szent-György.		
	Pro suo Terreno	12900	.
Praedia	1/2 Kara	4000	.
Praedia	1/2 Kisszállâs	2750	.
Praedia	Ex Boldogháza certa plaga	2000	.
	In summa	21650	.
	Kisér.		
	Pro suo Terreno	12600	.
Praedia	1/2 Pálos	2500	.
	In Summa	15100	.
	Fényszaru.		
	Pro suo Terreno	9000	.
Praedia	1/2 Kara	4000	.
	In summa	13000	.

	Nomina Redemptorum Territoriorum	Redemit summa Terrenum et innexa sua predia in flr.	kr.
Praedia	**Jákóhalma.**		
	Pro suo Terreno	9700	.
	½ Szent László	2250	.
	⅓ Négy-Szállás	1000	.
	In summa .	12950	.
Praedia	**Mihálytelek.**		
	Pro suo Territorio	7600	.
	⅙ Szent-László	750	.
	In summa . .	8350	.
Praedia	**Felső-Szent-György.**		
	Pro suo Terreno	4000	.
	⅙ Szent-László	750	.
	In summa .	4750	.
Praedia	**Nagykunság: Karczag.**		
	Pro suo Terreno	17800	.
	Asszony Szállás	5000	.
	Magyarka	4000	.
	Bolcsa	7000	.
	Köd-Szállás	3500	.
	Orgonda-Szt.-Miklós	4000	.
	In summa . .	41300	
Praedia	**Kúnhegyes.**		
	Pro suo terreno	9700	.
	Kolbász	9000	.
	In summa . .	18700	.
Praedia	**Turkeve.**		
	Pro suo Terreno	11300	.
	Kiss-Kaba	3000	.
	Móricz	8500	.
	Pohamara	3000	.
	¼ Csorba	2500	.
	In summa . .	28300	.
Pradia	**Kún-Szent-Márton.**		
	Pro suo Terreno	9700	.
	Mesterszállás	4500	.
	½ Csorba	5000	.
	In Summa . .	19200	.

	Nomina Redemptorum Territoriorum	Redemit summa Terrenum et innexa sua predia in flr.	kr.
	Kisújszállás.		
Praedia	Pro suo Terreno	11300	.
Praedia	Kiss & Tóth-Turgony	9000	
Praedia	Mária Laka	4000	.
Praedia	½ Csorba	2500	.
	In summa	26800	.
	Madaras.		
Praedia	Pro suo Terreno	9700	.
Praedia	Fábianka	4000	.
Praedia	Kápolnás	7000	.
	In summa	20700	.
	Kiskúnság: Halas.		
Praedia	Pro suo Terreno	24200	.
Praedia	Bodoglár	4500	.
Praedia	Tajó	3000	.
Praedia	Zsana	3200	.
Praedia	Fehértó	8000	.
Praedia	Balota	4000	.
Praedia	Füzess	4000	
	In summa	50900	.
	Félegyháza.		
Praedia	Pro suo Terreno	12100	.
Praedia	Ferenczszállása	7000	.
Praedia	Galambos	5000	.
Praedia	Csólyos	6000	.
Praedia	½ Kiss-Szállás	2750	.
	In summa	32850	.
	Kún-Szt.-Miklós.		
Praedia	Pro suo Terreno	12900	.
Praedia	Bábon	7500	.
Praedia	Orgovány	8500	.
Praedia	Szank	5000	.
Praedia	½ Bősztör	3000	.
Praedia	⅙ Kerekegyháza	1666	.
	In summa	38566	.
	Dorozsma.		
Praedia	Pro suo Terreno	4800	.
Praedia	Atokháza	3000	.
Praedia	Üllés	4000	.
	In summa	11800	.

	Nomina Redemptorum Territoriorum	Redemit summa Terrenum et innexa sua predia in flr	kr.
Praedia	Szabadszállás		
	Pro suo Terreno	12100	.
	1/2 Bösztör	3000	.
	1/2 Kiss-Balázs	2000	.
	4/8 Jakabszállás	4500	.
	In summa	21600	.
Praedia	Fülöpszállás.		
	Pro suo Terreno	9700	.
	1/2 Kiss-Balázs	2000	.
	2/6 Kerekegyháza	3333	.
	2/8 Jakabszállás	2250	.
	In summa	17283	.
Praedia	Laczháza.		
	Pro suo Terreno	3600	.
	Csokás	2000	.
	Jakabháza	300	.
	Móricz gátya	2000	.
	Kátó	2000	.
	In summa	9900	.
Praedia	Majsa.		
	Pro suo Terreno	4000	.
	Ágasegyháza	2500	.
	Kigyós	1500	.
	3/8 Jakabszállása	2250	.
	In summa	10250	.
Districtus	**Extractus summarius:**		
	Jazygum	232750	.
	Majoris Cumaniae	155000	.
	Minoris Cumaniae	193150	.
	Summa totius repartitionis	**580900**	.

Kiadta Kerek József, főjegyző.

XIII-ik szám.

a. **Kivonat.**

Halas város levéltárában levő XXVI. Protocollumból: 1823 évről 353 lap.

Kunsztmiklos városának Birája és Tanácsa a mult esztendei 797-ik szám alatt foglalt könyörgő levele által a' Tettes kerületek előtt a végett esedezvén: Hogy a kerületek által egy bizonyos meghatározott számú redemtionalis summa állitasson meg, melyen alol redemptus lakosnak senki sem tartathasson, sem a csupán a redemptusokat illető hasznokban részesülhessen; a folyamodónak jelen kérése a feljebb provocált szám alatt az ide ·/. határozat szerint az alol irott Magistratualis Deputationak az e részben közbejött Rendelésekkel leendő Combinatio, és véleményes Tudositás tétel végett kiadatott; melynek következésében a Deputatio hivatalossan válaszolja: hogy bátor a' földek váltságokért, mely az 1745-dik esztendőben kezdődött, csak azok számitattak a világos redemptus lakosok közé; a kik a földek elosztása alkalmatosságával a legalsó Clasis szerint meghatározott quantitásig földeket váltván, azokért eleget tettek: minthogy azonban az ide ·//. rekesztett feljegyzések mutatása szerint a földváltságra nézve kitett legkissebb Redemptionalis summák, a megyebeli közönségekben igen külőnbözök volnának: ennélfogva az egyenlőségnek behozattatására nézve, oly véleménnyel vagyon a Deputatio, hogy ezen tul a megyebeli közönségekben csak azok tartassanak redemptusoknak, következés képpen csak azok élhessenek a redemptusokat illető jussokkal, a kik külömben Irredemptusok lévén, a megyebeli közönségek határjaiban 25 ftos Redemtiot érő Töke földbeli birtokot szereznek. A Törzsökös Redemptusok successori pedig, habár csekélyebb földbirtokjok légyen is, mindenkor redemtusoknak tartatnak, Mely Projectumát a tudósitó Deputatio jóváhagyás végett a Tettes kerületeknek bemutatja. költ JBerényben Január holnap 25-dik napján 1823. A Deputatio üléséből Kovács Tobiás V. Notar. által, mp.

Elvégeztetett. A 330-dik számra. A tudositó Deputationak projectuma jelen közgyülekezet által is helybenhagyatván, az a megyékben zsinormértékül közönségessé tetetni rendeltetik.

b. **Kivonat.**

Halas város levéltárában levő XXV. Protocolumból 1824 évről. 522 lap.

716. szám. Kiadatott az alólirottaknak az itt sub ·/. alázatos tisztelettel vissza kapcsolt tiszti tudósitás, mely számos kisujszállái lakosok azon kérések tárgyában készült, hogy Tettes Ns. kerületek által a m. é. 300-ik Prot. szám alatt költ, és közönséges zsinór gyanánt

közhirré tétetett azon rendelést változtatná meg, mely szerint általjában csak azok tartatnak a kerületekben valóságos Redemptus lakosoknak, és a privilegialis jussokkal is csak azok és olyanok élhetnek, 1-ször vagy valóságos Redemptus atyáktól származnak, habár ezek fölbirtokaik a közbejött osztályok által a Redemptio legkisebb clasissán alól való mennyiségben volnának is — 2-szor vagy a kik vétel által annyi mennyiségü örökös birtokot szereztek, a mennyí volt helyenkint földváltás idején a kiosztott földek legkisebb clasis mennyisége.vagy a mint a fentebbi 300-ik szám alatt költ tudósitásban érdekelve vagyon, a kik akár mely közönségben 25 frt áru Redemptionalis örökös földbirtokokat szereztek. — A folyamodó kisujszállási lakosok által felhordott okokat nem oly tulajdonságunak találja a tudósitó Deputatio, melynek a Tettes kerületek által már ezen tárgyban a Redemptió Epochája ólta fenálló igazságos rendtartást megváltoztathatná, sőt azon legfőbbnek láttzó okok sem állhat meg, mintha ezen érdekelt és későbbi időben hozatott végzes a számos esztendők óta csekély mennyiségü földbirtok mellett Redemptusi just magának tulajdonitó Irredemptust nem kötelezhetné, — hanem csak az utóbbiakra szolgálhatna kötelező erővel. Mert azon fenálló és törvénnyé vált rendtartás, hogy a Redemptió legalsó clasisával megegyező birtokbeli mennyiség tehessen valakit Redemptussá, egy idejü a Redemptióval; mivel már akkor sem tulajdonithatott más senki magának Redemptusi just, csak a ki a meghatározott legkisebb mennyiségü földet megváltotta; mely akkori rendszabály valamint a későbbi időkben is zsinór mértékül szolgált, ugy valamikor ezen tárgy a Tette kerületekben későbben akár mikor kérdésben hozatott: a kérdés mindenkor azon fennálló Principiumhoz képpest decidáltatott; következésképpen nem csak, hogy ezen végzés nem a mult esztendei 300-ik szám alatt közhirré tétetett Deputationalis munka kiadatásától veszi kezdetét, hanem hogy már ez előtt 29 esztendőkkel is ezt végezték és zsinór mértékül rendelték a Tettes kerületek, sub 8-to 1-a ide csatolt Prot. extractus bizonyitja; későbben pedig jelesen 1807-ik esztendőben szinte ezen kérdés forogván fenn a Tettes ns. kerületek előtt halasi lakos Czifra Imre dolgába, azon Principium továbbá is megerősitetett, sőt Föls: Nádor Ispány Ö csász. kir: Fő herczegségének 1807-ik esztendei nov: 13-án kelt és az 1808-ik esztendei 314 Prot. szám alatt látható resolutioja által is kegyesen jová hagyatott. Az előre bocsájtottaknak következésében tehát tovább is oly alázatos véleménnyel vagyon a tudósitó Deputatió: hogy az ezen tárgyba fennálló és általjában alkotmányos rendtartássá vált rendszabások a magok kötelező erejekben továbbá is meghagyatnak: jelesen a fentebb provocált Fels. Palatinalis resulutio jóváhagyásának következésében. 1-ször Redemptus lakosnak tartasson az, ki földbirtokos és valóságos redemptusi jussal biró atyától származik, ha mindjárt annak birtokbeli menynyisége az osztozások által kevesebb volna is a Redemptiokor meghatározott legalsóbb classán birtokbeli mennyiségnél, és redemptusi jogokkal fog birni mindaddig, valameddig földbirtoka lészen. — 2-szor Redemp-

tus lakossá lészen, és minden privilegialis jussokban részesül, ki mint birtoktalan annyi örökös földeket szerez, a mennyi volt azon helyben, a hol lakik, földváltáskor a legkisebb Clasisu földbirtok, és a mely legkisebb földváltásbeli mennyiség minden közönségben tudva vagyon. — 3-szor Irredemptus lakosnak tartasson általlyában ki vagy maga, vagy attya cselekedete által az örökös földbirtokból, akárminként végképpen kivetközött avagy mint birtoktalan annyi földet örökjussal nem szerzett, a mennyi volt lakhelyében a legalsóbb clasisu földváltás. — Végre azt jegyzi meg a tudósitó Deputatio hogy a valóságos Redemptus és Irredemptus lakosok között valamely közép clasist, a jussok össze zavarása nélkül felállttani nem lehet és nem is volna tanácsos; az 1973-ik szám alatt előadott tiszti Relatioba és a 6-ik statutum 4-ik czikkelyében provocált Irredemptus lakosok megkülömböztetése ide teljességgel nem alkalmaztatható, mivel az nem egyebet, hanem a birtokbeli adások, vételek eseteiben az elsőség jussának meghatározását illeti. Melyekről ekként teszik az alólirottak alázatos tudósitásokat. Költ Félegyházán Febr: 26-án 1824 a Deputatio ülésében. Horváth Péter m. p. N. Ispányi Alkapit. st. Idem qui Supr.

Elvégeztetett:

A 716-ik számra: Közönséges tudomány és állandó megtartás végett ezen Deputationalis munka a kerületekben közhirré tétessen oly bővebb magyarázattal és változással, hogy az előterjesztett principiumokhoz képest minden közönségben az tartasson későbbi földvételek után valóságos redemptus lakosnak, a ki vétel által 25 frt Redemptionalis áru földet szerez, külömben a Redemptus jussokban nem részesülhet.

c. Kivonat.

Halas város levéltárában levő XXX-ik Protocollumból 25—26 lap.

Az 1838-kl évi februárius 19-én Tekintetes Nemes Jász és Kun kerületek által Jászberényben folytatva tartott közgyülésből e következendő Tárgyak közhirré tétetni rendeltettek ugy mint:

Turkevi lakos Bornemisza István és özvegy Rátkai Péterné panaszai következésében kérdés tétetvén az eránt, hogy azon megyebeli lakosok, kiknek a Tekintetes kerületeknek fennálló rendelései szerint vétel által, vagy másképpen 25 frtos földbirtokjok megkevesedne — ezen tárgyban az 1835-diki 2080-diki szám alatt költ végzéshez képpest kerületi 3 kapitány urak a közönségek Tanácsait kihalgatták és Tudósitásaikat javallataikkal együtt bemutatták. — Melynek ugy az e részben közbejött előbbeni végzéseknek megolvasásával a Tudositó ki küldöttségnek az a véleménnye, hogy mivel a megyebeli közönségekben Redemptiokor a legkissebb földváltásbeli mennyiség külömböző volt, az egyenlőség meg tartása végett az e részben 1823-diki évi 300 és az 1824-diki 716-ik számok alatt levő határozatjaik továbbá is a maga erejében meghagyattassanak s

azokhoz képpest elrendeltessen: hogy mindenik közönségben ezentúl is csak azon irredemptus lakosok tartassanak Redemptusoknak, kik vétel által, vagy másképpen 25 frtos tőke Redemptionális földeket szerzenek és birnak; ha pedig utobb ezen mennyiségnél kevesebb lenne földbirtokok, azon esetre azon lakosok vagy gyermekeik nem lesznek Redemptusok és redemtusi jussokkal nem élhetnek, — ellenben a Törzsökös redemptus familiáknak maradékai, ha bár legcsekélyebb mennyiségü redemptionalis földeiket birnak is, mindenkor Redemptusoknak tartatnak. Egyéb iránt azon lakosokra nézve, kik vétel által vagy másképpen szerzett földbirtok által kivánnak Redemptusok lenni: megjegyzi jelen küldöttség, hogy azon szerzemény egyedül a Törzsök redemptionalis földekre nézve értetődik.

Mely elveknek megállapításával fentebb nevezett két rendbeli folyamodoknak kéréseire nézve ugy vélekedík a kiküldöttség: mint hogy Bornemissza István a beadott Tiszti vizsgálat szerint az általa szerzett 25 ftos árú redemptionalis földeknek egy részét utobb örökössen elidegenitette. s eképpen 25 ftos árú földjeinek megkevesedésével a redemptusok jussából magát már kivetkeztette: ezén tekintetből kérésétől elmozditandó leszen, — a másik folyamodó özv. Rátkai Péterné azonban férje által szerzett 25 ftos földekből 6 forintost birói foglalás által vesztvén el, de késóbb ezen birói zálogba levő földeket a fia magához váltván, ezen özvegynek sorsa a fentebbi rendelések sullya alá éppen nem eshet, következve a helybeli Tanácsnak, ellene a Terragium fizetését elhatározo végzése meg nem álhat. Költ Jász Berényben 20-dik Fébruár 1838. Feltette Muhorai András mk. kerületi aljegyzö. Fazékas András mk. Nádori Alkapitány. Illési János mk. Nagy Kun kapitány. Mihálkovits János mk. Jász kapitány — Szabó József mk. Kiskun kapitány. Uy Péter mk. számvevő. Bozoki András mk. Nádori Táblahiró. Aczél István mk. Nádori Táblabiró. Kálmán Sándor mk. Főügyész. Horváth Pál mk. Ord. Esküdt.

Elvégeztetett.

A 152-dik számra. Tudositó kiküldöttségnek véleménye helyben hagyattatik, s ahhoz képest elrendeltetik, hogy az e Tárgyban 1823-dik évi 300 és az 1824-diki 716 dik számok alatt hozott kerületi végzések értelmében azon irredemptus Lakosok tartassanak ezentúl is Redemptusokká, kik vétel vagy más uton 25 ftos árú tőke redemptionalis földeket szereztek és birnak, mely földbirtokjoknak mennyisége megkevesedésével azon szerzés által redemptusokká lett lakosok Redemptusok lenni megszünnek, és Redemptusi jussokkal nem élhetnek; ellenben a Törzsökös redemptus Familiáknak maradékai, habár legcsekélyebb föld mennyiséget birnának is, mindenkor redemtusoknak tartatnak, valamint azok is, kik mellékes örökösödési uton 25 ftos árú földnél kevesebb mennyiségünek birtokába jutnak. — Mely megállapitott elvekből folyamodó Bornemisza Istvánnak Tanácsi végzés ellen tett panasza helytelennek találtatván, kérésétől elmozdittatik. Özvegy Ráttkai Péterné pedig a kérdéses földeinek elvesztével a birtokában volt 25 ftos árú földnél kevesebb mennyiségünek birtokába jutván s örökössen

nem vesztvén el, a Terragium fizetésére nézve a helybeli Tanács által hozott végzésnek terhe alol a folyamodó özvegy ezennel felmentetik. — Mely határozat a megyékben tétessen közönségessé.

XIV-ik szám.

a. Nagyméltóságú magyar királyi Helytartó-Tanács.

Folyó évi január 21-ről 100337 / ex 1865. szám alatt kelt kegyes intézvénynyel utasittattam, hogy a kiskunhalasi tagositási munkálat, s az e körüli hatósági eljárás ellen számos halasi lakosok részéről beadott több rendbeli folyamodványokban felsorolt panaszoknak, a Nagyméltóságú magyar királyi Helytartó-Tanács által az 1840. évi 30-ik t.-cz. és Ő Császári és Apostoli Királyi Felségének 1864 évi márczius 25-én kelt legf. elhatározásán alapuló 1864. évi márczius 31-én 5997. szám alatt kelt kegyelmes udvari rendelvény értelmében leendő elintézhetése végett azokat a helyszinen megvizsgálván, s e panaszoknak egyesség utjáni megszüntetését megkisértvén, ennek nem sikerültével — a további eljárás iránt a helyszinén szerzendő adatokkal támogatott kimeritő véleményes jelentést tegyek.

E kegyes meghagyás folytán a helyszinére kimenvén, — szóban forgó tagositási müveletre vonatkozó jegyzékek, bizottmányi és gazdaság-gyülési jegyzőkönyvek, hatósági tárgyalási iratok, két különböző időben működött kerületi küldöttségi határozatok, továbbá az osztályozási jegyzőkönyv, tagositás előtti s utáni hitelesitett telekkönyv, s térképek gondos átvizsgálásával szerzett tapasztalataim után és alapján eredmény gyanánt az alább következőket van szerencsém tiszteletteljesen előterjeszteni.

Mindenek előtt vezérfonalul a szóban forgó mérési ügybeni eligazodhatás czéljából bátor vagyok előlegesen:

I-ször a jászkun-birtoklást, ennek eredetét és alapját a régibb időkből

II-szor magának a mérési ügynek történeti fejlődését röviden előadva jellemezni.

I. Jászkun-birtoklás eredete és alapja.

A Jászkun-kerületek 1702-ik évben a német vitézrendnek 500,000 forintért eladattak, majd 1731. évben a német vitézrend a pesti rokkantak kórháza alapitvány-pénzeiből kielégittetvén, ez intézetnek biztositásaul a fennebbi összeg lefizetéseig zálogkép adattak át, mignem végre 1745 évben a Jászkun-kerületek ezen zálog alól önmagukat kiváltották, még pedig a zálogösszeghez csatolt egyéb tartozásokkal együtt összesen 573,100 forintért s a kerületek költségen kiállitott 1000 lovas katonáért (ezek később Nádor-huszárok neve alatt fordulnak elő).

A Jászkun kerületek 25 közönségének egyeteme a fentebb kitett 573,100 forint váltságöszveget minden egyes község határainak felbecsülése után — birtok, azaz a község összes határának becsértéke arányában vetette ki; ennek következtében, a nevezett váltságösszegből Halas városra esett 50900 forintnyi váltság öszveg, mely az akkor volt 304 birtokosra egyenes adója arányában minden adóforint után 11 forint repartiáltatott,

zen időtől fogva általában Jászkunságban a birtokosok redemtusoknak eveztettek, azon váltság összegnél fogva, melyet egyes birtokos az összes iltság födözésére fizetni tartozott. Irredemtusoknak neveztettek a birtokılanok, zsellérek.

A redemtio (váltságösszeg) képezte ugy az egyes községeknek, alamint egyes birtokosoknak azon időtől kezdve birtokjoguk alapját.

Ezen megváltás után történt Kiskun Halas városban 1745-ben a földsztály, azon 304 törzsbirtokos közt, kik a határt megváltották.

E földosztály tárgyát — a birtokosok csekély számánál fogva — em nagy terület képezte, az osztályból felmaradt nagyobb földrész közös rmészetű állapotban jószág tenyésztés céljára forditatott, s az illető irtokosok által mint legelő használtatott.

Ezen osztatlan földrész a birtokosság népességének haladtával és ányában időszakonkint ismét osztály alá jött; nevezeten 1753-ban 1762-ben 765. és 1768-ik években, — a határ különböző pusztáiban szántó és aszáló területek osztattak ki, miglen 1792-ben 387 birtokos közt az eddig ki sztott földbirtokokra nézve redemtio arányában egy egészen új, némileg ndszeresebb földosztály tétetett, két fő, ugymint szántó és kaszáló osztılyban.

Azonban az osztatlan állapotban maradt földrészekből időszakonént — az azzal közvetlenül határos birtokosok részéről — foglalások irténvén, ennek szabályozása és korlátozása céljából is 1812-ik évben, : 1792-ik osztály épségbe tartása mellett, újabb pótosztály történt, és edig a már akkor létezett 1353 birtokos közt.

Ezen osztály alkalmával a foglalás, az illető birtokosoknak váltságszegük arányában illetményül beszámittatott; azon birtokosok közt pedig, k helyzetüknél fogva nem foglalhattak, — egyes pusztarészek osztattak , szinte redemtio arányában.

Ennek bevégezte után a közel 112,000 catastralis holdat tevő halasi itárból osztatlan állapotban maradt 75.000 holdnyi (1600 □ öles) terület ely jószágtenyésztés céljából a legújabb idõkig közös legelőül haszıltatott.

Emlitésre méltó körülményképen megjegyzem, mikép Halason a bbi jászkun közönségektől eltérőleg, a jászkun statutumok, de az 1830. rben kelt nádori rendelvény ellenére, osztott földek redemtio nélkül, és egforditva: redemtio, osztott föld nélkül adás-vevés tárgyai voltak; minek ivetkeztében, az oly birtokosok, kik minden osztott földjüket eladták, : a redemtiót maguknak megtartották, száraz redemtusoknak neveztetk, — ezen száraz redemtusok tehát csak elnézésből, de a jászkun statutuok értelmében birtokosoknak nem tekinthetők.

II. A mérési ügy története.

A fentebb megjelölt 75,000 holdnyi osztatlan terület kiosztása iránti zme 1845-ben pendült meg, az ezen évet követő mozgalmas idők az 48/49. évi időszakban történt változások, s később a telekjövedelmi adónak hozatala a földosztály iránti eszmecserét szitván, azon eredményt szülk és pedig leginkább a jószágot nem tartó osztálynál, hogy a kiosztás inti kivánalom magánútú vitatkozás tárgyává növekedett.

A birtokosság tekintélyesebb része figyelembe véve s tudva, az osztály tárgyát képező s okszerűleg csak legeltetésül használható földterület minőségét, az ezen eszme valósitásából szükségkép fejlendő gazdászati hátrányoknak, s elszegényedésnek előérzetében küzdött a kiosztási eszme ellen, és igyekezett az összes birtokosságot figyelmeztetni arra, hogy a jószágtenyészthetés végett eddig legelőül használt közösföldnek felosztásával a község egyedüli jövedelemforrásának életkérdésszerű fontossága aláásva s megsemmisitve leend.

Azonban az értelmesebb osztálynak ebbeli figyelmeztetése sikertelen maradt, s a legelőfelosztás kérdése az 1853-ik évben gazdasággyülési tanácskozás tárgyává tétetett, — s hoszas s szenvedélyes vitatkozások után a kérdés alatti terület 1854-ik évben tagositással egybekötve fejenkénti szavazás utján nagy szótöbbséggel felosztatni (parczelliroztatni) elhatároztatott.

A szavazás eredménye:

33,702	forint	redemtio	igen
11,698	„	„	nem
5,500	„	„	semleges
öszv. 50,900 frt.			

A nemmel szavazók közt található a birtokosság tekintélyesebb osztálya, — mint ez a városi levéltárban létező szavazási könyvből kitünik stb. Kelt Budán julius 5-én 1866. Somossy Lajos keb. titoknok mint k. biztos.

A fentebb olvasható másolat, Somossy Lajos ur, mint a magyar kir. Helytartó Tanács által a halasi tagositási panaszok megvizsgálására kiküldött királyi biztos által 1866-ik évben 5/7 53188/8398. I. Helyt. szám alatt beadott eredeti hivatalos jelentésből — mely a halasi irattárba 101/869. szám alatt őriztetik — hogy szóról szóra iratott ki, hivatalból igazolom.

Kelt Halas, 1883-ik év márczius hó 31-én.

Vári Szabó István
polgármester.

Folyó szám	Ház szám	Birtokos neve	Van váltság-öszvege		Atalános felosztásra szavazók váltság-öszvege		Részletes felosztásra szavazók váltság-öszvege		Nem szavazók váltság-öszvege		Szavazó birtokos név-aláirása vagy kézjegye	Jegyzetek
			frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.		
5	12	Péter Miklós úr	148	20	.	.	148	20	.	.	Péter Miklós.	
112	132	Toth b. Mihály	221	$46\frac{1}{2}$	221	$46\frac{1}{2}$	.	.	.	.	Toth Mihály.	
132	147	Nagy Ferencz úr	189	15	189	15	.	.	.	.	mint apám idősb Nagy Ferencz meghatalmazottja ifjabb Nagy Ferencz.	
162	191	Turóczi Istvánuő Asszony . .	395	.	.	.	395	.	.	.	Furóczy István anya megbizottja.	
164	197	Joba Imre	20	.	.	.	.	.	20	.		
195	23[illegible]	Fridrich Alajos úr	451	91	.	.	451	91	.	.	Polányi József megbizott	
236	277	Kovács M. Sándor	.	81	.	.	.	.	81	.		
731	815	Matkó István	200	$46\frac{1}{2}$	200	$46\frac{1}{2}$	.	.	.	.	Matkó István.	
739	826	Vári Szabó Jánosné	186	36	.	.	186	36	.	.	Vári Szabó István ügyvéd	
740	826	Vári Szabó István és Pál . .	19	85	.	.	19	85	.	.		
744	83	Biró Istvánné	27	45	27	45	.	.	.	.	Biró Istvánné keze † vonása	
749	837	Gyárfás István úr	63	$49\frac{1}{2}$	.	.	63	$49\frac{1}{2}$	.	.	Gyárfás István.	
750	83[illegible]	id. Toth Lajos úr	100	.	.	.	.	.	100	.		
766	86[illegible]	Zseni István úr	797	59	.	.	707	59	.	.	Zseni István.	
747	836	Kolozsváry István . . . . . . stb.	1144	$78\frac{1}{2}$	1144	$78\frac{1}{2}$	.	.	.	.	Kolozsváry István.	
1827	.	Összesen . . .	50944	47	33702	$11\frac{1}{2}$	11698	26	5544	$9\frac{1}{2}$		

A fentebbi tételek Halas városa levéltárában létező, az 1858-ik évi márczius hó 14-én tartott gazdasági ülés 31. számú határozata folytán vezetett szavazatszedési eredeti jegyzökönyvböl, hogy szószerint irattak ki, hivatalból igazolom.

Halas, 1883. márczius hó 31-én.

Vári Ssabó István; polgármester.

XV-ik szám.

Kivonat

A Halasi váltság összeg könyvből, mely a Redemtionalis summákba bármi uton, és bár mely időben becsuszott hibák és sérelmek helyrehozására, az 1858. évi Május hava 9-én tartott gazdasági ülés 37 számú határozatában kinevezett bizottmánynak nyilvántartási munkálatával rendbe hozatott, s a tagositás alkalmával alapul vétetett.

Ház-szám	Birtokos neve	Van váltsága forint	Van váltsága denár
135	Egyed Izsák János	142	46
	670-dik számitott vétel	2	10
	Lesz . . .	144	56
	1430-dik számitott vétel. . . .	6	.
	Lesz . . .	150	56
	23-dik számitott vétel.	10	.
	Lesz . . .	160	56
	1722-dik számitott vétel. . . .	2	.
	Lesz . . .	162	56
148	Szekér Sándor úr	98	80
	alábbi számhoz osztás	15	.
	Marad . .	83	80
	Tomasl Miklósnó Szekér Julia asszony	15	.
	Fentebb számitott osztás . . .	15	.
	Szekér József úr	28	20½
	165-dik számtól vétel	2	.
	Lesz . . .	30	20½
	369-dik számtól.	2	.
	Lesz . . .	32	20½
	663-dik számtól.	1	.
	Lesz . . .	33	20½
	1308 számitott vétel	5	.
	Lesz . . .	38	20½
	1266-dik számitott vétel. . . .	2	6
	Lesz . . .	40	26½
	477-dik számitott vétel	20	.
	Lesz . . .	60	26½
	1649-dik számitott vétel. . . .	60	81½
	Lesz . . .	61	8
	1771-dik számitott vétel. . . .	20	.
	Lesz . . .	81	8

Ház-szám	Birtokos neve	Van váltsága	
		forint	denár
	1505-dik számitott vétel	81	50
	Lesz . . .	81	58
	165-dik számitott vétel	1	.
	Lesz . . .	82	58
	397. számitott vétel	2	.
	Lesz . . .	84	58
	513-dik számitott vétel	4	.
	Lesz . . .	88	58
	52-dik számitott vétel	3	.
	Lesz . . .	91	58
	1422-dik számitott vétel	6	.
	1760-dik » »	2	50
	Lesz . . .	100	8
	» . . .	83	80
233	Fridrich Alajos úr	431	91
	VIII. és és IX-dik nyilvántartási könyvekben a 233—226. számok alatt öszvefüggésben levő hibás többség levonatik	30	10
	Marad . . .	421	81
	866-dik számitott vétel	3	.
	Lesz . . .	424	81
	A Martsa örökösöktül birt 20 frt redemptio mely már régebben mint zálogos birtok az itt szereplő összeghez oda iratott: az a vagyon átirási könyv XVII. 288. lapján örök tulajdoni joggal Fridrich Alajos úrra iratott. Halas nov. 4. 1862. Török Elek, nyilvántartó.		

A fentebbi három birtokos tuiajdonát képező redemtiót elötüntető kivonat az eredeti redemtionalis nyilvántartási jegyzőkönyvből hogy szóról szóra iratott ki, hivatalból igazolom, ezen eredeti redemtio-nyilvántartási jegyzőkönyv Halas városa levéltárában őriztetik.

Kelt Halason 1883. ápril hó 1-én.

Vári Szabó István,
polgármester.

XVI-ik szám.

Alolirottak utasittatván a tekintetes kerületek által, a közelebb mult közgyülésben megállapitott 93,699 forint háziadó kivetése illetőleg az annak alapjául felvett váltságsummában észre nem vett hiányok felvilágositására és helyrehozására, hivatalosan jelentetik: mikép a kerületek Berényi közös levéltárában levő, illetve jegyzökönyv szerint, össze van állitva az 1745-ik évről, és a kerületek községenkénti redemtiója, melynek összege 567,900 forintokat tészen, — de ezen összeállitáson hiányzanak még némely puszták váltságai, és ezen összeg hibásan vétetett fel azon adó kivetése alapjául. Megvan azonban a levéltárban, a kiegészitett redemtionális összeállitása az 1769-ik évről, mely ·/. alatt idezáratik (fentebb a XII. számnal), melyben is már a fentebbiből hiányzó puszták váltsága is községenkint benne foglaltatik, melynek összege 580,900 forintot tészen, melyre vettetett ki évenkint az előbb fennálló felkelési pénztárilleték is, — de ugyaneszerint osztatott szélyel utóbbi időkben Páka pusztais, e szerint kell tehát, a fentebbi adót is kivetni, és ezen redemtionális kimutatást jónak látják alólirtak minden megyebeli községeknek is megküldeni. — Kelt Jász-Berényben, ápril 17-én 1861. Kalmár József m. k. kiskun ker. kapitány. Mocsy Ferencz m. k Jász. ker. kapitány. Varga Imre m. k. nagy kqn kapitány, Török Elek m. k. k. k. k. számvevő.

1861-ik évi ápril 16-án a Jászkun-kerületek részéről Jász-Berényben folytatva tartott közgyülésben végeztetett. 93. sz. Az 1745 és 1769-ik években történt redemtionális összeg felosztása között, mintegy 13,000 frt különbség mutatkozván, minthogy az utóbbi évbeli redemtionális összeg szolgál, mind Páka és Mérges puszták, mind pedig a felkelői pénztár illetményének felosztásában kulcsul, és az 1769. évbeli felosztásban látható többség okául, az tünik fel, hogy ebbe már némely később megváltott puszták illetősége is befoglaltatik a kerületekre nézve hiteles osztókulcsul, az 1769-ik évbeli redemtionális összeg állapittatik meg, mivel pedig, a folyó évi házi köftség felosztása is az 1745-ki mennyiség szerint történt, melyből némely községeknek tetemes sérelme származott, ezen hiba, a folyó évi költségvetés épségben hagyása mellett, akként lészen kiigazitandó, hogy a jövő, már az 1769-iki kulcs szerint felosztandó költségvetésbe a folyó évi költségvetésben mutatkozó mindenik község részéről hiány vagy többség is beszámittassék. — Miről ugy a járási kapitány urak, mint a községek, az emlitett utóbbi felosztási kulcs közlése mellett értesitendők lesznek. — Kiadta: Kerek József sk. főjegyző.

XVII-ik szám.*)

4035. sz.

Ő Felsége a király nevében! a pestvidéki kir. törvszék által Szödi Mátyás, Gál Imre, Kiss József, Orbán István, Bak Sándor, Pamuk János, Besenczi József, Bak Gergely, Pap Imre, Tóth János, Szecsei Gábor, M. Kovács Imre, Bak Gábor czipész, Szecsei Imre, Orbán Imre, Töhi András, Varga Pálné, Nagy Imre, Ágoston Pál, Baski Sándor, Krizsa Imre, Biró Lajos, Földváry Imre, Bakonyi István, Bakonyi Mihály, Molnár Gábor, Király Sándor, Jaksa János, Besenczi Sándorné, Korsós Mihály, Barada Antal, Puky Sándor, Göbös István, Huszár Péter stb., mindnyájan laczházi lakosok, mint Dr. Schiller Gyula által képviselt felpereseknek Besenczi János mint Laczháza városbirája s a közbirtokosok képviselője s mint Bozóky Antal ügyvéd által védelmezett alperes ellen Laczháza város közös birtokai és közös haszonvételei iránti jogaiknak birói megállapitása és azok arányositásának és tagositásának megrendelése iránt 1873. évi márczius 7-én 1908. sz. a. inditott rendes keresetökben, a tárgyalási eljárás befejezése után 1874. május 26-án tartott nyilvános ülésben

Itéltetett:

Felperesek ezen keresetökkel elutasittatnak és 80 frt perköltségnek alperes részére 15 nap alatt leendö megfizetésében végrehajtás terhe alatt elmarasztaltatnak. Egyszersmind a peres felek ügyvédei részére munkadíj fejében külön-külön 75 frt saját ügyfelök irányában megállapittatik.

Indokok:

Felperesek ezen keresetökkel azt kérelmezvén, hogy Laczháza város közbirtokosságát illetö Pákaménesi birtok vételárából, — a kis-csókai s város határabeli legelöböl jakabházi rétekböl és erdöböl, a város téglaégetöjének haszonbéréböl, ugy a még osztatian városi erdöségböl, kátói közlegelöböl, móriczgáti közlegelöböl és a kir. kisebb haszonvételekböl mint közös javadalmakból öket mint szinte laczházi birtokosokat arány szerint illetö részhezi közös joguk biróilag megállapittassék, s egyszersmind, hogy ezen közös javakra nézve a törvény és igazság szerinti

---

*) Az értekezés folyamán többször hangsúlyoztatván az 1840: XXX. t.-cz. — s ennek mai hatálya: jónak látjuk ennek legvitatottabb s ma is nagyon actuális részére — (2. §.) vonatkozólag, mely szerint t. i. a redemtionális (arányositási) perek megindithatása tekintetében a felperességi (actoratusi) jog az azon határbeli összes redemtió legalább egy ötödrészének birásához van kötve s a mindenkori felperesek saját egyéni tulajdonukul legalább az összes redemtió 1/5-ödét tartozunk kimutatni — ide csatolni a judicatura köréböl az alsóbb és felsöbb (már királyi) biróságok döntvényeit s ezekre — mint a melyek ma e fontos kérdés birói megoldását szabályozzák: a közfigyelmet felhivni.

arányositás végrehajtása megrendeltessék, — felperesnek ezen keresetökkel mindkét irányban elutasitandók voltak; — és pedig az arányositás foganatositása iránt azért, mert a mennyiben a már felosztott közös javak újabb arányositását követelik, e részben semmivel nem mutatták ki azt, hogy ily arányositás s felosztás már tényleg és mikor és kik közt foganatosittatott és hogy abba ők mikép folytak be s mely határozattal zárattak ki, valamint nem mutatták ki, hogy az emlitett arányositás s felosztás után ők egy év alatt inditották volna meg jelen keresetöket.

A mi pedig a még eddig fel nem osztott közös birtok s haszonvételek arányositásának s feosztásának foganatositása iránti kérelmöket illeti: ez iránti keresetöknek azért nincs helye, mert e részben nem feleltek meg az 1840. évi 30. t. cz. 1. és 4. §§ rendeletének, és nem mutatták ki ehhez képest, hogy az ö birtokuk mennyisége összesen az egész határnak legalább 1/6 részét teszi, sőt minthogy ugyanazon törvény 3. § szerint az arányosság kulcsául a birtok váltsági összegének mennyisége szolgál, alperes tagadása ellenében nem mutatták ki, hogy jelenlegi tényleges birtokuk után váltsági összeg csakugyan fizettetett s mily mennyiségben, — ezen lényeges körülmény pedig általuk a végiratban csak némelyikre vonatkozó származási tábla s telekkönyvi kivonatok által egyátalában nincs akként kimutatva, hogy ezen okiratok nyomán az arányositás foganatba vétele itéletileg megrendelhetö lett volna.

Felperesek kérelmének másik érdemleges része, — hogy tudniillik felpereseknek a közös birtokban s közös haszonvételekbeni részesülési joga biróilag megállapittassék — azért volt elutasitandó, mert habár alperes nem tagadta, hogy felperesek Laczházán házat, beltelket, szölöket s kenderföldeket birnak — de felpereseknek állitásuk, melyre leginkább fektetik kereseti jogukat — hogy Laczházán a jobbágyi közszolgálatok terhe alóli megváltás 1754. évben az A. alatti váltsági okirat szerint egyáltalában minden területre, tehát az általuk birt házak, beltelkek s szölökre is kiterjedt és igy hogy ennek alapján a közös birtokokban és haszonvételekben ezen általuk birt javak arányához képest nekik is részesülniök kell — alperes tagadása ellenében nemcsak hogy nincs igazolva, söt ezen állitás ellenkezöje kitünik maguk felperesek által C. alatt becsatolt váltsági okiratból, melyben határozottan az foglaltatik, hogy a megváltásnak (redemtionak) tárgyait szántóföldek, kaszáló rétek s haszonvételek képezik; — továbbá felperesek állitásának ellenkezöje kitünik alperes által 2/., 3/., 4/, 5/., 6/., 7/., 8/., 9/., 10/. alatti közhatósági okiratokból, melyek szerint a megváltás ideje óta fennálló, tehát már százados szokás által meg van állapitva, hogy a közös birtokok használatában s haszonvételekböli részesülésben közbirtokosokul mindig azok tekintettek, kiknek a megváltott szántóföldekböl, rétekböl tényleg birtokuk volt, — de továbbá felperesek állitásának ellenkezöje kitünik az önmaguk által becsatolt okiratokból is, melyek szerint mind-

annyiszor midőn ők a közös birtokok s haszonvételi részesülés iránt a felsőbb hatóságnál lépéseket tettek, — kérelmök mindannyiszor a megváltási idő óta törvényesen fennálló s mindenkor alkalmazásba vett szokásjog alapján lett elutasitva.

Mindezek mellett tekintetbe véve azt, hogy felperesek maguk is beismerik, hogy az emlitett birtokok és különösen a közös legelőnek marháik részérei használatáért a közbirtokosság pénztárába legelőbért fizettek, — továbbá tekintetbe véve, hogy semmikép ki nem mutatták birtokuknak minőségét és mennyiségét, és igy azt, hogy ők megváltott földterületek birtokában volnának; és végre tekintetbe véve, hogy a D. alatti telektáblából (Liber fundi) ki nem tűnik, hogy abban megnevezett váltságosok (redemtusok) közt olyanok is volnának, kik a váltság tárgyát képező szántóföldeken, réteken, legelőkön s közös haszonvételeken kivül csupán beltelek, szőlő s kenderföldek megváltása mellett a váltságosok közé felvétettek volna és hogy felperesek jelenlegi birtoka ugyanazon váltság tárgyát képeznék avagy hogy felperesek ily váltságosok valamelyikétől származtak volna, — a végirat melletti származási tábla pedig e körülményeket felperesek mindegyike irányában nem bizonyitja: mindezek folytán és az ügy ezen állásában felperesek váltságos közbirtokosoknak nem tekinthetvén és általuk e tekintetben felhozott eskü alkalmazásának sem lévén helye, felperesek keresetükkel elutasitandók s mint pervesztők a perköltségek megfizetésében elmarasztalandók voltak.

Mely itélet indokaival együtt Dr. Schiller Gyula felp. és Bozóky Antal alp. ügyvédnek kézbesittetni rendeltetik.

Budapesten, a pestvid. kir. tszék polg. oszt. 1874. máj. 26-án tart. üléséből Csapó s. k., elnök. Csernek Károly s. k., jegyző. (P. H.)

b.

58091./p. 1874. szám.

Ő Felsége a király nevében! A budapesti kir. itélő tábla Dr. Schiller Gyula által képviselt Sződi Mátyás, Gál Imre, Kiss József, Orbán István, Bak Sándor, Pamuk János, Besenczi József, Bak Gergely, Pap Imre, Tóth János, Szecsei Gábor, M. Kovács Imre, Bak Gábor czipész, Szecsei Imre, Orban Imre, Agoston Pál, Batki Sándor, Krizsa Imre, Biró Lajos, Földváry Imre, Bakonyi István, Bakonyi Mihály, Molnár Gábor, Király Sándor, Jaksa János, Besenczi Sándorné, Kocsis Mihály, Barada Antal. Puki Sándor, Göbös István, Huszár Péter felpereseknek Bozóky Antal ügyvéd által képviselt Besenczy János mint Laczháza város birája, mint az ottani közbirtokosok képviselője s alperes ellen, a határbeli felosztott s még osztatlan közösbirtok és ezek haszonvétele iránti jogait elismerése, valamint újabb arányositás foganatositása iránt a pestvidéki kir. törvényszék előtt folyamatba tett s 1874. évi május 26-án 4035. sz. alatt kelt itélettel befejezett perét felpereseknek 1874. évi 5265.

szám alatt beadott felebbezése folytán 1875. évi február 15-ik napján tartott nyilvános ülésen vizsgálat alá vevén következő

ítéletet hozott:

A királyi törvényszék felebbezett itélete indokainál fogva helybenhagyatik, annyival inkább, mert az alperesül megjelent Besenczi János mint közbirtokossági elnök képviseli a közbirtokosságot osztatlan vagyonjogi viszonyaiban, de az egyes birtokosokat megosztott vagyonukra nézve egyénenkint meghatalmazás nélkül nem képviseli, s igy felperes a már megosztott birtokokat illetőleg helytelenül intézte keresetét az egyes birtokosok részéről fel nem hatalmazott Besenczi ellen, a helyett hogy az egyes birtokosokat idézte volna perbe. — Kelt Budapesten, 1875. évi február 15-én Szabó Miklós s. k. elnök. — Czorda Bódog s. k. előadó.

2551/p. 875. sz.

Végzés.

Mely királyi táblai itélet tartalmáról a felek Dr. Schiller Gyula felperes ügyvéd és Bozóky Antal alperes ügyvéd által értesittetnek.

Budapesten, a pestvidéki kir. törvényszék polgári osztályának 1875 márczius 15- üléséből. — Csapó s. k. elnök. Toldy József s. k. t. jegyző.

(P. H.)

c.

6005./p, 875. szám.

Ő Felsége a király nevében! A magyar kir. Curia mint legfőbb itélőszék Dr. Schiller Gyula által képviselt Sződy Mátyás, Gál Imre, Kiss József, Orbán István, Bak Sándor, Pamuk János, Besenczi József, Bak Gergely, Pap Imre, Tóth János, Szecsei Gábor, M. Kovács Imre, Bak Gábor czipész, Szecsei Imre, Orbán Imre, Tőke András, Varga Pálné, Nagy Imre, Ágoston Pál; Bátki Sándor, Krizsa Imre, Bíró Lajos, Földváry Imre, Bakonyi István, Bakonyi Mihály, Molnár Gábor, Király Sándor, Jaksa János, Besenczi Sándorné, Kocsis Mihály, Barada Antal, Puky Sándor, Göbös István, Huszár Péter felpereseknek Bozóky Antal ügyvéd által képviselt Besenczi János Laczháza város birája mint a város és a csókakátói közbirtokosok képviselője és alperes ellen, a határbeli felosztott és még osztatlan közös birtok, s ezek haszonvétele iránti jogaik elismerése, valamint újabb arányositás foganatositása iránt a pestvidéki kir. törvényszék előtt folyamatba tett, s ugyanazon törvényszék által 1874. évi május hó 26-án napján 4035. sz. hozott itélettel elsőbiróságilag befejezett, — felpereseknek felebbezése következtében pedig a budapesti kir. itélőtábla által 1875. évi február 15. napján 5809./874. sz. alatt hozott itélettel másodbiróságilag elintézett rendes perét nevezett felperesek részéről 1875. évi ápril 9-én 3571. sz. alatt benyujtott további feleb-

…lezés folytán 1875. évi julius hó 28. napján tartott nyilvános ülésében vizsgálat alá vevén, következő

itéletet hozott:

A budapesti kir. itélőtáblának itélete helybenhagyatik, — a perköltségek kölcsönösen megszüntetnek.

Indokok:

Felperesek azon kereseti kérelmükkel, miszerint a laczházi határban létező ingatlan birtokaik után az 1840. XXX. t.-cz. 3. §. értelmében meghatározott birtokkulcs alkalmazása mellett, a befolyásukon kivül állitólag önkényileg már felosztott és még a laczházi és hozzá tartozó határokban osztatlan állapotban létező közös földekből és jövedelmekből való részesülési joguk elvileg kimondassék, — elutasitandók voltak, mert azon felül, hogy jelenlegi birtokaikat, melyek után arányos részesedési jogukat megállapittatni kivánják, részletesen és egyénileg ki nem mutatták, és azt, hogy ezen birtokaik, amennyiben ilyenekkel birnának — a jogokban való részesedés alapját képezik, nem hizonyitották, — azon lényeges körülményeket, hogy ők az ugynevezett B. alatt liber fundualisban elősorolt redemtusoknak jog- és birtok-utódai és hogy az abban felvett redemtionális birtokoknak jelenlegi birtokában és használatában lennének, kellőképen nem igazolták, ezen hiányok pedig a becsatolt okmányokból való jogi következtetésekre alapitott érvelések és csak csekély részben felmutatott, de a birtoklás tekintetében különben is próbául nem szolgálható egyszerű családi leszármazási táblázatok által nem pótolhatók.

A perköltségek az ügy természeténél és per körülményeinél fogva voltak kölcsönösen megszüntetendők. — Kelt Budapesten, 1875. évi julius hó 20-án. Mihajlovics Miklós s. k. Végh Ignácz s. k.

7951./p. 875. szám.

Végzés.

Mely kir. Curia mint legfőbb itélőszéki határozatnak tartalmáról a felek Schiller Gyula felperesi ügyvéd által helyben és Bozóky Antal alperesi ügyvéd által Kun-Szent-Mártonban a kisujszállási kir. járásbiróság utján értesitendők.

Kelt Budapesten. a pestvidéki kir. törvényszék polgári osztályának 1875. augusztus 23-án tartott üléséből. — Ilyes István s. k. h. elnök. Csernel Károly s. k. jegyző. (P. H.)

d.

1131./p. 1880. szám.

Ő Felsége a király nevében: a kecskeméti kir. törvényszék Dr. Winter Péter ügyvéd által képviselt Becze Imre és társai felpereseknek, Dr. Sziválk Imre ügyvéd által védett Szinak

Sándor és társai, ugy Magyar László ügyvéd, mint a 707./1878. és 5962./18
számok alatti végzések szerint az ismeretlen tartózkodású, kiskorú és m
nem jelent érdekeltek biróilag kinevezett ügygondnoka alperesek el
1877. évi május 1-én 4968. sz. a. benyujtott keresettel megkezdett és tö
vényszerűen befejezett — Móricz gát közös puszta felosztá
iránti rendes perében — alólirott napon és helyen tartott nyilv
nos ülésében következőleg:

Itélt:

Felperesek keresetükkel elutasittatnak s köteles
Dr. Szivák Imre ügyvéd által képviselt alperesek részére 150 frt perkö
séget, Magyar László ügygondnok részére 71 frt ügygondnoki díjt jele
itélet vételétől számitandó 15 nap alatt különbeni végrehajtás terh
mellett lefizetni. — Dr. Winter Péter és Dr. Szivák Imre ügyvédek díja
saját feleik irányában külön külön 150—150 frtban állapittatnak meg.

Indokok:

Tekintettel arra, hogy a per tárgyát képező, a puszta móricz
gáti 19-ik sz. tjkvben 19. 122. hr. számok alatt jegyzett ingatlanok
nézve a keresethez A. alatt mellékelt tkkvi klvonat igazolása szeri
peres felek tkkvi tulajdonosokul kitüntetve nincsenek, hanem azo
ingatlanok a laczházi váltságos közbirtokosság egyeteme, mint jo
személy részére vannak tulajdoni joggal telekkönyvezve, s igy a fö
forgó peres kérdés nem a tulajdonos-társak közötti közönséges v
gyonközösség megszüntetésének elvei, hanem a legelő elkülönitési
birtok-rendezési, különösen pedig, mivel a kérdéses puszta jászku
kerületi területet képez, a Jászkun kerületekre nézve a tagositás é
arányositás tárgyában fennálló törvények szerint volt birói eldöntés al
veendő; tekintettel továbbá arra, hogy ezen törvények közül az 1871: 5
t.-cz. 42-ik §-a, illetve az 1840: 30. t.-czikk 2-ik §-a értelmében
közös legelő elkülönitését vagy a tagositást kére
mezni az illető érdekeltek csak akkor vannak jogo
sitva, ha az ő — a felosztásnál aránykulcsul szolgáló birtokaik a
egésznek 1/4-részét, illetve 1/8-ödrészét kiteszik: s eze
rész birtoklásának kimutatása nélkül az illetők fe
perességi joggal sem birnak: ennélfogva, miután a
alperesi tagadás ellenében azt, hogy az egész kulcsna
a fentebb hivatolt törvényekben meghatározott me
felelő része az ő birtokukban lenne, felperesek épe
semmivel sem igazolják, a keresethez B. alatt mell
kelt magánjegyzék e részben semmi bizonyitékot se
képezvén, a felperességi jog igazolásának elmulasztás
miatt, de azért is, mert a telekkönyvi tulajdonosul j
lentkező közbirtokosság mint jogi személy helye
ennek törvényes képviselője lett volna perbeidézend
s a képviselet mellőzését az egyes birtokosok perb
idézése, kikről különben is semmivel sincs igazolv
hogy a birtokosság egyetemét maguk képeznék — ne
pótolhatja s igy az alperesség körül is oly hiányo

forognak fenn, melyek a kérdés alatti közös puszta felosztása iránti érdemleges intézkedést minden körülmények között gátolnák — felperesek jelen keresetükkel, a felosztandó terület talaja, minősége és a helyi viszonyok meghatározása czéljából a peres felek által kölcsönösen kért, de a pernek fentebb kijelölt alaki hiányai mellett teljesen felesleges birói szemle mellőzésével, elutasitandók s egyúttal mint pervesztesek az okozott perköltségek megfizetésében a törv. rdtás 251-ik §-a értelmében elmarasztalandók voltak.

Az ügyvédek díjainak saját feleik irányábani megállapitása a törv. rdtás 252-ik §-a alapján történt.

Mely itélet a felek képviseletében Dr. Winter Péter, Dr. Szivák Imre ügyvédeknek és Magyar László ügygondnoknak kézbesittetni rendeltetik.

Kelt Kecskeméten, a kir. törvszknek 1880. évi május 11-én tartott polgári üléséből.

Gáll Ferencz s. k.
kir. törvszki elnök.

Bloch Henrik s. k.
tan. jegyző.

e.

387./urb. 1880. sz.

Ő Felsége a király nevében. A budapesti kir. itélő tábla Dr Winter Péter ügyvéd által képviselt Becze Imre és társai felpereseknek — Dr. Szivák Imre ügyvéd által védett Szivák Sándor és társai, ugy Magyar László ügyvéd, mint az ismeretlen tartózkodású kiskorú és meg nem jelent érdekeltek részére biróilag kinevezett ügygondnok és alperesek ellen a móriczgáti puszta 19-ik számú telekjegyzőkönyvben foglalt közös birtok felosztása iránti perét — melyben a kecskeméti kir. törvszék 1880. évi május hó 11-én 1131. sz. a. itéletet hozott, felpereseknek 1880. évi junius hó 7-én 4627. sz. a. beadott felebbezése folytán 1880. évi julius hó 19-ik napján tartott nyilvános ülésében vizsgálat alá vevén, következő

Itéletet hozott:

A kir. törvényszék itélete azon indoknál fogva hagyatik helyben, mivel felperesek azt, hogy a felosztásnál aránykulcsul szolgáló birtokaik az egésznek 1/8-részét teszik, törvényes hitelességű okmánynyal be nem bizonyitották és mivel azon felperesi állitást. hogy őket az összes 9012 frt 24 krnyi váltságösszegből 2337 frt 05 kr után eső jutalék illeti. — alperes részről a viszonválasz mellé 7 alatt csatolt községi bizonyitvány által megczáfolva van. — Budapest 1880. évi julius 19-ik napján. Vajkay Károly mk. alelnök. Balázsovich Zsigmond mk. előadó. (P. h.)

6084./p. 880. sz.

Ezen kir. táblai itélet eredetben a vonatkozó előiratokhoz csatolva megtartatni, másolatban pedig Dr. Winter Péter felperesi, Dr. Szivák Imre és Magyar László alperesi ügyvédekkel közöltetni rendeltetik. — Kelt a kecskeméti k. tszéknek 1880. julius 31-én tartott polg. üléséből. — Kovács mk. tanácsjegyző.

